

BIBLIOTEKA PEDAGOGICZNA PRZYSZŁOŚCI

**NEKONWENCJONALNE ZASOBY
I UŻYTKOWNICY JUTRA**

pod redakcją naukową

**Marty Ślusarek
i Wandy Bukowczan**

B I B L I O T E K A
P E D A G O G I C Z N A
P R Z Y S Z Ł O Ś C I

NOWE OGÓLNOPOLSKIE FORUM BIBLIOTEK PEDAGOGICZNYCH

BIBLIOTEKA PEDAGOGICZNA PRZYSZŁOŚCI

NIEKONWENCJONALNE ZASOBY I UŻYTKOWNICY JUTRA

POD REDAKCJĄ NAUKOWĄ
MARTY ŚLUSAREK
I WANDY BUKOWCZAN

Kraków 2024

© Copyright by Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka im. Hugona Kołłątaja w Krakowie
and individual authors, 2024

© Copyright by Księgarnia Akademicka

Recenzenci:

dr Agnieszka Fluda-Krokos
prof. nadzw. dr hab. Krzysztof Walczak

Opracowanie redakcyjne:

Natalia Hipnarowicz

Projekt okładki i logo:

Adrian Idzik

Fotografia na okładce:

Pixabay

ISBN 978-83-8368-112-2 (druk)

ISBN 978-83-8368-113-9 (PDF)

<https://doi.org/10.12797/9788383681139>

Publikacja sfinansowana ze środków przeznaczonych na działalność statutową

WYDAWNICTWO KSIĘGARNIA AKADEMICKA

ul. św. Anny 6, 31-008 Kraków

tel.: 12 421-13-87; 12 431-27-43

e-mail: publishing@akademicka.pl

Księgarnia internetowa: <https://akademicka.com.pl>

Spis treści

Marta Ślusarek, Wanda Bukowczan, Wstęp	7
Dorota Kamińska, Wizje i zadania biblioteki przyszłości w opracowaniach z francuskiego obszaru językowego	11
Magdalena Wójcik, Nowe specjalizacje w zawodzie bibliotekarza – <i>data librarian, blended librarian, embedded librarian</i>	25
Karol Baranowski, Sztuczna inteligencja w pracy bibliotekarza – szanse, możliwości, obawy	33
Paweł Marchel, Jak stworzyć autentyczną markę osobistą bibliotekarza?	39
Marta Jesionek, Biblioteki pedagogiczne w mediach społecznościowych. Inwestycja w przyszłość czy strata czasu?	49
Katarzyna Sanak-Kosmowska, Kompetencje cyfrowe i potrzeby edukacyjne generacji Alpha w kontekście korzystania z bibliotek	59
Dagmara Kawoń-Noga, Żywa Biblioteka jako niekonwencjonalny zasób wiedzy o tolerancji i prawach człowieka	69
Magdalena Płatonow, Blisko ludzi. Wybrane działania Biblioteki Pedagogicznej Wojewódzkiego Ośrodka Metodycznego w Gorzowie Wielkopolskim	83
Katarzyna Figurska, Monika Wachowicz, Rola łódzkiej księżnicy pedagogicznej w popularyzacji historycznego dziedzictwa regionu na przykładzie funkcjonującego w jej strukturach Muzeum Oświaty Ziemi Łódzkiej	93
Anna Załona, Kolekcja ze Zbiorów Jana Feusette’a (ze szczególnym uwzględnieniem książek z dedykacjami) w Pedagogicznej Bibliotece Wojewódzkiej w Opolu	109
Marta Jasińska, Agnieszka Sokołowska, Książka bliżej czytelnika – wolny dostęp do zbiorów	121
Klaudia Kierc, Kodowanie i roboty edukacyjne w bibliotece. Praktyka Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej im. Hugona Kołłątaja w Krakowie	127
Agata Pazdur-Bąk, Nowe wydanie, nowe wyzwanie – studium przypadku	135
Indeks nazwisk	141

Wstęp

Wielu z nas codziennie obserwuje żywiołowy rozwój „cyfrowego świata”. Rzeczywistość ulega szybkim przekształceniom, zmieniają się potrzeby i aspiracje ludzi, a nowe technologie otwierają przed nami nieznane wcześniej możliwości, które dotychczas żyły tylko w wizjach literatów futurologów. Często wydaje się nawet, że nowoczesne realia wykraczają daleko poza dawniejsze wyobrażenia.

Rozważania nad miejscem, formą istnienia i rolą bibliotek pedagogicznych, w tej dokonującej się na naszych oczach przemianie, były tematem przewodnim VII Nowego Ogólnopolskiego Forum Bibliotek Pedagogicznych, które odbyło się w dniach 15-16 czerwca 2023 roku. Wśród zagadnień poruszanych na konferencji znalazły się: przyszłość bibliotek pedagogicznych w kontekście dynamicznego rozwoju nowych technologii cyfrowych, kompetencje współczesnych bibliotekarzy, oczekiwania i potrzeby czytelników oraz sposoby kształtowania bibliotek jako nowoczesnych centrów informacji i edukacji.

Niniejszy tom prezentuje zarówno przegląd propozycji teoretyków przewidujących dalsze ścieżki rozwoju nowoczesnego bibliotekarstwa, jak i relacje bibliotekarzy praktyków, którzy starają się nadążyć w biegu za nowoczesnością.

Publikację otwiera tekst Doroty Kamińskiej zatytułowany *Wizje i zadania biblioteki przyszłości w opracowaniach z francuskiego obszaru językowego*. Analizie poddano dorobek autorów francuskojęzycznych z Europy i Ameryki Północnej oraz formułowane przez nich postulaty. Biblioteka ma być według nich źródłem i weryfikatorem wiarygodności informacji, miejscem swobodnej kreacji wiedzy, a także przestrzenią do spotykania się osób z różnych grup społecznych. W artykule podkreślono również rolę architektury i odpowiedniej aranżacji przestrzeni bibliotecznej jako czynników ułatwiających korzystanie z biblioteki w przyjaznej atmosferze.

Artykuł Magdaleny Wójcik *Nowe specjalizacje w zawodzie bibliotekarza – data librarian, blended librarian, embedded librarian* skupia uwagę na zmianach, które aktualnie dokonują się w pracy bibliotekarzy. Autorka – stosując metodę analizy i krytyki piśmiennictwa z ostatnich dziesięciu lat – przedstawiła procesy kształtowania się

nowych specjalizacji, omówiła nowatorskie profile kompetencyjne i bieżące definowanie roli bibliotekarzy oraz wysunęła prognozy dotyczące dalszej ewolucji zawodu.

Jedno z najnowszych narzędzi ery transformacji cyfrowej zaprezentował Karol Baranowski w referacie *Sztuczna inteligencja w pracy bibliotekarza – szanse, możliwości, obawy*, zwracając uwagę na wyzwania i możliwości, jakie niesie rozwój nowoczesnych technologii, oraz na ewolucję roli bibliotekarzy, którzy nie są już tylko strażnikami tradycyjnych zbiorów, lecz stają się przewodnikami w cyfrowym świecie – oferują wsparcie, edukację i pomoc w zarządzaniu danymi.

O stosowaniu wykorzystywanych w biznesie rozwiązań podnoszących efektywność działań bibliotecznych opowiada Paweł Marchel w tekście *Jak stworzyć autentyczną markę osobistą bibliotekarza?* Autor wskazuje na autentyczność jako kluczowy element w procesie kreowania marki osobistej i podstawę do tworzenia silnej relacji z odbiorcami. Przedstawia główne etapy procesu budowania autentycznej marki, podkreślając, że każdy pracownik biblioteki, bez względu na zakres obowiązków, może budować własną markę osobistą, wykorzystując m.in. media społecznościowe.

Biblioteki pedagogiczne w mediach społecznościowych. Inwestycja w przyszłość czy strata czasu? – zastanawia się w kolejnym artykule Marta Jesionek. Posługując się najnowszymi danymi statystycznymi, poddaje analizie cztery najpopularniejsze platformy, rozpatruje ich możliwości, ograniczenia, sposoby komunikacji z odbiorcami, zakładaną grupę adresatów oraz szanse, jakie omawiane media dają bibliotekom w zakresie promowania tych instytucji.

Katarzyna Sanak-Kosmowska w referacie *Kompetencje cyfrowe i potrzeby edukacyjne generacji Alpha w kontekście korzystania z bibliotek* przybliżyła pokolenie osób urodzonych po 2010 roku i zwróciła uwagę, że kształtowanie u nich kompetencji przyszłości powinno odbywać się nie tylko poprzez formalną edukację, ale także dzięki wsparciu oferowanemu m.in. przez nowoczesne placówki biblioteczne. Jako przykład takiej instytucji przedstawiła innowacyjną działalność biblioteki publicznej Oodi w Helsinkach.

Nowoczesne sposoby popularyzowania wiedzy o istotnych problemach współczesnych społeczeństw zaprezentowała Dagmara Kawoń-Noga w tekście *Żywa Biblioteka jako niekonwencjonalny zasób wiedzy o tolerancji i prawach człowieka*. Na tle teoretycznych rozważań o istocie i mechanizmach powstawania stereotypów autorka przedstawiła genezę projektu Żywej Biblioteki, jego zasady oraz standardy działania, i zrelacjonowała przykłady praktycznego zastosowania omawianej idei, w tym doświadczenia polskie.

Użytkownik i jego zmieniające się w czasie potrzeby były przedmiotem zainteresowania Magdaleny Płatonow w artykule *Blisko ludzi: wybrane działania Biblioteki Pedagogicznej Wojewódzkiego Ośrodka Metodycznego w Gorzowie Wielkopolskim*. Przedstawiono w nim podejmowane na przestrzeni lat innowacje, organizowane szkolenia, akcje i autorskie projekty bibliotekarzy adresowane do różnych grup użytkowników, ze szczególnym uwzględnieniem nauczycieli i uczniów. Podkreślono,

że wszystkie aktywności podejmowane przez bibliotekarzy miały swoje źródło we właściwym rozpoznaniu potrzeb czytelników i uważnej obserwacji zmieniającej się rzeczywistości.

Jak atrakcyjnie i nowocześnie popularyzować wiedzę historyczną o regionie, pokazały Katarzyna Figurska i Monika Wachowicz w referacie *Rola łódzkiej książki pedagogicznej w popularyzacji historycznego dziedzictwa regionu na przykładzie funkcjonującego w jej strukturach Muzeum Oświaty Ziemi Łódzkiej*. Autorki omówiły stosowane rozwiązania, podkreślając unikatowość materiałów zgromadzonych w Muzeum, efektywność współpracy ze środowiskiem naukowym oraz przydatność współczesnych narzędzi z zakresu technologii informacyjno-komunikacyjnych do popularyzacji wiedzy historycznej.

Niekonwencjonalne zasoby biblioteczne zaprezentowała Anna Załona w tekście *Kolekcja ze Zbiorów Jana Feusette'a (ze szczególnym uwzględnieniem książek z dedykacjami) w Pedagogicznej Bibliotece Wojewódzkiej w Opolu*. Omówiono w nim zawierający egzemplarze ze znakami własnościowymi księgozbiór подарowany bibliotece przez jej wieloletniego dyrektora oraz opisano szczególnie cenny fragment kolekcji z odręcznymi wpisami dedykacyjnymi znanych twórców kultury.

Dwa kolejne referaty prezentują przykłady zastosowania nowoczesnych rozwiązań w bibliotekach pedagogicznych. Marta Jasińska i Agnieszka Sokołowska w artykule *Książka bliżej czytelnika – wolny dostęp do zbiorów* przedstawiły proces wdrażania nowego sposobu udostępniania zbiorów w Pedagogicznej Bibliotece Wojewódzkiej im. KEN w Warszawie Filii w Nowym Dworze Mazowieckim z wykorzystaniem technologii RFID. W tekście omówiono kolejne etapy oraz efekt końcowy realizacji projektu, który okazał się zbieżny z oczekiwaniami współczesnych użytkowników.

Swoje oczekiwania wobec bibliotek ma również najmłodsze pokolenie czytelników, a o tym, jak im sprostać, pisze Klaudia Kierc w artykule *Kodowanie i roboty edukacyjne w bibliotece. Praktyka Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej im. Hugona Kołłątaja w Krakowie*. Autorka przedstawiła działania biblioteki w zakresie wspierania uczniów i nauczycieli w edukacji czytelniczej i medialnej z wykorzystaniem robotów edukacyjnych (Ozoboty, Photon). Omówiła także zalety wprowadzania elementów kodowania i programowania do codziennych aktywności uczniów i zaproponowała przykłady zagadnień i tematów, w których mogą być wykorzystywane roboty edukacyjne.

Nowe media sprawiają czasem kłopot bibliotekarzom, ponieważ nie stworzono jeszcze rozwiązań normatywnych do ich formalnego opracowania. Omówieniem tego problemu zajęła się Agata Pazdur-Bąk w tekście *Nowe wydanie, nowe wyzwanie – studium przypadku*. Posługując się przykładem konkretnej książki, autorka zwróciła uwagę na brak ustalonych zasad postępowania w obrębie tworzenia opisu bibliograficznego publikacji, w której elementy multimedialne umieszczono w linkach, do których kierują kody QR. Autorka podkreśliła konieczność pilnego ustalenia ogólnych zasad, które będą odzwierciedlały nowoczesne rozwiązania technologiczne.

Wizerunek współczesnej biblioteki to wypadkowa trzech czynników: technologii cyfrowych, kompetencji bibliotekarzy i wymagań użytkowników. W każdym z tych aspektów trzeba obserwować nowe zjawiska, tendencje i potrzeby, a także proponować działania będące odpowiedzią na wyzwania współczesności. Zaprezentowane w niniejszym tomie materiały mogą być inspiracją i służyć pomocą w realizacji zadań, które sprawiają, że biblioteki pedagogiczne będą niezbędnymi i atrakcyjnymi placówkami edukacyjnymi w cyfrowej rzeczywistości.

Redaktorki

DOROTA KAMIŃSKA

Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka im. Hugona Kołłątaja w Krakowie
Filia w Myślenicach

Wizje i zadania biblioteki przyszłości w opracowaniach z francuskiego obszaru językowego

Ilość tekstów francuskojęzycznych dotyczących przyszłości bibliotek jest ogromna. Od razu widać, że nasilenie zainteresowania tą problematyką przypada na dwa okresy. Pierwszy to czas przełomu XX i XXI wieku, moment, w którym cyfryzacja stawiała pierwsze kroki i instytucje zajmujące się przechowywaniem dokumentów stanęły przed problemami związanymi z nową, cyfrową formą zapisu i utrwalania ludzkiej myśli. Drugi okres to przełom pierwszej i drugiej dekady XXI wieku, czyli czas, kiedy ludzkość zyskuje szeroki dostęp do zasobów elektronicznych udostępnianych za pomocą platform informatycznych. W tym czasie trwają intensywne prace nad digitalizacją zbiorów i duże biblioteki coraz częściej mają już możliwość udostępniania swoich zasobów w internecie. Powstają także biblioteki cyfrowe, istniejące jedynie w rzeczywistości wirtualnej, mnożą się repozytoria i inne formy udostępniania zasobów w sieci. Zmiany te dokonują się bardzo szybko, a coraz szersza dostępność wirtualnych źródeł informacji stawia przed bibliotekarzami pytanie o przyszły kształt i rolę bibliotek.

Poniższa analiza myśli autorów francuskojęzycznych nie wyczerpuje oczywiście bogactwa literatury poświęconej tej tematyce, a jest jedynie pobieżną próbą zasygnalizowania problemów, na które zwracają uwagę frankofońscy badacze i bibliotekarze praktycy. Wykorzystano głównie analizy i wywiady dotyczące różnych wizji biblioteki przyszłości przeprowadzone w 2018 roku przez Instytut Goethego i opublikowane przez kanadyjski oddział tej instytucji. Uwzględniono w nich nie tylko zachodnioeuropejski, lecz również północnoamerykański sposób patrzenia na problemy,

z którymi borykają się współczesne biblioteki. Pewnym uzupełnieniem jest też publikacja Viviane Morin i Audrey Raynault¹ dotycząca koncepcji bibliotek szkolnych jako miejsca swobodnej kreacji wiedzy oraz książka Florence Roche i Frédérica Saby poświęcona bibliotekom uniwersyteckim².

Większość autorów zauważa, że w świecie, gdzie informacja jest ogólnie dostępna, rola biblioteki jako źródła wiedzy musi ulec znacznej modyfikacji. Cyfryzacja nie zmieni wprawdzie podstawowych zadań biblioteki w zakresie gromadzenia i przechowywania informacji. Biblioteka nadal będzie służyć zachowaniu pamięci kulturowej oraz przechowywaniu i udostępnianiu wiedzy, niezależnie od tego, na jakich nośnikach ta wiedza będzie utrwalana. Jednak sam sposób przekazywania informacji musi ulec znaczącej zmianie. W powszechnym zalewie wiadomości najbardziej istotne stanie się znalezienie i wyselekcjonowanie konkretnej, poszukiwanej przez czytelnika wiadomości i dostarczenie jej w najbardziej wygodny dla odbiorcy sposób³.

Biblioteka będzie mogła również pełnić funkcję **weryfikatora informacji**. Jednym z jej bardziej istotnych zadań będzie udział w walce z fake newsami. M. Connor Sullivan zauważa, że „kompetencje bibliotek w dziedzinie dezinformacji i fałszywej informacji są jeszcze zbyt powierzchowne”⁴. Będzie się to odbywać nie tylko przez proste rozpowszechnianie prawdziwych wiadomości jako rodzaju „sprostowania” tego, co zostało zafałszowane w fake newsach. Chodzi o proces bardziej złożony, gdzie istotną rolę odgrywa zaufanie odbiorcy do danego źródła informacji. W badaniach dowiedziono bowiem, że dobra informacja nie „wypełni luki”: ona musi przeważać nad fałszywymi przekonaniami, zakorzenionymi wcześniej w umyśle. Jest to skomplikowane zadanie. Badacze dowiedli na przykład, że jeśli fałszywa informacja wzmacnia u danej osoby istniejące wcześniej przekonania, proste usiłowanie skorygowania błędu może przynieść odwrotny efekt – fakty, które nie zgadzają się z czyjąś opinią, jeszcze bardziej umacniają tę ostatnią (opinię tej osoby)⁵. Sprawę dodatkowo utrudnia ogromna ilość i popularność fałszywych wiadomości. I nie chodzi tu jedynie o przekazy z gruntu fałszywe. W grę wchodzi informacja tendencyjne, pozornie opierające się na prawdzie, opinie przybierające pozór faktów, klasyczne „kaczki dziennikarskie”, raporty oparte na zafałszowanych danych i wiele temu

¹ V. Morin, A. Raynault, *La bibliothèque scolaire de l'avenir: collaborer pour mettre en œuvre des carrefours d'apprentissage intégrant un laboratoire créatif. Un exemple à la Commission scolaire de Montréal*, [online:] <https://journal.canadianschoollibraries.ca/la-bibliotheque-scolaire-de-lavenir/> – 5 III 2024.

² F. Roche, F. Saby, *L'avenir des bibliothèques. L'exemple des bibliothèques universitaires*, [online:] <https://books.openedition.org/pressesenssib/1804> – 5 III 2024.

³ L. Novy, S. Lazarovic, *Bibliothèques de l'avenir*, [online:] <https://www.goethe.de/ins/ca/fr/kul/lit/nlc.html> – 5 III 2024.

⁴ S. Lazarovic, *Comment les bibliothèques peuvent-elles contrer les fausses nouvelles?*, [online:] <https://www.goethe.de/ins/ca/fr/kul/lit/nlc/21468726.html> – 5 III 2024 (tu i w dalszej części artykułu – tłumaczenia własne).

⁵ *Ibidem*.

podobnych⁶. M.C. Sullivan zauważa, że w świecie, który zalewany jest różnorodnymi i często nie do końca sprawdzalnymi wiadomościami, rolą biblioteki będzie budowanie zaufania czytelników do tej placówki jako instytucji dostarczającej wiarygodnych informacji. Nie należy lekceważyć faktu, że podstawową wiedzę na temat przygotowywania i weryfikacji informacji można już znaleźć w bibliotekach. Istniejące tam bazy danych – zbiory książek, czasopism i innych materiałów bibliotecznych – stanowią istotną podwalinę do wypracowania tego zaufania i dostarczania w pełni wiarygodnych treści⁷. Jak podkreśla Nat Hill z Metropolitan New York Library Council, analiza archiwów i źródeł jest kluczowym elementem walki z fałszywymi informacjami zamieszczanymi w mediach społecznościowych⁸. Wykreowanie wizerunku biblioteki jako godnego zaufania źródła informacji to zadanie warte wysiłku, bo dzięki pracy włożonej w pozyskiwanie wiarygodnych treści biblioteka zyska nowych czytelników zarówno wśród osób chcących zweryfikować posiadane wiadomości, jak i wśród zagubionych w gąszczu rozmaitych przekazów poszukiwaczy konkretnej wiedzy, na przykład wśród dziennikarzy, którzy w swej walce z fake newsami będą mogli przeszukiwać tam różnorodne źródła i zbiory dokumentów. W procesie budowania zaufania niebagatelną rolę odgrywać będzie czynnik ludzki – wszak personel biblioteczny jest szczególnie predestynowany do przygotowywania i weryfikacji informacji⁹. Tworzenie atmosfery wiarygodności i zaufania będzie zależało od rzetelności wykonywanej przez bibliotekarzy pracy. A przecież, jak podkreśla M.C. Sullivan, „informacja jest kwestią zaufania, szczególnie gdy podawane są w wątpliwość powszechne i mocno zakorzenione w świadomości przekonania”¹⁰. Aby sprostać temu zadaniu, bibliotekarze będą musieli posiadać wielorakie kompetencje związane z nowymi technikami komunikacji i przekazywania informacji. W szybko zmieniającym się świecie są to umiejętności kluczowe, pozwalające odnaleźć się w wirtualnej rzeczywistości. N. Hill w wywiadzie udzielonym podczas konferencji w Goethe Institut stwierdza: „Będziemy potrzebować coraz większej liczby różnego typu bibliotekarzy”¹¹. Proces budowania zaufania do biblioteki jako źródła wiarygodnej wiedzy to zadanie uniwersalne, skierowane do całego systemu, do wszystkich bibliotek. Jedynie kompleksowe podejście do tego zagadnienia może przynieść zadowalające rezultaty.

Kolejnym istotnym, choć nie nowym, zagadnieniem jest **potencjał bibliotek jako przestrzeni współdzielonej służącej edukacji całožyciowej oraz rozwojowi wspólnot i środowisk lokalnych**. Problem ten poruszyli Nico Koenig i Grif Peterson z Peer 2 Peer University (P2PU): „W Ameryce Północnej biblioteki i ośrodki kultu religijnego to w gruncie rzeczy jedyne miejsca, gdzie każdy, obojętne kto, może wejść i nikt

⁶ *Ibidem*.

⁷ *Ibidem*.

⁸ *Ibidem*.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ *Ibidem*.

nie będzie go prosił, żeby coś kupił”¹². Nieodpłatny dostęp do wiedzy to ważny aspekt działalności biblioteki i nie należy go lekceważyć. Do tej pory biblioteki były uważane za instytucje wspomagające proces nauczania. Obecnie pojawia się silna tendencja do przekształcania ich w prawdziwe centra edukacyjne, proponujące rozmaite formy kształcenia, służące edukacji ustawicznej w lokalnym środowisku. Sieć bibliotek jest dobrze rozbudowana, nie trzeba więc tworzyć nowych instytucji, ale wykorzystać istniejący potencjał. Zbadanie potrzeb środowiska lokalnego i wyjście naprzeciw jego oczekiwaniom edukacyjnym może stać się prawdziwą furtką dającą możliwość poszerzenia działalności bibliotecznej. Począwszy od edukacji elementarnej po zawodowe kursy doksztalające oraz wykłady i konferencje na poziomie szkolnictwa wyższego, w bibliotece może znaleźć się miejsce na każdą formę działalności edukacyjnej. Wspólnota lokalna (społeczeństwo lokalne) sama mogłaby dokonać rozpoznania najważniejszych potrzeb edukacyjnych w swoim środowisku i wspólnie z biblioteką opracować plan wdrożenia konkretnych usług mogących zaspokoić potrzeby edukacyjne na poziomie miasta, gminy, powiatu lub województwa. Wykorzystać można przy tym własne zasoby w postaci ludzi (pracowników bądź wolontariuszy) posiadających odpowiednie wykształcenie, aby takie formy doskonalenia poprowadzić. We współczesnym społeczeństwie te same osoby stają się zarówno odbiorcami, jak i wytwórcami wiedzy i umiejętności. Warto wykorzystać to zjawisko, zwane w języku francuskim *apprentissage partagé*, do poszerzenia oferty edukacyjnej biblioteki¹³.

Kolejnym wartym uwagi pomysłem jest koncepcja biblioteki jako *carrefour d'apprentissage*¹⁴ (skrzyżowanie, na którym spotykają się różne sposoby nauczania). Pomysł ten dotyczy przede wszystkim bibliotek szkolnych, gdzie źródła wiedzy, przestrzeń i wyposażenie biblioteki dają uczniom możliwość realizowania projektów interdyscyplinarnych w myśl założeń pedagogiki aktywnej¹⁵. W tak pomyślanej bibliotece uczniowie będą mogli wymyślać i realizować projekty bez stresu i presji związanej z podejmowaniem prób i popełnianiem błędów, ponieważ obydwa zjawiska będą wpisane w proces edukacji. Zaś celem nauczania nie będzie osiągnięcie konkretnego wyniku czy rezultatu, ale rozpoznanie i zdefiniowanie problemu poprzez eksplorację różnych możliwości w celu zdobycia nowej wiedzy i uzyskania nowych umiejętności. Relacja dorosły (nauczyciel, bibliotekarz) – uczeń nie będzie zhierarchizowana, stworzona za to będzie przestrzeń do współpracy, biblioteka stanie się miejscem, gdzie każdy będzie mógł podzielić się posiadanymi wiadomościami oraz zaprezentować i wykorzystać swoje mocne strony. W ten sposób uczniowie znajdą pole do rozwoju krytycznego myślenia, kreatywności i samodzielności¹⁶.

¹² N. Koenig, G. Peterson, *Le savoir pour tous, gratuitement. Point final*, [online:] <https://www.goethe.de/ins/ca/fr/kul/lit/nlc/21388954.html> – 5 III 2024.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ V. Morin, A. Raynault, *op. cit.*

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ *Ibidem*.

W podobnym duchu wypowiada się Suzanne Jouguelet, mówiąc o nowej koncepcji biblioteki uniwersyteckiej, która miałaby pełnić funkcję „centrum nauczania” (*learning center*)¹⁷. W myśl tej koncepcji biblioteka zajmowałaby centralną pozycję w systemie uniwersyteckim, oferując z jednej strony miejsce do nauki (*learning*), a z drugiej – poprzez zdolność łączenia się z innymi instytucjami uniwersyteckimi – tworzyłaby unikatową ofertę i przestrzeń edukacyjną oddaną na usługi studentom.

W swym raporcie S. Jouguelet wymienia kilka instytucji będących wzorcowymi *learning centres*: Imperial College w Londynie, Avans University w Holandii, Rolex Learning Center w Lozannie. Wszystkie te instytucje spełniają następujące wymagania:

- ▶ oferują szeroki wachlarz usług: biblioteki, kawiarnie, banki, wydawnictwa uniwersyteckie, usługi socjalne i doradcze dla studentów,
- ▶ charakteryzuje je zróżnicowana przestrzeń: sale konferencyjne, restauracje, sale wykładowe,
- ▶ posiadają bogate i zróżnicowane zbiory,
- ▶ mają odpowiadające zapotrzebowaniu wyposażenie – nowoczesny sprzęt informatyczny wysokiej jakości¹⁸.

Taki model biblioteki staje się łącznikiem pomiędzy sferą publiczną a sferą prywatną, pomiędzy umiejętnościami czysto akademickimi a umiejętnościami i kompetencjami potrzebnymi studentowi na szerszej płaszczyźnie społecznej – tymi, które pozwolą mu odgrywać rolę świadomego i odpowiedzialnego obywatela. Dla tradycyjnej biblioteki przemiana w nowoczesne *learning center* będzie możliwa jedynie przy radykalnej rewizji koncepcji przestrzeni bibliotecznej i zmianie wizerunku, jaki wytworzyła ona w powszechnej świadomości¹⁹.

W myśleniu o nowoczesnej księżnicy pojawiają się dwie sprzeczne tendencje. Jedna to pojmowanie nowoczesnej biblioteki jako miejsca „bez ścian”, dostępnego w przestrzeni wirtualnej, gdzie w pełni zdigitalizowane zbiory są wykorzystywane przez użytkownika za pośrednictwem mediów elektronicznych. Czytelnik, praktycznie bez wychodzenia z domu, jest w stanie dotrzeć do poszukiwanych materiałów i skorzystać z nich w wybranym przez siebie i dla siebie dogodnym miejscu i czasie. Tak rozumiana biblioteka byłaby idealnym źródłem informacji, ale traciłaby wiele na płaszczyźnie społecznej, czyli tam, gdzie mają miejsce bezpośrednie spotkania różnych osób i następuje wymiana poglądów. Drugi styl myślenia o bibliotece to traktowanie jej jako miejsca „zakotwiczenia” dla studentów (lub szerzej – wszystkich

¹⁷ S. Jouguelet, *Les learning centres. Un modèle international de bibliothèque intégrée à l'enseignement et à la recherche*, [online:] <https://www.enssib.fr/bibliotheque-numerique/documents/48085-learning-centres-les-un-modele-international-de-bibliotheque-integree-a-l-en-seignement-et-a-la-recherche.pdf> – 5 III 2024.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ F. Roche, *Quel avenir pour la bibliothèque en tant que lieu?*, [w:] F. Roche, F. Saby, *L'avenir des bibliothèques*, op. cit., s. 152-154.

użytkowników), którzy coraz częściej tracą związek z konkretnym miejscem i konkretnymi ludźmi. Zanurzeni w przestrzeni wirtualnej, surfują po światowych zasobach wiedzy, tracąc jednocześnie poczucie więzi z konkretnym otoczeniem społecznym: uczelnią, miastem, grupą osób itp. W tym przypadku rola biblioteki nie ograniczyłaby się jedynie do dostarczania wiedzy, ale polegałaby również na wytworzeniu klimatu, w którym człowiek chciałby przebywać, na zaoferowaniu przyjaznej i funkcjonalnej przestrzeni, otwartej na edukacyjno-społeczne potrzeby czytelnika. Idea ta doskonale wpisuje się w koncepcję *learning center*, gdzie dbałość o dostarczenie wiedzy i informacji łączy się z troską o dobre samopoczucie i zaspokojenie potrzeb socjalnych.

Czy społeczna i wirtualna rola biblioteki wzajemnie się wykluczają? Możliwość połączenia obu funkcji zauważają Philippe Chevalier i Olivier Jacquot z Bibliothèque Nationale de France. W ich wizji biblioteka wirtualna mogłaby współegzystować z realnie istniejącą przestrzenią fizyczną²⁰. W tym kierunku zmierzają biblioteki uniwersyteckie, przekształcając się w wyżej opisane *learning centers*, gdzie oprócz usług dostępnych w sieci użytkownicy mają do dyspozycji rzeczywistą, doskonale wyposażoną i przystosowaną do pełnienia różnych funkcji przestrzeń biblioteczną²¹. Myśl tę kontynuuje F. Roche z Uniwersytetu w Grenoble, która podkreśla, że choć wiele funkcji tradycyjnie łączonych z działalnością biblioteki przechodzi do sfery wirtualnej, to przecież idea biblioteki jako miejsca jest silnie zakorzeniona w świadomości użytkowników i jej całkowita dematerializacja odbyłaby się ze szkodą dla społeczeństwa. Badaczka podkreśla symboliczny wymiar biblioteki jako miejsca, gdzie zgromadzona jest wiedza, gdzie kumuluje się pamięć społeczna, gdzie na koniec następuje międzypokoleniowa transmisja wymienionych wcześniej domen²². F. Roche zauważa również, że przyszłość bibliotek zasadza się na ich zdolności do wypełnienia podstawowej misji, za jaką uważa **spotkanie z Czytelnikiem**²³. Zadaje ona również pytania: czy takie spotkanie może obyć się bez MIEJSCA (podkr. DK)? Jakie cechy powinno mieć to miejsce, jaka powinna być jego specyfika, jakie powinno ono być, aby biblioteka stała się tym wyjątkowym i niezbędnym terenem, który zasługuje na to, by być doinwestowanym, byłożyć na niego społeczne pieniądze?²⁴

Odpowiedzi na powyższe pytania można szukać w wystąpieniu architektki Traci Engel Lesneski, pełniącej funkcję sekretarza Sekcji Budynków Bibliotecznych i Wyposażenia Bibliotek IFLA, przewodniczącej Komitetu Architektury Bibliotek Publicznych Amerykańskiego Stowarzyszenia Bibliotekarzy (ALA) oraz dyrektorki amerykańskiego biura architektonicznego MSR.

²⁰ P. Chevalier, O. Jacquot, *Le futur des bibliothèques au prisme des études internationales. Note de synthèse*, s. 11, [online:] <https://bnf.hal.science/hal-01136512/document> – 5 III 2024.

²¹ *Ibidem*.

²² F. Roche, *op. cit.*, s. 141-143.

²³ *Ibidem*.

²⁴ *Ibidem*.

Jako architektka T.E. Lesneski uważa, że nowoczesna biblioteka wymaga nowoczesnego miejsca, budynku. Ale współczesna nowoczesność nie ma już wiele wspólnego z dwudziestowiecznym modernizmem. Chociaż architektura biblioteczna początków XXI wieku wiele czerpie z ubiegłego stulecia, zachowując takie funkcje budynków, jak trwałość oraz jakość i oryginalność koncepcji architektonicznej, to pojawia się również wiele cech nowych, odmiennych od założeń typowych dla minionych czasów. Zamiast wzbudzać dystans, podziw i szacunek poprzez założenia monumentalistyczne, współcześni architekci starają się projektować budynki biblioteczne tak, aby mogły one służyć każdemu członkowi społeczeństwa, aby każdy czuł się zaproszony do wejścia, do działania, do poszukiwań i odkryć. Biblioteka XXI wieku jest pomyślana tak, aby odpowiedzieć na tysiące potrzeb i działań swych użytkowników, oferując przestrzeń do pracy indywidualnej i zespołowej. „Biblioteka XXI wieku jest miejscem dla ludzi, jest pomyślana tak, aby polepszać ich dobrostan”²⁵.

T.E. Lesneski, wychodząc od bardzo ogólnych rozważań dotyczących inspirującej dla rozwoju cywilizacyjnego roli różnorodności, przekłada je następnie na bardziej szczegółowe wskazówki dotyczące projektowania budynków bibliotecznych.

Zdrowie całego ekosystemu zależy od bioróżnorodności. Wynika z tego, że zdrowie wspólnoty i biblioteki jako części tej wspólnoty zależy od jej zdolności do bycia różnorodnym. Biblioteki służą bardzo zróżnicowanej gamie osób. Jako instytucje o założeniach inkluzyjnych, powinny być projektowane w taki sposób, aby wspierać maksymalną liczbę warstw społecznych. Ludzie użytkują budynki w sposób bardzo różnorodny, w zależności od ich sytuacji kulturalnej, społecznej, ekonomicznej i fizycznej. Jednak pewne instytucje są zaprojektowane tak, że są użyteczne jedynie dla niewielkiej części społeczeństwa. W niektórych przypadkach nierówności pojawiają się już na poziomie otoczenia architektonicznego. Proces koncepcyjny stoi u podstaw tworzenia budynków inkluzyjnych. Stworzenie budynku inkluzyjnego wymaga procesu inkluzyjnego. Wszelkie uprzedzenia powinny być przewyżczone poprzez otwarty dialog. W trakcie faz początkowych, takich jak powstawanie pomysłu i planowanie, ważna jest komunikacja z jak najszerszym spektrum przyszłych użytkowników, uwrażliwienie architektów na ich potrzeby²⁶.

T.E. Lesneski podkreśla również, że oprócz całościowych założeń dotyczących budowy nowych bibliotek ważne są także niewielkie zmiany, których możemy dokonać w istniejących już budynkach, zmiany dotyczące przede wszystkim aranżacji wewnątrz. Aranżacje te mają uczynić przestrzeń biblioteczną bardziej przyjazną czytelnikowi, bardziej dostępną i przytulną, eliminując wrażenie obcości i niedostępności, którym emanowały monumentalne budowle z ubiegłego wieku. Można tego dokonać m.in. przez dobór wygodnego i funkcjonalnego umeblowania, dostosowanego

²⁵ L. Novy, *Il y a encore beaucoup à faire*, [online:] <https://www.goethe.de/ins/ca/fr/kul/lit/nlc/21351869.html> – 5 III 2024.

²⁶ *Ibidem*.

nie tylko do potrzeb personelu bibliotecznego, ale przede wszystkim – czytelników. Będą to na przykład różnego typu krzesła i siedziska, większe i mniejsze biurka odpowiednie do dłuższej pracy na siedząco lub szybkiego sprawdzenia informacji na stojąco, drobne akcenty, takie jak pufy, fotele, poduszki tworzące wrażenie wygody i przytulności. Nie bez znaczenia jest także system oświetleniowy, lampy i inne źródła światła, które również tworzą atmosferę miejsca. Inkluzyjne instytucje publiczne powinny również oddawać do dyspozycji użytkowników różne typy niewielkich, zapewniających poczucie prywatności przestrzeni, na przykład pomieszczenia lub kąpki z zabawkami dla najmłodszych, salki o uspokajającym wystroju dla dzieci mających kłopoty z integracją sensoryczną, kącik modlitwy i refleksji, pomieszczenia do odpoczynku dla osób szybciej się męczących lub przewlekłe chorych itp.²⁷

Pomysł na bibliotekę jako „miejsce dobre dla każdego” to kolejna odsłona wizji biblioteki przyszłości. Łączy się ona z pojęciem **inkluzji**, z położeniem akcentu na dostępność biblioteki jako miejsca oraz brak ograniczeń w korzystaniu z jej zasobów. Tak pojmowana biblioteka powinna służyć lokalnej wspólnocie i zapraszać wszystkich do korzystania z jej usług, do jej odkrywania i eksplorowania. Tak funkcje biblioteki rozumie cytowana wcześniej T.E. Lesneski²⁸. Ale inkluzyjny charakter biblioteki to nie tylko dostępność architektoniczna i oferta łatwych do czytania książek przeznaczonych dla szerokiej publiczności. Inkluzji sprzyja również przyjazna atmosfera i bogaty program kulturalny.

Każdy człowiek jest inny. Każdy z nas ma inne możliwości fizyczne. Używamy zmysłów w różny sposób. Mamy różne możliwości ekonomiczne i horyzonty kulturowe. Na różne pojmowanie świata ma także wpływ wiek i płeć. A przecież wiele bibliotek jest pomyślanych tak, jakbyśmy wszyscy mieli te same potrzeby. Takie biblioteki są użyteczne jedynie dla niewielkiej części populacji²⁹.

Uczynienie z biblioteki miejsca dostępnego i przyjaznego, integrującego różne kategorie osób, to zadanie, które pomoże zaistnieć placówce w świadomości środowiskowej i zapracuje na jej pozytywny wizerunek w lokalnej zbiorowości. Nie jest to zadanie łatwe, gdyż oprócz propozycji dla tak wdzięcznych czytelników, jak dzieci i osoby starsze, zwyczajowo bardzo mile widziane w bibliotekach, należałoby stworzyć ofertę również dla innych osób, na przykład emigrantów, trudnej młodzieży, bezrobotnych itp. Zwyczajowy próg erudycyjno-kulturalny istniejący w niektórych bibliotekach nierzadko onieśmiela ludzi niemających na co dzień do czynienia z książką. Zaproszenie ich do środka to duży krok naprzód w prawdziwym procesie inkluzji. Jest rzeczą oczywistą, że biblioteka nie jest szkołą ani placówką opiekuńczą, a bibliotekarze nie pełnią funkcji nauczycieli ani opiekunów społecznych.

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ S. Lazarovic, *Un nouveau printemps*, [online:] <https://www.goethe.de/ins/ca/fr/kul/lit/nlc/21511326.html> – 5 III 2024.

²⁹ *Ibidem*.

Biblioteka może jednak stać się miejscem spotkania, gdzie krzyżują się drogi różnych osób. Integracja však może się powieść tylko tam, gdzie dokonuje się przyjęcie nowych obywateli do wspólnoty lokalnej, gdzie istnieje możliwość spotkania, kontaktu i wymiany różnych dóbr cywilizacyjnych i kulturowych. Rebekkah Smith Aldrich, koordynatorka do spraw trwałości (utrzymania) bibliotek w Nowym Jorku, w wywiadzie dla kanadyjskiego oddziału Instytutu Goethego stwierdza, że „biblioteki są idealnym miejscem do kreowania spójności społecznej. Mogą one odgrywać bardzo istotną rolę w procesie powstawania więzów międzyludzkich i stwarzać ludziom możliwość wzajemnego poznawania się i docenienia wielokulturowości”³⁰. Placówki, które nie pełnią funkcji „miejsca spotkań” dla lokalnej społeczności, tracą jedno z najbardziej obiecujących pól działania i aktywności biblioteki przyszłości – podkreśla R. Smith Aldrich³¹.

Obszarem szczególnego zainteresowania R. Smith Aldrich jest trwałość biblioteki jako placówki kulturalnej. Aby zapewnić ciągłość istnienia biblioteki, należy – według autorki – skupić się na jej roli w środowisku lokalnym. Proponuje ona oprzeć się na postanowieniach Grupy Ekspertów Międzynarodowych ds. Ewolucji Klimatu ONZ, zalecających koncentrację na czterech głównych zadaniach, które uznano za kluczowe dla naszego dalszego istnienia na Ziemi. Będą to:

- ▶ koncentracja uwagi na kwestiach lokalnych,
- ▶ tworzenie przestrzeni do spotkań,
- ▶ pomoc w poznawaniu się ludzi i w poznawaniu odmienności kulturowych,
- ▶ udział w nagłaśnianiu wypowiedzi każdego członka społeczności³².

W czasach, gdy wiele bibliotek jest uznawanych za niepotrzebne i likwidowanych, zwrot ku społecznościom lokalnym i wyjście naprzeciw ich potrzebom może okazać się kwestią być albo nie być dla części tych instytucji. Ponieważ mowa tu o niewielkich placówkach rozsianych w różnych punktach kraju, wytworzenie własnej marki, rozpoznawalność i użyteczność w środowisku lokalnym mogą być czynnikami decydującymi o przetrwaniu lub zniknięciu biblioteki z kulturalnej mapy danego terenu. Chociaż uwagi te odnoszą się przede wszystkim do sieci małych bibliotek publicznych, inne placówki również nie powinny tracić z oczu swego najbliższego otoczenia i podejmować działania aktywizujące społeczność lokalną. To właśnie z tej ostatniej mogą pochodzić najbardziej zaangażowani przyszli użytkownicy.

R. Smith Aldrich proponuje też osobom zarządzającym bibliotekami tzw. strategię trzech E: *Empower, Engage, Energize* (fr. *responsabiliser, impliquer, stimuler*) – uczynić odpowiedzialnym, zaangażować w działanie, stymulować. Te trzy działania opisują sposób, w jaki szefowie bibliotek powinni traktować własną pracę, aby móc zainspirować swoich pracowników oraz czytelników. „Zauważyłam, że sposób, w jaki

³⁰ L. Novy, *Sauver le monde pour un instant*, [online:] <https://www.goethe.de/ins/ca/fr/kul/lit/nlc/21296101.html> – 5 III 2024.

³¹ *Ibidem*.

³² *Ibidem*.

podchodzimy do spotkania z innymi, wyzwala ogromną wymianę energii – jeżeli naszą pracę charakteryzują odpowiedzialność, zaangażowanie i stymulacja skierowana do osób, które są podmiotem naszej aktywności, to w zamian otrzymamy to samo: te same cechy wyzwolą się u osób, do których kierujemy nasze działania”³³. W swej pracy R. Smith Aldrich napotkała wiele bibliotek, które dobrze prosperują właśnie dzięki zastosowaniu „strategii trzech E”. Jest to ich „tajna broń”, dzięki której budują bardzo owocne relacje ze środowiskiem lokalnym.

Nowe zadania stojące przed biblioteką będą wymagać od bibliotekarzy **nowych kompetencji**. Oprócz typowej wiedzy zawodowej niezbędne będą wiadomości i umiejętności związane z poruszaniem się w świecie wirtualnym, ważne będą także kompetencje społeczne i komunikacyjne, a ze względu na ofertę edukacyjną korzystne będzie również posiadanie skonkretyzowanej wiedzy z jakiejś specjalistycznej dziedziny. Oczywiście jest, że jeden człowiek nie będzie mógł sprostać tym wszystkim wymaganiom. N. Hill podkreśla potrzebę różnorodności, zróżnicowania profili zawodowych bibliotekarzy³⁴. W zawodzie bibliotekarza pojawią się zapewne specjalizacje ukierunkowujące pracownika na obcowanie z rzeczywistością wirtualną, na realizację celów socjalno-społecznych, naukowych, kulturalnych, edukacyjnych itp. Niezależnie od wspomnianych wyżej kompetencji jednymi z najważniejszych cech bibliotekarza przyszłości wydają się ciekawość i osobiste głębokie zainteresowanie stałym poszerzaniem swojej wiedzy³⁵. Szybki postęp naukowy dostarcza naszej codzienności coraz to nowych wynalazków, które zmieniają kształt życia współczesnych ludzi. Stałe śledzenie tych nowinek i umiejętność ich adaptacji do codziennej pracy stają się naturalną potrzebą w tym zawodzie. Ciekawość, poszerzanie horyzontów i podejmowanie nowych wyzwań pomogą bibliotekarzom w odnalezieniu się w świecie coraz wyższych potrzeb i wymagań, jakie z pewnością będą stawiać przed nimi nowi czytelnicy.

Nowoczesna biblioteka nie będzie jedynie „magazynem wiedzy” bądź zakurzonym składem książek. Czytelnicy coraz częściej traktują bibliotekę i pracujące w niej osoby jako swego rodzaju **przewodników w świecie wiedzy i informacji**. Bibliotekarz będzie mógł poprowadzić czytelnika „poprzez zaułki cyfrowej rzeczywistości, w której algorytmy funkcjonują jak swego rodzaju słuzy naszego doświadczania świata”³⁶. Automatyzacja przepływu informacji, funkcjonowanie algorytmów pozostające poza naszą świadomością, niezmierzona ilość napływających zewsząd wiadomości mogą powodować poczucie zagubienia. I tu bibliotekarz może „wejść do gry”, służąc pomocą w nawigacji i wyszukiwaniu odpowiednich treści. Będzie on pełnił funkcję

³³ *Ibidem*.

³⁴ S. Lazarovic, *Nous avons besoin de diversité*, [online:] <https://www.goethe.de/ins/ca/fr/kul/lit/nlc/21399008.html> – 5 III 2024.

³⁵ *Ibidem*.

³⁶ L. Novy, *Préserver et faire avancer les choses*, [online:] <https://www.goethe.de/ins/ca/fr/kul/lit/nlc/21296095.html> – 5 III 2024.

swego rodzaju mediatora, pośrednika, który dostarczy czytelnikowi potrzebnych kompetencji, aby ten nie utracił kontroli nad masą danych, wobec których mniej wyrobiony użytkownik może poczuć się bezradny³⁷.

Wśród wielu wizji biblioteki przyszłości najistotniejsze wydaje się rozumienie biblioteki jako miejsca spotkania człowieka z człowiekiem, jako miejsca przyjaznego dla każdej odwiedzającej je osoby, miejsca wymiany nie tylko książek, ale również pomysłów, wiedzy i doświadczeń. Równie ważna będzie także rola biblioteki jako instytucji godnej zaufania, jako dostarczyciela i weryfikatora wiedzy, zdolnego poprowadzić czytelnika przez zawiłości związane z poruszaniem się w świecie cyfrowych źródeł informacji. Istotna będzie również funkcja biblioteki jako nowoczesnego centrum edukacyjnego (*learning center, carrefour d'apprentissage*), które w procesie kształcenia kładzie większy nacisk na umiejętność poszukiwania i znajdowania informacji, na dopuszczające błędy i pomyłki uczenie się przez doświadczanie, na swobodną wymianę myśli i dyskusję niż na wzorowe opanowanie konkretnego zakresu szkolnego materiału. O ile koncepcja biblioteki „bez ścian” jako cyfrowego repozytorium wiedzy zakłada anonimowość i swego rodzaju „niewidzialność” instytucji pozbawionej konkretnego umiejscowienia w przestrzeni i wykluczającej bezpośredni kontakt z ludźmi, to wydaje się, że biblioteka jako realnie działająca placówka, z konkretnym budynkiem, wyposażeniem i personelem, nadal będzie efektywnie funkcjonować w przestrzeni społecznej. Będzie to miejsce przyjazne ludziom, pozwalające na kontakt z drugim człowiekiem, oferujące wartościowe usługi i fachową obsługę. Czy warto inwestować w takie placówki? Zwrotu kosztów nie można się spodziewać, ale w dłuższej perspektywie inwestycja w biblioteki pozwoli na wychowanie świadomych, kompetentnych i empatycznych ludzi, co wydaje się celem każdego demokratycznego społeczeństwa.

BIBLIOGRAFIA

- Chevalier P., Jacquot O., *Le futur des bibliothèques au prisme des études internationales. Note de synthèse*, [online:] <https://bnf.hal.science/hal-01136512/document>.
- Jouguelet S., *Les learning centres. Un modèle international de bibliothèque intégrée à l'enseignement et à la recherche*, [online:] <https://www.enssib.fr/bibliotheque-numerique/documents/48085-learning-centres-les-un-un-modele-international-de-bibliotheque-integree-a-l-enseignement-et-a-la-recherche.pdf>.
- Koenig N., Peterson G., *Le savoir pour tous, gratuitement. Point final*, [online:] <https://www.goethe.de/ins/ca/fr/kul/lit/nlc/21388954.html>.
- Lazarovic S., *Comment les bibliothèques peuvent-elles contrer les fausses nouvelles?*, [online:] <https://www.goethe.de/ins/ca/fr/kul/lit/nlc/21468726.html>.
- Lazarovic S., *Nous avons besoin de diversité*, [online:] <https://www.goethe.de/ins/ca/fr/kul/lit/nlc/21399008.html>.

³⁷ *Ibidem*.

- Lazarovic S., *Un nouveau printemps*, [online:] <https://www.goethe.de/ins/ca/fr/kul/lit/nlc/21511326.html>.
- Morin V., Raynault A., *La bibliothèque scolaire de l'avenir: collaborer pour mettre en œuvre des carrefours d'apprentissage intégrant un laboratoire créatif. Un exemple à la Commission scolaire de Montréal*, [online:] <https://journal.canadianschoollibraries.ca/la-bibliotheque-scolaire-de-lavenir/>.
- Novy L., *Il y a encore beaucoup à faire*, [online:] <https://www.goethe.de/ins/ca/fr/kul/lit/nlc/21351869.html>.
- Novy L., *Préserver et faire avancer les choses*, [online:] <https://www.goethe.de/ins/ca/fr/kul/lit/nlc/21296095.html>.
- Novy L., *Sauver le monde pour un instant*, [online:] <https://www.goethe.de/ins/ca/fr/kul/lit/nlc/21296101.html>.
- Novy L., Lazarovic S., *Bibliothèques de l'avenir*, [online:] <https://www.goethe.de/ins/ca/fr/kul/lit/nlc.html>.
- Roche F., *Quel avenir pour la bibliothèque en tant que lieu?*, [w:] F. Roche, F. Saby, *L'avenir des bibliothèques. L'exemple des bibliothèques universitaires*, s. 152-154, [online:] <https://books.openedition.org/pressesenssib/1804>.
- Roche F., Saby F., *L'avenir des bibliothèques. L'exemple des bibliothèques universitaires*, [online:] <https://books.openedition.org/pressesenssib/1804>.

ABSTRAKT

Przyszłość bibliotek stanowi główny temat artykułu opartego na analizie myśli autorów francuskojęzycznych z Europy i Ameryki Północnej. Tekst nie wyczerpuje bogactwa literatury poświęconej tej tematyce, a jest jedynie pobieżną próbą zasygnalizowania problemów, na które zwracają uwagę frankofońscy badacze i bibliotekarze praktycy w analizach i wywiadach dotyczących różnych wizji biblioteki przyszłości. W artykule zwrócono uwagę na rolę biblioteki jako źródła i weryfikatora wiarygodności informacji w świecie zalewanym przez fake newsy, przedstawiono koncepcję biblioteki jako miejsca swobodnej kreacji wiedzy (*learning center*, *carrefour d'apprentissage*) oraz wskazano na społeczne znaczenie biblioteki jako miejsca spotkania różnych osób. Zwrócono przy tym uwagę na rolę architektury i aranżacji przestrzeni bibliotecznej jako czynników ułatwiających korzystanie z biblioteki i czyniących ją miejscem przyjaznym dla człowieka.

Słowa kluczowe: biblioteki przyszłości, rola biblioteki w społeczeństwie, *learning center* – centrum nauczania, aranżacja przestrzeni bibliotecznej

ABSTRACT

Visions and Tasks of the Future Library in Elaborations from the French Language Area
The future of libraries constitutes the main topic of the article based on analysis concerning the thought of French-speaking authors from Europe and North America. The text does not cover the richness of literature devoted to this subject area and it is only a sketchy trial of indicating the problems which are noted by francophone researchers and librarians-

-practitioners in analyses and interviews dealing with different visions of the future library. The article emphasises the role of the library as a source and verifier of the information credibility in a world flooded by fake-news. The concept of the library as a place of loose knowledge creation has also been presented (*learning centre*, *carrefour d'apprentissage*) and the social importance of the library as a place of the meeting for diverse categories of people became the next indication. Furthermore, the role of architecture and library space arrangement as factors facilitating use of the library and making it a friendly place for people have been highlighted.

Keywords: libraries of the future, role of the library in a society, *learning centre* – the centre for teaching, arrangement of library space

MAGDALENA WÓJCIK

Uniwersytet Jagielloński, Wydział Zarządzania i Komunikacji Społecznej,
Instytut Studiów Informacyjnych

Nowe specjalizacje w zawodzie bibliotekarza – *data librarian, blended librarian, embedded librarian...*

WSTĘP

We współczesnym świecie, pod wpływem zmian w rzeczywistości społecznej, politycznej, kulturowej, gospodarczej i technologicznej, transformacji ulega wiele obszarów aktywności człowieka, w tym związanych z wykonywaną pracą zawodową¹. Zawód bibliotekarza nie jest tutaj wyjątkiem. Ewolucja roli biblioteki i ciągle zmieniające się potrzeby użytkowników powodują konieczność wykształcania się nowych, dostosowanych do okoliczności specjalizacji bibliotekarskich². Przykładem mogą być specjalizacje związane z pracą z danymi (ang. *data steward, data librarian* itp.), dotyczące specyficznych kompetencji personalnych i społecznych (ang. *relational librarian, embedded librarian*) czy skoncentrowane wokół znajomości nowych narzędzi informacyjno-komunikacyjnych (ang. *smart librarian, blended librarian*). Warto w tym kontekście przeanalizować genezę powstania poszczególnych specjalizacji oraz ich rolę w społeczeństwie, jak również kompetencje niezbędne do ich prawidłowego wykonywania.

¹ P. Adamczewski, *Organizacje inteligentne wobec wyzwań transformacji cyfrowej*, „Ekonomiczne Problemy Usług” 2017, nr 1, s. 9-18.

² L. Szczygłowska, *Ewolucja bibliotek akademickich. Konteksty przemian i rozwoju współczesnych instytucji bibliotecznych*, „Zarządzanie Biblioteką” 2018, nr 1, s. 9-23.

PRZEDMIOT, CEL, METODA

Przedmiotem artykułu jest transformacja zawodu bibliotekarza, szczególnie procesy kształtowania się nowych specjalizacji oraz podejść do definiowania roli bibliotekarzy. Głównym celem przeprowadzonych badań było ustalenie i scharakteryzowanie profili kompetencyjnych typowych dla współczesnych odmian zawodu bibliotekarza. Do celów szczegółowych można zaliczyć:

- ▶ wytypowanie, na podstawie analizy literatury przedmiotu, najpopularniejszych specjalizacji bibliotekarskich,
- ▶ scharakteryzowanie genezy powstania poszczególnych specjalizacji,
- ▶ analizę kompetencji niezbędnych do wykonywania poszczególnych specjalności,
- ▶ omówienie roli wytypowanych specjalności oraz sformułowanie prognoz dotyczących ich dalszego rozwoju.

Zastosowano metodę analizy i krytyki piśmiennictwa. Przeprowadzono systematyczne wyszukiwanie w bazach indeksujących czasopisma o wysokim współczynniku wpływu (IF), takich jak Scopus i Web of Science, oraz uzupełniając przeszukano także zasoby rejestrowane przez popularną wyszukiwarkę zasobów naukowych Google Scholar. Zebrany materiał, obejmujący prace opublikowane w języku polskim i angielskim w latach 2013-2023, poddano selekcji na podstawie analizy abstraktów i słów kluczowych, a następnie analizie jakościowej mającej na celu wyznaczenie głównych kierunków refleksji nad zmianami w zawodzie bibliotekarza. W rezultacie wyróżniono sześć głównych nowych specjalizacji w zawodzie bibliotekarza: *data librarian* (także w wariantach: *metadata librarian*, *linked data librarian* czy *data steward*), *research librarian*, *blended librarian*, *embedded librarian*, *relational librarian* i *smart librarian*.

Przeprowadzona analiza stanu badań wykazała, że problematyka zmian w zawodzie bibliotekarza była tematem stosunkowo często poruszanym w literaturze przedmiotu. Co ciekawe, wśród głównych determinant zmian zachodzących w bibliotekarstwie wymieniano przede wszystkim rozwój nowych technologii informacyjno-komunikacyjnych i jego konsekwencje – zarówno pozytywne, jak i negatywne. Zwracano uwagę, że komputeryzacja bibliotek, popularność internetu, mediów społecznościowych, technologii mobilnych oraz rozwój nowych rozwiązań technologicznych, takich jak internet rzeczy, wirtualna i rozszerzona rzeczywistość czy sztuczna inteligencja, mają znaczny wpływ na kształt potrzeb informacyjnych użytkowników, co z kolei przekłada się na sposób organizacji pracy bibliotek i profil kompetencyjny samych bibliotekarzy. Znacznie rzadziej odnoszono się w piśmiennictwie do wpływu innych czynników, w tym zmian ekonomicznych czy społecznych, na ewolucję zawodu bibliotekarza. Jest to luka w piśmiennictwie wymagająca wypełnienia w toku badań.

NOWE SPECJALIZACJE W ZAWODZIE BIBLIOTEKARZA – PRZEGLĄD

Pierwszą ważną grupę tworzą bibliotekarze wyspecjalizowani w przetwarzaniu danych, funkcjonujący najczęściej jako: *data librarian*, *metadata librarian*, *linked data librarian* czy *data steward*. Genezy tej specjalizacji można upatrywać w rozwoju nowych technologii, a co za tym idzie, także w gwałtownym przyroście ilości, różnorodności i znaczenia danych w różnych sektorach ludzkiej działalności – od badań naukowych po zastosowania w działalności publicznej i biznesie³. Nie bez znaczenia jest pojawianie się nowych typów danych i nowych narzędzi do ich przetwarzania, a tym samym konieczność wypracowania alternatywnych sposobów zarządzania nimi (szczególnie danymi niestandardowymi)⁴. Do zadań *data librarians* należy przede wszystkim doradztwo w zakresie zarządzania danymi, w tym tworzenie planów i strategii zarządzania nimi, a także tworzenie i administrowanie baz danych i innych narzędzi do przechowywania i obróbki danych, w taki sposób, by mogły zostać efektywnie wykorzystane przez użytkowników⁵. Wymaga to posiadania szerokich kompetencji związanych z pracą z różnymi typami danych, w tym surowymi danymi badawczymi, metadanymi w różnych formatach, tzw. wielkimi danymi (ang. *big data*), *blockchain data* i innymi.

Drugą ważną specjalizacją jest tzw. *research librarian*, czyli osoba wspierająca procesy badawcze i publikacyjne naukowców na poziomie merytorycznym, związanym chociażby z doбором odpowiednich, specjalistycznych źródeł informacji (jak to czynią bibliotekarze dziedzinowi), ale także pomagająca w ewaluacji dorobku naukowców na podstawie parametrów bibliometrycznych oraz wspierająca procesy aplikowania o granty i uzyskiwania środków na badania naukowe⁶. Genezy rozwoju tej specjalizacji można upatrywać w zmianach w samym systemie nauki, do których można zaliczyć wzrastającą presję parametryzacji osiągnięć naukowych, stałą ewaluację działań naukowców, uzależnienie możliwości rozwoju niektórych typów badań od zewnętrznych źródeł finansowania nauki, ale również mnogość źródeł informacji, lawinowy przyrost publikacji, konieczność wykonywania nowych typów badań i nowych rodzajów działań okołonaukowych (popularyzacja, współpraca

³ M. Wójcik, *Koncepcja „quantified self” i jej konsekwencje dla projektowania usług bibliotecznych w świetle literatury przedmiotu*, „Przegląd Biblioteczny” 2020, z. 1, s. 38-49; A. Gorelik, *The Enterprise Big Data Lake: Delivering the Promise of Big Data and Data Science*, Sebastopol 2019.

⁴ T.P. Raptis, A. Passarella, M. Conti, *Data Management in Industry 4.0: State of the Art and Open Challenges*, „IEEE Access” 2019, vol. 7, s. 97052-97093.

⁵ A.R. Semeler, A.L. Pinto, H.B.F. Rozados, *Data Science in Data Librarianship: Core Competencies of a Data Librarian*, „Journal of Librarianship and Information Science” 2019, nr 3, s. 771-780; K. Hudzik, *Data Librarian – nowy profil zawodowy w bibliotekach naukowych*, „Przegląd Biblioteczny” 2020, z. 3, s. 309-328.

⁶ R. Féret, M. Cros, *The Embedded Research Librarian: A Project Partner*, „LIBER Quarterly. The Journal of the Association of European Research Libraries” 2019, nr 1, s. 1-20.

z otoczeniem) i administracyjnych (np. składanie wniosków o granty)⁷. To wszystko powoduje, że naukowcy szukają partnerów do współpracy i takimi partnerami coraz częściej stają się właśnie wykwalifikowani bibliotekarze, głównie akademicki, odznaczający się znajomością metod i technik pracy badawczej, rozumieniem systemu oceny jakości pracy naukowej i znajomością procedur związanych z uzyskiwaniem finansowania badań.

Rozwój nowych narzędzi informacyjno-komunikacyjnych, rozwój nowych form organizacji procesów uczenia się oraz zmiany w sposobach organizacji procesów edukacyjnych w czasie pandemii COVID-19 doprowadziły do powstania kolejnej ważnej specjalizacji – określanej jako *blended librarian*⁸. Do głównych zadań bibliotekarzy z tą specjalizacją należy pomoc nauczycielom (na różnych szczeblach kształcenia) w świadczeniu wysokiej jakości usług edukacyjnych w środowisku rzeczywistości mieszanej, a więc płynnie łączącej środowisko obiektów fizycznych i wirtualnych. Wymaga to dobrej znajomości nowych narzędzi informacyjno-komunikacyjnych i ich zastosowań edukacyjnych, jak również przygotowania pedagogicznego – znajomości nowych metod i technik organizacji procesów uczenia się dla różnych grup użytkowników i w różnych kontekstach edukacyjnych⁹.

Ciekawą specjalizacją jest *embedded librarian*, do którego zadań można zaliczyć dostarczanie produktów i usług informacyjnych w miejscu i czasie dogodnym dla użytkownika¹⁰, co może dotyczyć świadczenia usług zarówno tradycyjnego, jak i online. Zamiast zapraszać publiczność do biblioteki, *embedded librarians* wychodzą do użytkowników i świadczą usługi w ich miejscu nauki, pracy czy spędzania wolnego czasu, najczęściej w kontekście wspierania usług informacyjnych i edukacyjnych. Jest to specjalizacja z długą tradycją, ale zyskująca w ostatnim czasie nowe warianty osadzone w środowisku elektronicznym. Popularność tej specjalizacji można tłumaczyć zmianami społecznymi i kulturowymi: tempo życia sprawia, że użytkownikom – jednocześnie przyzwyczajonym do natychmiastowego i wygodnego dostępu do informacji¹¹ – brakuje czasu na wizyty w bibliotece. Praca w obrębie tej specjalizacji wymaga od bibliotekarzy płynnego łączenia klasycznych kompetencji bibliotekarskich

⁷ J.W. Wiktor, *Recenzja osiągnięć naukowych w postępowaniach awansowych – między jakością oceny a formalizmem rozstrzygnięć Ustawy 2.0*, „E-mentor” 2019, nr 1, s. 4-10.

⁸ A. Amparo, *Three Blended Librarians' Narratives on Developing Professional Identities*, „USF Tampa Graduate Theses and Dissertations” 2020, [online:] <https://digitalcommons.usf.edu/etd/8504> – 13 III 2024.

⁹ I.M. Dabengwa, J. Raju, T. Matingwina, *Academic Librarian's Transition to Blended Librarianship: A Phenomenology of Selected Academic Librarians in Zimbabwe*, „The Journal of Academic Librarianship” 2019, nr 4, s. 343-357.

¹⁰ C.E. Woods, *Best Practices for Online Embedded Librarians Supporting Graduate Business Students*, „Journal of Business & Finance Librarianship” 2022, nr 3, s. 215-226.

¹¹ M. Wójcik, *Nowi (?) użytkownicy – wybrane zjawiska społeczne i ekonomiczne a oczekiwania wobec bibliotek*, [w:] *Czytelnik – użytkownik – klient*, red. B. Janik, W. Bukowczan, Kraków 2020, s. 11-18.

z kompetencjami nauczycielskimi i mentorskimi oraz szerokich zdolności personalnych i społecznych, pozwalających na głębokie wejście w świat użytkownika.

Szerokich kompetencji personalnych i społecznych, umiejętności pedagogicznych i psychologicznych oraz przede wszystkim wysokiej wrażliwości społecznej wymaga także praca jako tzw. *relational librarian*. Przed tą grupą bibliotekarzy stawia się niełatwe zadanie wspierania budowy zdrowych relacji społecznych, szczególnie w środowiskach silnie zdywersyfikowanych religijnie, politycznie, ekonomicznie czy kulturowo, jak również wspieranie osób o specjalnych potrzebach edukacyjnych, osób neuroróżnorodnych i innych grup użytkowników, którzy mogą napotkać problemy w zetknięciu się z typowymi strukturami społecznymi¹². Na ukształtowanie tej specjalizacji wpłynęły przede wszystkim zmiany społeczne i kulturowe, atomizacja relacji interpersonalnych, szczególnie w postpandemicznej rzeczywistości, ale również coraz większe rozpoznanie potrzeb osób neuroróżnorodnych i postrzeganie bibliotek jako tzw. trzeciego miejsca¹³.

Ostatnią specjalizacją, do której warto się odnieść, jest tzw. *smart librarian*, a więc bibliotekarz wyspecjalizowany w obsłudze różnego rodzaju inteligentnych technologii, takich jak chociażby sztuczna inteligencja czy tzw. internet rzeczy. Najogólniej: do zadań *smart librarians* należy wykorzystywanie nowych technologii informacyjno-komunikacyjnych do optymalizacji pracy biblioteki – zarówno procesów zaplecza, jak i obsługi użytkowników – w taki sposób, by zapewnić świadczenie zintegrowanych, spersonalizowanych i innowacyjnych usług informacyjnych¹⁴. Wymaga to oczywiście posiadania szerokich kompetencji w zakresie znajomości nowych technologii, także do pewnego stopnia na poziomie informatycznym i technicznym, jak również wiedzy z zakresu zarządzania oraz dużej elastyczności i otwartości na zmiany¹⁵.

WNIOSKI

Można stwierdzić, że w zawodzie bibliotekarza zawsze istniały specjalizacje, jednak zwykle podstawą ich tworzenia był typ instytucji, typ użytkowników lub typ zasobów. Obecnie specjalizacje tworzą się często na bazie szerszych przekształceń w rzeczywistości społecznej, gospodarczej, kulturowej i technologicznej. Nowe specjalizacje stawiają przed bibliotekarzami nowe wyzwania, a przed organami prowadzącymi

¹² S. Corral, *Alignment, Collaboration and the Social Turn: Our Agenda for the Relational Library*, „New Review of Academic Librarianship” 2023, nr 1, s. 1-10.

¹³ J. Działek, M. Murzyn-Kupisz, *Rola bibliotek w budowaniu i wzmacnianiu zasobów kapitału społecznego w województwie małopolskim*, „Zarządzanie Biblioteką” 2014, nr 1, s. 9-32.

¹⁴ M. Wójcik, *Koncepcja smart library i jej zastosowanie w integracji usług informacyjnych*, „Przegląd Biblioteczny” 2019, z. 3, s. 322-333.

¹⁵ P. Anuradha, *Impact of Information and Communication Technology on College Library Services towards Smart Librarianship*, „Journal of Library and Information Communication Technology” 2017, nr 1, s. 14-18.

i organizacjami wspierającymi biblioteki i współpracującymi z nimi – konieczność wypracowania metod podnoszenia kompetencji bibliotekarzy w nowych obszarach ich aktywności. I wreszcie: obejmowanie przez bibliotekarzy coraz to nowych obszarów działania z jednej strony bez wątpienia generuje dużą presję dla całego środowiska, aby sprostać nowym wyzwaniom. Z drugiej jednak strony, bibliotekarze mają w ten sposób szansę ugruntować swoją pozycję pośredników, mediatorów, mentorów i przewodników po współczesnym świecie, a biblioteki mają możliwość stać się kluczowymi „punktami centralnymi” dla swojego otoczenia.

BIBLIOGRAFIA

- Adamczewski P., *Organizacje inteligentne wobec wyzwań transformacji cyfrowej*, „Ekonomiczne Problemy Usług” 2017, nr 1, s. 9-18, <https://doi.org/10.18276/epu.2017.126/1-01>.
- Amparo A., *Three Blended Librarians' Narratives on Developing Professional Identities*, „USF Tampa Graduate Theses and Dissertations” 2020, [online:] <https://digitalcommons.usf.edu/etd/8504>.
- Anuradha P., *Impact of Information and Communication Technology on College Library Services towards Smart Librarianship*, „Journal of Library and Information Communication Technology” 2017, nr 1, s. 14-18.
- Corrall S., *Alignment, Collaboration and the Social Turn: Our Agenda for the Relational Library*, „New Review of Academic Librarianship” 2023, nr 1, s. 1-10, <https://doi.org/10.1080/13614533.2023.2196277>.
- Dabengwa I.M., Raju J., Matingwina T., *Academic Librarian's Transition to Blended Librarianship: A Phenomenology of Selected Academic Librarians in Zimbabwe*, „The Journal of Academic Librarianship” 2019, nr 4, s. 343-357, <https://doi.org/10.1016/j.acalib.2019.04.008>.
- Działek J., Murzyn-Kupisz M., *Rola bibliotek w budowaniu i wzmacnianiu zasobów kapitału społecznego w województwie małopolskim*, „Zarządzanie Biblioteką” 2014, nr 1, s. 9-32.
- Féret R., Cros M., *The Embedded Research Librarian: A Project Partner*, „LIBER Quarterly. The Journal of the Association of European Research Libraries” 2019, nr 1, s. 1-20, <https://doi.org/10.18352/lq.10304>.
- Gorelik A., *The Enterprise Big Data Lake: Delivering the Promise of Big Data and Data Science*, Sebastopol 2019.
- Hudzik K., *Data Librarian – nowy profil zawodowy w bibliotekach naukowych*, „Przegląd Biblioteczny” 2020, z. 3, s. 309-328, <https://doi.org/10.36702/pb.757>.
- Raptis T.P., Passarella A., Conti M., *Data Management in Industry 4.0: State of the Art and Open Challenges*, „IEEE Access” 2019, vol. 7, s. 97052-97093, <https://doi.org/10.1109/ACCESS.2019.2929296>.
- Semeler A.R., Pinto A.L., Rozados H.B.F., *Data Science in Data Librarianship: Core Competencies of a Data Librarian*, „Journal of Librarianship and Information Science” 2019, nr 3, s. 771-780, <https://doi.org/10.1177/0961000617742465>.
- Szczygłowska L., *Ewolucja bibliotek akademickich. Konteksty przemian i rozwoju współczesnych instytucji bibliotecznych*, „Zarządzanie Biblioteką” 2018, nr 1, s. 9-23.
- Wiktor J.W., *Recenzja osiągnięć naukowych w postępowaniach awansowych – między jakością oceny a formalizmem rozstrzygnięć Ustawy 2.0*, „E-mentor” 2019, nr 1, s. 4-10, <https://doi.org/10.15219/em78.1394>.

- Woods C.E., *Best Practices for Online Embedded Librarians Supporting Graduate Business Students*, „Journal of Business & Finance Librarianship” 2022, nr 3, s. 215-226, <https://doi.org/10.1080/08963568.2022.2090680>.
- Wójcik M., *Koncepcja „quantified self” i jej konsekwencje dla projektowania usług bibliotecznych w świetle literatury przedmiotu*, „Przegląd Biblioteczny” 2020, z. 1, s. 38-49, <https://doi.org/10.36702/pb.742>.
- Wójcik M., *Koncepcja smart library i jej zastosowanie w integracji usług informacyjnych*, „Przegląd Biblioteczny” 2019, z. 3, s. 322-333, <https://doi.org/10.36702/pb.173>.
- Wójcik M., *Nowi (?) użytkownicy – wybrane zjawiska społeczne i ekonomiczne a oczekiwania wobec bibliotek*, [w:] *Czytelnik – użytkownik – klient*, red. B. Janik, W. Bukowczan, Kraków 2020, s. 11-18.

ABSTRAKT

Przedmiot artykułu stanowi transformacja zawodu bibliotekarza, szczególnie procesy kształtowania się nowych specjalizacji oraz podejść do definiowania roli bibliotekarzy. Jego celem jest przedstawienie profili kompetencyjnych charakterystycznych dla współczesnych odmian zawodu bibliotekarza, takich jak: *data librarian*, *metadata librarian*, *linked data librarian*, *research librarian*, *blended librarian*, *embedded librarian*, *relational librarian* i *smart librarian*. Zastosowano metodę analizy i krytyki piśmiennictwa. Przeprowadzono systematyczne wyszukiwanie w bazach indeksujących czasopisma o wysokim współczynniku wpływu (IF) oraz uzupełniając przeszukano zasoby rejestrowane przez popularną wyszukiwarkę zasobów naukowych Google Scholar. Zebrany materiał, obejmujący prace opublikowane w latach 2013-2023, poddano selekcji oraz analizie jakościowej. W rezultacie sformułowano wnioski dotyczące stanu badań nad nowymi specjalizacjami w zawodzie bibliotekarza oraz wysunięto prognozy dotyczące dalszej ewolucji zawodu.

Słowa kluczowe: nowe trendy, rola bibliotekarza, specjalizacje bibliotekarskie, zawód bibliotekarza

ABSTRACT

New Specialisations within the Profession of the Librarian – Data Librarian, Blended Librarian, Embedded Librarian...

The subject of the paper is the transformation of the librarian profession, especially the processes of shaping new specialisations and approaches to defining the role of librarians. The aim is to present competency profiles characteristic of contemporary varieties of the librarian profession, such as: *data librarian*, *metadata librarian*, *linked data librarian*, *research librarian*, *blended librarian*, *embedded librarian*, *relational librarian* and *smart librarian*. The method of analysis and criticism of the literature has been used. A systematic search was carried out in databases indexing journals with a high impact factor (IF) and a complementary search was conducted in order to find resources registered by the popular search engine of scientific resources Google Scholar. The collected material, including works published in 2013-2023, was then subjected to selection and qualitative analysis. As a result,

conclusions have been formulated regarding the state of research on new specialisations within the librarian profession. Finally, the predictions concerning the further evolution of the profession have been made.

Keywords: new trends, role of the librarian, librarian specialisations, profession of the librarian

KAROL BARANOWSKI

Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka im. Hugona Kołłątaja w Krakowie

Sztuczna inteligencja w pracy bibliotekarza – szanse, możliwości, obawy

W poniższym artykule autor chciałby przyjrzeć się szerszemu zakresowi wykorzystania nowych technologii w bibliotekach, usługach bibliotecznych oraz spróbować sprofilować użytkowników, którzy będą korzystać z bibliotek w dobie transformacji cyfrowej.

NOWA ROLA BIBLIOTEKARZA

W kontekście cyfrowej transformacji bibliotekarze stają się pośrednikami w dostarczaniu użytkownikom bibliotek wartościowych i wyselekcjonowanych informacji spośród ogromnej liczby danych rosnących w postępie geometrycznym¹. Biblioteki pedagogiczne odgrywają kluczową rolę w systemie edukacyjnym, dostarczając zasobów niezbędnych dla nauczycieli, studentów i badaczy. W obliczu szybko zmieniającej się rzeczywistości edukacyjnej i informacyjnej stoją przed wyzwaniem adaptacji do nowych warunków oraz oczekiwań użytkowników.

Oprócz tradycyjnych zadań, takich jak gromadzenie, selekcja, katalogowanie i udostępnianie zbiorów, bibliotekarze powinni umieć prowadzić warsztaty z zakresu cyfrowej edukacji medialnej, zarządzania danymi naukowymi oraz bezpieczeństwa

¹ M. Błoński, *Informacyjna katastrofa: kiedy masa informacji zrówna się z masą Ziemi?*, [online:] <https://kopalniawiedzy.pl/energia-potrzebna-do-wytworzenia-informacji-masa-informacji-masa-Ziemi-entropia-informacyjna-katastrofa,32499> – 1 II 2024.

informacji. Wymaga to nie tylko znajomości narzędzi informatycznych, ale też zdolności pedagogicznych i komunikacyjnych, aby skutecznie dzielić się wiedzą z różnorodnymi grupami użytkowników. Według Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości² wpływ najpopularniejszych narzędzi związanych ze sztuczną inteligencją (ChatGPT oraz wyszukiwarka Microsoft Bing) na edukację i rynki pracy zauważa ponad 63% uczniów i 72% nauczycieli. Uczniowie postrzegają wykorzystanie sztucznej inteligencji (SI) jako szansę na indywidualny rozwój, wspomaganie procesu edukacji oraz stworzenie własnego tutora, przewodnika w procesie uczenia się; z kolei nauczyciele obawiają się złego wykorzystania SI do tworzenia materiałów niedozwolonych, przedstawiania pracy maszyny jako swojej i spłylenia procesu nauczania.

W roli przewodnika po cyfrowym świecie mogą występować bibliotekarki i bibliotekarze, którzy staną się wykwalifikowanymi specjalistami od szeroko pojętej informacji i dostarczycielami niezbędnych umiejętności do poruszania się w cyfrowym świecie. Bibliotekarze muszą teraz posiadać nie tylko wiedzę o zarządzaniu zasobami cyfrowymi, lecz także umiejętności w zakresie najnowszych technologii. Należy też zasygnalizować problem lawinowego narastania nowych rozwiązań technologicznych i trudności w nadążaniu za nimi.

BIBLIOTEKI W ŚWIECIE CYFROWYM

Nowe technologie rewolucjonizują sposób dostępu do informacji oraz zarządzania nimi. Biblioteki pedagogiczne, wdrażając innowacyjne rozwiązania, takie jak systemy zarządzania bibliotecznego, elektroniczne zasoby edukacyjne czy narzędzia do współpracy online, zwiększają swoją efektywność i dostępność.

Wśród głównych wyzwań dla bibliotek znajdują się: cyfryzacja zasobów, zapewnienie równego dostępu do informacji, rozwijanie kompetencji informacyjnych użytkowników oraz adaptacja do zmieniających się metod nauczania i uczenia się. Trendy takie jak *open access*, personalizacja usług czy rozwój edukacji hybrydowej kształtują przyszłość tych instytucji.

Adaptacja bibliotek do wymogów ery cyfrowej obejmuje nie tylko wprowadzanie technologii, ale również przemyślenie całej przestrzeni bibliotecznej. Biblioteki ewoluują w kierunku stania się „trzecimi miejscami”³, gdzie członkowie określonej społeczności mogą się spotykać, pracować i uczyć poza domem i pracą. Stwarzanie przestrzeni do *coworkingu* i zorganizowanych spotkań społecznościowych oraz

² Raport PARP: Sztuczna inteligencja w edukacji – perspektywy i zagrożenia, [online:] <https://www.parp.gov.pl/component/content/article/85348:raport-parp-sztuczna-inteligencja-w-edukacji-perspektywy-i-zagrozenia> – 1 II 2024.

³ J. Jędrych, *Ray Oldenburg i jego teoria trzeciego miejsca*, „Warsztaty Bibliotekarskie” 2015, nr 1, [online:] <http://warsztatybibliotekarskie.pedagogiczna.edu.pl/ray-oldenburg-i-jego-teoria-trzeciego-miejsca> – 13 II 2022.

dostęp do szybkiego internetu i nowoczesnego sprzętu komputerowego – to tylko niektóre z aspektów tej transformacji. W obecnej sytuacji, związanej zarówno z wojną w Ukrainie, jak i popandemicznymi zmianami w strukturze społecznej, kontaktach międzyludzkich, które wciąż są przedmiotem badań specjalistów, biblioteki mogą występować jako bezpieczny i przyjazny teren do odnawiania i pielęgnowania więzi społecznych.

TECHNOLOGIA I INNOWACJE

Wykorzystanie sztucznej inteligencji w bibliotekach otwiera drzwi do personalizacji usług na nieosiągalną dotąd skalę. Przykładem mogą być systemy rekomendacyjne, które analizują wcześniejsze zainteresowania czytelników, aby zaproponować im nowe publikacje. Asystenci SI, którzy na podstawie wcześniejszych preferencji czytelnika będą w stanie w dynamiczny sposób reagować na jego potrzeby, mogą zostać udostępnieni użytkownikom w postaci aplikacji bibliotecznej. W Polsce biblioteki coraz częściej oferują użytkownikom aplikację biblioteczną na smartfony⁴ oprócz tradycyjnego katalogu. Dzięki rozpowszechnieniu aplikacji jakość i dostępność usług biblioteki może znacząco wzrosnąć. Implementacja SI do aplikacji bibliotecznej implikuje jednak wiele problemów natury legislacyjnej i etycznej. Wciąż nie powstał żaden akt prawny obowiązujący na terenie Unii Europejskiej, który jednoznacznie zdefiniowałby zakres posługiwania się sztuczną inteligencją w kategorii zarządzania danymi osobowymi i ich wykorzystywania, a taka sytuacja znacząco blokuje możliwości wdrożenia SI w wielu instytucjach w Europie⁵. Prace legislacyjne nad tak zwanym EU AI Act dopiero trwają. Wobec tego wdrożenie nawet najprostszego asystenta, który bazowałby na dostępnych obecnie na rynku algorytmach SI, jest dość ryzykowne, gdyż wciąż nie posiadamy dokładnych informacji, co dzieje się z danymi wprowadzonymi do algorytmu⁶. Dlatego też Międzynarodowa Federacja Stowarzyszeń i Instytucji Bibliotekarskich (IFLA) już teraz powołała zespół do spraw SI w bibliotekach. Informacje o pracach zespołu zamieszczane są na oficjalnej stronie stowarzyszenia⁷.

⁴ *Biblioteczna aplikacja – POCZYTALNIA – nowe miejsce na twoje kulturalne eksploracje*, [online:] <https://www.bibliotekalegionowo.pl/biblioteczna-aplikacja/> – 1 II 2024.

⁵ *EU AI Act: First Regulation on Artificial Intelligence*, [online:] <https://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/society/20230601STO93804/eu-ai-act-first-regulation-on-artificial-intelligence> – 2 II 2024.

⁶ U. Gal, *ChatGPT is a Data Privacy Nightmare: If You've Ever Posted Online, You Ought to be Concerned*, [online:] <https://theconversation.com/chatgpt-is-a-data-privacy-nightmare-if-youve-ever-posted-online-you-ought-to-be-concerned-199283> – 1 II 2024.

⁷ A. Cox, *Developing a Library Strategic Response to Artificial Intelligence*, [online:] <https://www.ifla.org/g/ai/developing-a-library-strategic-response-to-artificial-intelligence/> – 2 II 2024.

Inną ścieżką rozwoju bibliotek i usług bibliotecznych są coraz powszechniejsze w użyciu technologie AR i VR (*Augmented Reality* i *Virtual Reality*). Ich rozwój może skutkować upowszechnieniem się zupełnie nowych metod nauki i form rozrywki, na przykład wirtualnych wizyt w muzeach czy miejscach historycznych. Zajęcia w bibliotece mają szansę zyskania zupełnie nowego wymiaru i mogą stać się ważną częścią usług dostępnych dla czytelników. Już teraz biblioteki tworzą wystawy i prezentacje swoich zbiorów w wirtualnej rzeczywistości. Dostęp do coraz tańszych i wydajniejszych narzędzi AR i VR może zrewolucjonizować sposób prowadzenia wielu wydarzeń i działań edukacyjnych. Bibliotekarze powinni zdawać sobie sprawę z obecności takich rozwiązań na rynku edukacyjnym. Ważnym zadaniem bibliotek i bibliotekarzy w kontekście rozwoju technologii VR i AR jest umiejętność przekazywania wiedzy na temat sposobów korzystania z tych technologii. Propagowanie dobrych stron wykorzystania VR i AR, nauka obsługi i krytyczne podejście do tego rodzaju rozwiązań technologicznych powinny być jednymi z podstawowych umiejętności bibliotekarek i bibliotekarzy.

ZBIORY I DOSTĘPNOŚĆ

Rozwój cyfrowych zbiorów i niestandardowych form materiałów dydaktycznych to odpowiedź na potrzeby edukacyjne nowych pokoleń. Biblioteki coraz częściej inwestują w elektroniczne książki, czasopisma, bazy danych online oraz promują otwarte zasoby edukacyjne, które zapewniają bezpłatny dostęp do wiedzy naukowej i akademickiej. Otwartość zbiorów bibliotecznych staje się fundamentem demokratyzacji dostępu do informacji, umożliwiając użytkownikom z całego świata korzystanie z zasobów, które byłyby dla nich nieosiągalne w innych okolicznościach. Bibliotekarz w bibliotece pełnej tego rodzaju zbiorów stanie się cyfrowym przewodnikiem, nauczycielem, edukatorem, który będzie pomagał, kierował, przekazywał wiedzę oraz umiejętności pozwalające użytkownikom biblioteki poruszać się w gąszczu cyfrowych danych.

UŻYTKOWNIK JUTRA

Rozumienie potrzeb użytkowników jutra wymaga od bibliotek i bibliotekarzy nieustannego monitorowania trendów i adaptacji do zmieniających się zachowań społecznych. Znaczącą rolę odgrywają tu badania i analizy, które pomagają identyfikować ulegające modyfikacjom oczekiwania wobec bibliotek. Programy edukacyjne i kulturalne muszą być elastyczne i innowacyjne, aby angażować użytkowników w różnym wieku i z różnymi zainteresowaniami. Biblioteki, oferując przestrzeń i narzędzia do eksperymentowania, uczenia się i tworzenia, stają się inkubatorami kreatywności.

ZAKOŃCZENIE

Cyfrowa transformacja bibliotek to nie tylko wyzwanie, ale przede wszystkim szansa na rozszerzenie ich roli w społeczeństwie. Poprzez integrację technologii, innowacyjne podejście do zbiorów i usług oraz skupienie się na potrzebach użytkowników biblioteki mogą stać się kluczowymi instytucjami w edukacji, kulturze i dostępie do informacji w XXI wieku. Biblioteki, jako nieodłączny element systemu edukacyjnego oraz kulturalnego, stoją przed wyzwaniami, które wymagają elastyczności, innowacyjności i otwartości na zmiany. Dzięki skutecznemu wykorzystaniu nowych technologii, współpracy między różnymi instytucjami i ciągłemu doskonaleniu oferty mają szanse na wzmocnienie swojej pozycji w społeczeństwie.

BIBLIOGRAFIA

- Błoński M., *Informacyjna katastrofa: kiedy masa informacji zrówna się z masą Ziemi?*, [online:] <https://kopalniawiedzy.pl/energia-potrzebna-do-wytworzenia-informacji-masa-informacji-masa-Ziemi-entropia-informacyjna-katastrofa,32499>.
- Cox A., *Developing a Library Strategic Response to Artificial Intelligence*, [online:] <https://www.ifla.org/g/ai/developing-a-library-strategic-response-to-artificial-intelligence/>.
- Du Sautoy M., *Kod kreatywności. Sztuka i innowacje w epoce sztucznej inteligencji*, tłum. T. Chawziuk, Kraków 2020.
- EU AI Act: *First Regulation on Artificial Intelligence*, [online:] <https://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/society/20230601STO93804/eu-ai-act-first-regulation-on-artificial-intelligence>.
- Frania M., *Nowe media, technologie i trendy w edukacji. W kierunku mobilności i kształcenia hybrydowego*, Kraków 2017.
- Gal U., *ChatGPT is a Data Privacy Nightmare: If You've Ever Posted Online, You Ought to be Concerned*, [online:] <https://theconversation.com/chatgpt-is-a-data-privacy-nightmare-if-youve-ever-posted-online-you-ought-to-be-concerned-199283>.
- Jędrych J., *Ray Oldenburg i jego teoria trzeciego miejsca*, „Warsztaty Bibliotekarskie” 2015, nr 1, [online:] <http://warsztatybibliotekarskie.pedagogiczna.edu.pl/ray-oldenburg-i-jego-teoria-trzeciego-miejsca>.
- Joy B. et al., *Sztuczna inteligencja. Bezpieczeństwo i zabezpieczenia*, tłum. P. Fabijańczyk, Warszawa 2020.
- Marecki P., *Między kartką a ekranem. Cyfrowe eksperymenty z medium książki w Polsce*, Kraków 2018.
- Raport PARP: *Sztuczna inteligencja w edukacji – perspektywy i zagrożenia*, [online:] <https://www.parp.gov.pl/component/content/article/85348:raport-parp-sztuczna-inteligencja-w-edukacji-perspektywy-i-zagrozenia>.
- Thuczek M., *Jak sztuczna inteligencja zmieni twoje życie*, Gliwice 2023.

ABSTRAKT

Artykuł omawia rolę bibliotek pedagogicznych w erze cyfrowej transformacji, skupiając się na wyzwaniach i możliwościach, jakie niesie za sobą rozwój nowych technologii. Autor podkreśla ewolucję roli bibliotekarzy, którzy stają się nie tylko opiekunami tradycyjnych zbiorów, lecz także przewodnikami po cyfrowym świecie, oferującymi wsparcie w zakresie cyfrowej edukacji i zarządzania danymi. Artykuł analizuje wpływ sztucznej inteligencji na edukację, ze szczególnym uwzględnieniem obaw nauczycieli i postrzegania SI przez uczniów. Omówione zostały ponadto trendy w bibliotekach cyfrowych, takie jak personalizacja usług, rozwój edukacji hybrydowej oraz adaptacja przestrzeni bibliotecznej do potrzeb społecznych.

Słowa kluczowe: biblioteki pedagogiczne, transformacja cyfrowa, rola bibliotekarza, sztuczna inteligencja, technologie AR i VR, rozwój zbiorów cyfrowych, użytkownik jutra, edukacja hybrydowa, przestrzeń biblioteczna

ABSTRACT

Artificial Intelligence in the Librarian's Work – Chances, Possibilities, Concerns

The article discusses the role of pedagogical libraries in the era of digital transformation, focusing on challenges and possibilities connected with the development of new technologies. The author has emphasised the evolution of the role of librarians which become not only protectors of traditional collections, but also guides in a digital world, offering support within the scope of digital education and data management. The article analyses the influence of the Artificial Intelligence on education, with particular emphasis on concerns of teachers and perception of AI by students. Furthermore, trends in digital libraries are discussed, such as personalisation of services, development of hybrid education and adaptation of the library space to social needs.

Keywords: pedagogical libraries, digital transformation, role of the librarian, Artificial Intelligence, AR and VR technologies, development of digital collections, tomorrow's user, hybrid educations, library space

PAWEŁ MARCHEL

Biblioteka Publiczna w Solcu Kujawskim

Jak stworzyć autentyczną markę osobistą bibliotekarza?

Tworzenie marki osobistej będzie w najbliższym czasie jednym z najważniejszych działań każdej osoby, która chciałaby zaistnieć w dowolnej branży. Nie będzie to dotyczyło wyłącznie osób ze świata biznesu czy przedsiębiorczości. Równie ważne będzie w przypadku osób działających w obszarze szeroko rozumianej kultury, w tym także bibliotek. Dlatego też już teraz zwracanie uwagi na zagadnienia związane z budowaniem marki osobistej jest bardzo istotne.

Do sfery działalności instytucji kultury w coraz większym zakresie wkraczają zagadnienia dotychczas spotykane w świecie dużych przedsiębiorstw, korporacji. Na co dzień nie są one kojarzone z bibliotekami, domami kultury czy muzeami.

Postępująca profesjonalizacja pracy instytucji kultury sprawia, że jej kadra zarządzająca powinna posiadać wiedzę specjalistyczną związaną nie tylko z konkretną dziedziną, ale także, a nawet przede wszystkim, z zakresu szeroko rozumianego zarządzania. W tym obszarze mieszczą się na przykład nowe trendy, które pozwalają odnieść sukces w świecie biznesu, a które z powodzeniem mogą być wykorzystywane przez pracowników instytucji kultury. Wśród tych zagadnień znajduje się także *personal branding*, czyli budowanie marki osobistej.

PRAKTYCZNY WYMIAR MARKI OSOBISTEJ

Marka osobista nierozzerwalnie związana jest z konkretną osobą. Bardzo często o jej sile świadczy utożsamianie całych branż gospodarki z pojedynczymi osobami. Gdy używamy określeń „kobieta”, „bujna fryzura”, „restauracje”, od razu mamy na myśli

Magdę Gessler. Przy czym dopiero słowo „restauracje” pozwala bezbłędnie określić, o jaką osobę chodzi.

Podobnie będzie w przypadku innych gałęzi biznesu. Rozpatrując markę samochodu elektrycznego i zestawiając ją z konkretną osobą, od razu wywołamy z pamięci postać Elona Muska, ekscentrycznego przedsiębiorcy, który w swoim portfelu inwestycyjnym posiada na przykład udziały w firmie Tesla, produkującej elektryczne samochody.

Mówiąc o polskim autorze kryminałów, wiele osób wspomni nazwisko Remigiusza Mroza. I nie ma tu znaczenia, że wśród współczesnych autorów powieści kryminalnych jest wielu innych znakomitych pisarzy. Silna marka osobista Remigiusza Mroza połączona z jego bogatym dorobkiem powoduje, że jest on jednym z pierwszych skojarzeń, które przychodzą na myśl.

DWA PODSTAWOWE WYMIARY MARKI OSOBISTEJ

Przedstawione powyżej przykłady pokazują pierwszy wymiar marki osobistej. Jej siłę. Bez wątpienia można powiedzieć, że wymienione osoby mają silne marki. To dzięki nim pojawiają się w opiniach wielu ludzi jako jedne z pierwszych skojarzeń związanych z daną branżą. Tę siłę kreują inni ludzie, odbiorcy naszych działań¹.

Niewielu pracowników bibliotek może poszczycić się taką pozycją w skali ogólnokrajowej czy międzynarodowej. Stąd każdy pracownik księżnicy ma możliwość wypełnienia tej niszy. Bycie prekursorem nowych działań automatycznie przybliża do zbudowania silnej marki osobistej.

Rozpoznawalność związana z siłą marki to tylko jeden jej wymiar. Drugim jest jej autentyczność. Przez wielu specjalistów zajmujących się zawodowo budowaniem i rozwojem marek osobistych autentyczność uznawana jest za ważniejszy od siły aspekt *personal branding*. Dzieje się tak dlatego, że jest ona związana z wartościami, jakie wyznaje dana marka².

Do zbudowania silnej marki osobistej bardzo często wystarczy odpowiednio wysoki budżet na reklamę. Naturalną konsekwencją ciągłego pojawiania się konkretnej osoby w różnych kontekstach będzie jej większa rozpoznawalność. Z większą rozpoznawalnością z kolei łączy się silniejsza marka.

Systemu wyznawanych wartości i przede wszystkim konsekwentnego postępowania zgodnie z nim nie jesteśmy w stanie zbudować ani wypromować w krótkim czasie. Będzie on bowiem tworzony na podstawie opinii naszych odbiorców. Jednak

¹ M. Grzesiak, *Personal branding, czyli jak skutecznie zbudować autentyczną markę osobistą*, Gliwice 2020, s. 19.

² A. Chimkowska, *Autentyczny personal branding, czyli silna marka osobista w praktyce*, Warszawa 2022, s. 34-39.

ich zdanie w większym stopniu zdecyduje o autentyczności naszej marki osobistej niż nasza kreacja.

Nie oznacza to, że nie mamy wpływu na zwiększanie autentyczności *personal brandu*. Wręcz przeciwnie. Nasze codzienne działania, dostarczanie odbiorcom wartości, spełnianie składanych obietnic³ – to wszystko będzie tworzyło wiarygodność naszej marki. Wymienione aspekty leżą w obszarze bezpośredniego wpływu osoby chcącej stworzyć swoją markę osobistą i na nie musimy zwrócić szczególną uwagę.

WYRÓŻNIKI SILNEJ MARKI OSOBISTEJ

Zaprezentowane powyżej przykłady w dobitny sposób pokazują silne marki poszczególnych osób. Warto jednak zastanowić się, co sprawia, że osoby te pojawiają się jako jedne z pierwszych, gdy wspomnimy o branży, z którą są związane. Co jest wyróżnikiem silnych marek osobistych?

Bez wątpienia tym elementem, który sprawia, że osoba stała się silną marką, jest jej unikalność. Taki człowiek wyróżnia się pod względem pewnych czynników i przez to jest rozpoznawany przez potencjalnych odbiorców. Czynnikiem, który w szczególny sposób wyróżnia Remigiusza Mroza, jest liczba opublikowanych przez niego książek. Co roku jego fani mogą liczyć na kilka nowych dzieł⁴.

Konsekwencja w działaniu jest kolejnym elementem wyróżniającym silne marki osobiste. Budowanie *personal brandu* jest długotrwałym procesem, wymagającym przemyślanej strategii. Niewiele jest sytuacji, w których z dnia na dzień ktoś staje się rozpoznawalny. Takie wyjątki mogą się zdarzać jedynie w sporcie, gdy po zaciętej walce zwycięzcą zostaje zawodnik, który nie był faworytem. Nawet jeżeli dojdzie do tak spektakularnego osiągnięcia, to poprzedzone jest ono latami treningów i wyrzeczeń.

W obecnych czasach silna marka osobista musi charakteryzować się także pewną dozą oryginalności. Musi posiadać cechy, które wyróżniają ją na tle innych marek osób zajmujących się podobną działalnością. Ten element odmienności będzie zwracał na nią uwagę. Jest to pierwszy krok, który pozwoli następnie przekazać wartości, z którymi chcielibyśmy być kojarzeni.

³ M. Grzesiak, *op. cit.*, s. 64.

⁴ R. Stępowski, *Personal branding. Praktyczny poziom marki osobistej*, Rawa Mazowiecka 2017, s. 29-31.

PO CO BUDOWAĆ SILNĄ MARKĘ OSOBISTĄ?

Z silną marką osobistą wiąże się wiele zalet. Mają one bardzo duży wpływ na pozycję danej osoby w swojej branży. Stanowią również odpowiedź na kluczowe pytanie: po co budować silną markę osobistą?

Przede wszystkim pozwala ona na łatwiejsze dotarcie do potencjalnych klientów. W sytuacji, kiedy organizujemy na przykład spotkanie autorskie, przeważnie zastanawiamy się nad najbardziej popularnym autorem, który mieści się w zakresie naszych możliwości finansowych. W tej sytuacji widzimy praktyczny wymiar marki osobistej. Autor książek zazwyczaj znany jest z utworów, które napisał, jednak to działania promocyjne prowadzone na początku jego kariery sprawiają, że staje się on bardziej rozpoznawalny.

Silna marka osobista oddziałuje także na emocje. Dotyczy to zarówno rzeczywistych odbiorców, jak i tych osób, które niekoniecznie mają z marką styczność. Zabiegiem spotykanym w kontekście silnych marek jest polaryzacja. Polega ona na tworzeniu, często świadomie, dwóch przeciwstawnych grup w obrębie jednej marki osobistej. Pierwsza z grup będzie zwolennikami marki, druga jej przeciwnikami. Paradoksalnie może dojść do sytuacji, gdy walka z oponentami będzie elementem wpływającym na szybszy rozwój marki⁵.

Polaryzację można wykorzystać do tworzenia rozgłosu wokół marki. W przypadku bibliotekarzy raczej trudno sobie wyobrazić sytuację, w której polaryzacja będzie na tyle silna, aby wokół konfliktu budować siłę marki. W świecie biznesu możemy się przekonać, że na walce na przykład zwolenników i przeciwników szczepionek korzystają przede wszystkim koncerny farmaceutyczne, które w ten sposób zyskują rozgłos. W konsekwencji, bez większego zaangażowania środków finansowych przeznaczanych na promocję, informacja o marce przedostaje się do opinii publicznej.

Wspomniany wyżej rozgłos w procesie budowania silnej marki osobistej daje kolejną korzyść. Otóż rozpoznawalność i siła marki umożliwiają oferowanie wyższej ceny, a tym samym wiążą się z większym zarobkiem. Nikogo nie dziwi, że stawki za spotkanie autorskie z Olgą Tokarczuk czy Elżbietą Cherezińską sięgają kilku tysięcy złotych. To właśnie ich silne marki osobiste, w połączeniu z ponadprzeciętną twórczością, pozwalają na ustawienie cen na zdecydowanie wyższym poziomie.

Ważne jest również to, że wyższa cena wcale nie odstrasza potencjalnych odbiorców. Istnieją biblioteki, które są w stanie zorganizować spotkanie z wybitnym pisarzem. Bardzo często w tej sytuacji nie jest brany pod uwagę fakt, iż za honorarium popularnego autora można byłoby zorganizować dwa lub trzy inne spotkania, z których mogłoby skorzystać zdecydowanie więcej osób. Działa tu skrót myślowy, w którym wysoka cena jest synonimem doskonałej jakości. W to wszystko wkomponowuje się marka osobista i ciągły rozwój wizerunku.

⁵ *Ibidem*, s. 29-33.

Wszystkie te działania prowadzą w konsekwencji do budowania społeczności wokół silnej marki osobistej. Społeczności, która gotowa będzie podążać za swoim idolem. Doskonale widać to na przykład w wypadku piosenkarzy. Wielu z nich posiada swoje fankluby, których członkowie podróżują za swoimi idolami po całym świecie. Biorą udział w wielu koncertach, w których otrzymują bardzo podobny produkt, za każdym razem płacąc za bilet. Tym samym silna marka osobista, budując wokół siebie społeczność, pozwala zwiększyć dochody jej posiadaczowi.

KTO POWINIEN BUDOWAĆ SILNĄ MARKĘ OSOBISTĄ?

Naturalną grupą bibliotekarzy, którzy powinni myśleć o budowaniu silnej marki osobistej, są ci, którzy na co dzień mają styczność z użytkownikami bibliotek. Poprzez bezpośredni kontakt mogą wywrzeć największy wpływ na swój własny pozytywny wizerunek, a co za tym idzie – także wizerunek ksiąźnicy.

Zakres prac w bibliotece jest jednak znacznie szerszy. Podobnie jak obszar potencjalnego rozwoju dla bibliotekarza. Budowanie marki osobistej na podstawie bezpośredniego kontaktu z użytkownikiem będzie miało w głównej mierze zakres lokalny. Społeczność korzystająca z usług ksiąźnicy będzie rozpoznawała bibliotekarza i kojarzyła jego działalność.

Każdy bibliotekarz doskonale wie, jak szeroki wachlarz umiejętności i wiedzy musi posiadać osoba wykonująca ten zawód. Każdy z tych obszarów stanowi potencjalną niszę dla marki osobistej i może być fundamentem do jej budowania. Będzie to jednak marka, która nie zawsze będzie przekładała się na wizerunek biblioteki w lokalnej społeczności. Może być za to przyczynkiem do budowania pozytywnego obrazu danego bibliotekarza w kręgach specjalistycznych.

Wobec tego każdy bibliotekarz pracujący w dziale opracowania zbiorów może prowadzić blog, w którym będzie wyjaśniał arkana katalogowania książek. Istnieje bardzo dużo sytuacji, w których bibliotekarze zastanawiają się, jak sklasyfikować konkretną publikację. Taki blog byłby doskonałym miejscem na znalezienie wartościowych informacji. Podobnie jest w przypadku zagadnień prawnych związanych z ochroną danych osobowych, prawem pracy czy bezpieczeństwem i higieną pracy. Tu również bibliotekarz może stać się ekspertem. Ważne, by w kreowaniu marki osobistej bazować na swoim doświadczeniu⁶. Co więcej – te specjalistyczne zagadnienia mogą stać się ciekawym obszarem do zagospodarowania przez prawników. Dlaczego nie pomyśleć o tym, aby stać się wybitnym ekspertem w wąskiej dziedzinie prawa bibliotecznego?

⁶ *Ibidem*, s. 60.

AUTENTYCZNOŚĆ MARKI OSOBISTEJ

Z mówieniem o autentyczności marki osobistej jest jak z chodzeniem. Trudno jest ubrać w słowa coś, co czujemy, ale niekoniecznie potrafimy wyrazić. Wśród wielu definicji samej autentyczności trudno odnaleźć tę, która oddawałaby cały jej sens⁷.

Odnosząc się do autentyczności marki osobistej, należy zwrócić uwagę na taki czynnik jak spójność pokazywanego obrazu z rzeczywistością. Prezentowanie w internecie swojego profesjonalizmu i specjalistycznej wiedzy powinno być poparte zabieraniem głosu na przykład podczas spotkań branżowych. Osoba skupiająca wirtualną uwagę na swojej wiedzy nie zyska wiarygodności i spójności swojej marki, jeśli nie będzie w stanie udzielić odpowiedzi na proste pytanie z zakresu jej dziedziny specjalizacji⁸.

W koncepcjach autentyczności pojawiają się także określenia skupiające uwagę na szczerości, prawdzie, zgodności z rzeczywistością, oryginalności. Tym właśnie powinniśmy się charakteryzować, gdy chcemy budować naszą autentyczną markę osobistą.

SIŁA I AUTENTYCZNOŚĆ – KOMPLEMENTARNE ASPEKTY MARKI OSOBISTEJ

Budowanie marki osobistej może bazować na wartościach związanych zarówno z siłą, jak i autentycznością. Warto jednak odejść od zero-jedynkowego postrzegania tych dwóch wymiarów *personal brandu*. Zdecydowanie lepiej i korzystniej będzie traktować je jako elementy wzajemnie się uzupełniające.

Komplementarność obu aspektów doprowadzi nas do sytuacji, w której będą one traktowane równoznacznie. Tym bardziej, że ich wzajemne współistnienie na siebie wpływa. Budowanie marki osobistej na podstawie konkretnych wartości to tworzenie jej autentyczności. Będzie ona wpływała na siłę marki. Z kolei silna marka będzie mogła w większym stopniu propagować ważne dla niej wartości. Z łatwością będzie w stanie dotrzeć do szerszego grona odbiorców. Kreowanie marki osobistej na podstawie równowartości obu wymienionych czynników przyniesie zdecydowanie większe korzyści niż usilne skupianie się tylko na jednym z nich.

⁷ T. Baldwin, *Autentyczność*, [w:] *Encyklopedia filozofii*, t. 1, red. T. Honderich, tłum. J. Łoziński, Poznań 1998, s. 52; *Autentyczność*, [w:] *Słownik socjologii i nauk społecznych*, red. G. Marshall, tłum. A. Kapciak et al., Warszawa 2005, s. 21; S. Witek, *Autentyczność*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. 1, Lublin 1973, s. 1154-1155.

⁸ R. Stępowski, *op. cit.*, s. 56-57.

TRZY ETAPY BUDOWANIA AUTENTYCZNEJ MARKI OSOBISTEJ

Podjmując decyzję o budowaniu marki osobistej, musimy pamiętać, że będzie to proces rozłożony w czasie. Ze względu na fakt, iż obecnie nie ma jeszcze zbyt wielu silnych marek osobistych w obszarze bibliotekarstwa, zbudowanie silnej i przede wszystkim autentycznej marki osobistej będzie, w pewnym sensie, łatwiejsze. Osoby podejmujące ten trud już teraz będą bowiem prekursorami, a tym samym automatycznie zajmą pozycje liderów w konkretnych obszarach.

Budowanie autentycznej marki osobistej związane jest z przejściem przez trzy kluczowe etapy. Pierwszy z nich to etap diagnozy, drugi – kreacji, i trzeci – ewaluacji.

DIAGNOZA MARKI OSOBISTEJ

Rozpoczynając przygodę z marką osobistą, przeważnie myślimy tylko o drugim z wymienionych etapów – kreacji. Zastanawiamy się, co będziemy robić i w jaki sposób komunikować swoją markę. Jest to jeden z podstawowych błędów, który bardzo często kończy przygodę z budowaniem marki osobistej. Działamy bowiem po omacku, nie zawsze wiedząc, co i dlaczego robimy.

Świadome budowanie własnej marki osobistej powinno rozpocząć się od etapu diagnozy⁹. Jest to podstawowe działanie, do przeprowadzenia którego konieczne jest spojrzenie na siebie z trzech perspektyw. Wszystkie one dotyczą naszej osoby, ale analizują ją z różnych punktów widzenia.

W pierwszym ujęciu skupiamy się na tym, jak sami siebie postrzegamy. Tu pojawiają się osobiste przekonania na nasz temat. To, jak sami siebie oceniamy, co jest naszą mocną stroną, nad czym musimy jeszcze pracować. Ten etap to bardzo szczerza podróż w głąb siebie, która stanowi ważną część drugiego etapu, czyli poznania prawdziwego „ja”¹⁰.

Poznanie prawdziwego „ja” to drugi krok na etapie diagnozy autentycznej marki osobistej. Tu przede wszystkim zastanawiamy się nad własnym systemem wartości. Wskazujemy, co jest dla nas najistotniejsze. Ważne jest, aby było to swego rodzaju kręgosłupem naszych przekonań. Okaże się to kluczowe w późniejszym czasie budowania komunikacji marki osobistej. Często będzie bowiem towarzyszyła nam pokusa tworzenia komunikatów dostosowanych do naszych odbiorców, ale już nie do końca zbieżnych z naszymi wartościami. Jest to bardzo niebezpieczne i może być podstawą do nadszarpnięcia reputacji budowanej przez nas marki.

Trzecim etapem jest przeanalizowanie wymiaru postrzegania naszej marki osobistej przez innych. W tym miejscu skupiamy się na pracy z dostępnym materiałem. Będą to komentarze, wpisy, artykuły, notatki – wszystkie dowody na to, co i w jaki

⁹ M. Grzesiak, *op. cit.*, s. 25.

¹⁰ *Ibidem*, s. 72.

sposób myślą o nas inne osoby. W tym miejscu również należy być ostrożnym. Z jednej strony możemy bowiem popaść w samozachwyt, gdy liczba pozytywnych opinii będzie bardzo duża. Z drugiej – w przypadku niekorzystnych ocen – pogorszeniu może ulec nasze poczucie własnej wartości. Należy jednak zwrócić szczególną uwagę na źródło komentarzy. Nasza rodzina czy znajomi przeważnie udzielą nam pozytywnej informacji zwrotnej. Anonimowym internautom zdecydowanie łatwiej będzie przekazać negatywne opinie.

Przeanalizowanie tego, w jaki sposób sam widzisz swoją markę osobistą, jaki jest twój indywidualny system wartości, oraz tego, jak postrzegają nas inni, stanowi kluczowy etap rzetelnie przeprowadzonej diagnozy marki osobistej.

KREACJA MARKI OSOBISTEJ

Etap kreacji marki osobistej jest tą częścią jej tworzenia, która pochłania najwięcej czasu. Tu znajdują się wszystkie działania związane z przygotowaniem konkretnych treści, które będziemy publikowali, na przykład w internecie. To czas związany z wystąpieniami publicznymi, prezentacją swoich umiejętności, zdobywaniem potencjalnych klientów. Wszystkie poczynania prowadzą do tego, aby nasz *personal brand* zaczął na siebie zarabiać. Kluczowe jest jednak zwrócenie uwagi, iż w budowaniu marki nie musimy, a wręcz nie możemy tego robić. Publiczne manifestowanie każdej swojej aktywności będzie burzyło obraz autentycznej marki. Będzie to często odbierane jako robienie czegoś na pokaz, a nie jako działanie mające wartość dla odbiorców¹¹.

Ze względu na tak szeroką działalność i realny wpływ na osiągane zyski etap kreacji darzony jest szczególną uwagą. Bardzo dobrze, że tak się dzieje, ponieważ skuteczna kampania promocyjna jest podstawą do efektywnych działań każdej marki osobistej.

Etap kreacji jest bardzo złożony i wymaga spojrzenia na markę osobistą nie tylko przez pryzmat samego jej tworzenia, ale także przez dobór odpowiednich kanałów komunikacji naszej marki. Obecnie jest wiele sposobów na informowanie o marce. Możemy prowadzić działalność online i stacjonarną, działać w obszarze wysokiej specjalizacji lub na polu ogólnie znanych zagadnień, możemy także kierować swój przekaz do małych grup lub do dużych organizacji. Każdy z tych obszarów wymaga koncentracji na innym czynniku. To wszystko wymaga od nas dokładnego planowania, w którym to my stajemy się podmiotem. Sam plan jest szkieletem wyznaczającym działania, które musimy podjąć, by osiągnąć założone cele¹².

Aby zrealizować swój wiodący cel, należy pamiętać, iż treści, które będziemy publikować, zawsze powinny być zgodne z naszymi przekonaniami. To nasz system wartości powinien wyznaczać treść, a nie narracja budować system wartości.

¹¹ A. Chimkowska, *op. cit.*, s. 79.

¹² P. Piotrowski, *Świadomość wizerunku. Klucz do personal brandingu*, Kraków 2020, s. 87-88.

EWALUACJA MARKI OSOBISTEJ

Nowoczesne technologie dają możliwość analizowania danych na bardzo wielu poziomach szczegółowości. Opracowując zwykły post z portalu społecznościowego, możemy dowiedzieć się nie tylko, kiedy informacja została odczytana, ale także przez kogo (dokładne cechy demograficzne), z jakiego urządzenia (komputer, telefon), o której godzinie, jak długo oglądany był na przykład opublikowany przez nas film. To wszystko daje nam „ocean” informacji, które poddane analizie pozwolą na zbudowanie silniejszej marki osobistej. Docierając z wartościową informacją do wybranych na etapie diagnozy grup docelowych, będziemy także budować naszą autentyczność.

Wszystko to wymaga ewaluacji, która jest kluczowym, trzecim etapem budowania autentycznej marki osobistej. Podczas niej sprawdzamy, w jaki sposób publikowane przez nas treści przełożyły się na cele, które chcieliśmy zrealizować. Mamy więc dwie główne informacje do porównania. Pierwszą – związaną z oczekiwaniami, i drugą – odwzorowującą stan faktyczny. Niestety bardzo często zdarza się, że osoby rozpoczynające przygodę ze świadomym budowaniem marki osobistej nie analizują tych danych. Dzieje się tak, ponieważ pominięty zostaje etap diagnozy, a etap ewaluacji zamyka się w sprawdzeniu liczby komentarzy i reakcji pod postem.

Skutecznie przeprowadzony etap ewaluacji będzie wymagał poszerzenia wiedzy o zagadnienia związane ze statystyką czy obsługą aplikacji umożliwiających korzystanie z dostępnych danych. Niemniej jest to bardzo ważne, gdy chcemy prowadzić szerokie działania zmierzające w kierunku większej rozpoznawalności naszej marki osobistej.

PODSUMOWANIE

Budowanie autentycznej marki osobistej to długi i żmudny proces. Jest on pełen wyzwań i przeszkód, które trzeba pokonać. Od siły naszego charakteru zależy, czy będziemy chcieli stawić im czoła i zmierzyć się z nimi. Przedstawione w artykule informacje uczynią łatwiejszym ten pierwszy krok – podjęcie decyzji o budowaniu autentycznej marki.

BIBLIOGRAFIA

- Autentyczność*, [w:] *Słownik socjologii i nauk społecznych*, red. G. Marshall, tłum. A. Kapciak et al., Warszawa 2005, s. 21.
- Baldwin T., *Autentyczność*, [w:] *Encyklopedia filozofii*, t. 1, red. T. Honderich, tłum. J. Łoziński, Poznań 1998, s. 52.
- Chimkowska A., *Autentyczny personal branding, czyli silna marka osobista w praktyce*, Warszawa 2022.

Grzesiak M., *Personal branding, czyli jak skutecznie zbudować autentyczną markę osobistą*, Gliwice 2020.

Grzesiak M., *Pewność siebie. Jak być asertywnym, pokonać lęk i sięgnąć po swoje*, Gliwice 2021.

Piotrowski P., *Świadomość wizerunku. Klucz do personal branding*, Kraków 2020.

Stępowski R., *Personal branding. Praktyczny poziom marki osobistej*, Rawa Mazowiecka 2017.

Witek S., *Autentyczność*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. 1, Lublin 1973, s. 1154-1155.

ABSTRAKT

Temat marki osobistej nadal jest niszowym zagadnieniem wśród pracowników instytucji kultury, a w szczególności bibliotek. Istotne jest, aby ten aspekt był wprowadzany podczas konferencji, sympozjów, spotkań bibliotekarzy, zarówno w formie prelekcji, paneli dyskusyjnych, artykułów w prasie specjalistycznej, jak i opracowań naukowych. Tym bardziej, że jest to złożone zagadnienie, które swoim zakresem obejmuje wiele wymiarów. W artykule przedstawiony został temat autentyczności marki osobistej. Stanowi ona kluczowy element w procesie jej kreowania. Poprzez autentyczność budowana jest silna relacja z odbiorcami. Na podstawie analizy zebranych źródeł autor przedstawia proces budowania autentycznej marki osobistej z jej trzema głównymi etapami. Wskazuje również, że każdy pracownik biblioteki, bez względu na zakres obowiązków, może budować własną markę osobistą.

Słowa kluczowe: marka osobista, *personal branding*, budowa marki osobistej, instytucje kultury, biblioteki, bibliotekarze

ABSTRACT

How to Create a Genuine Personal Brand of the Librarian?

The topic of personal branding remains a niche issue among cultural institution employees, particularly in libraries. It's crucial for this aspect to be addressed during conferences, symposiums, librarian meetings, through lectures, panel discussions, articles in specialized press, and academic papers. Especially considering it's a complex matter that encompasses multiple dimensions. The article discusses the theme of personal brand authenticity, which is a crucial element in its creation process. Authenticity fosters a strong relationship with the audience. Based on the analysis of gathered sources, the author presents the process of building an authentic personal brand with its three main stages. The article also highlights that every library employee, regardless of their duties, can develop their own personal brand.

Keywords: personal brand, personal branding, building personal brand, cultural institutions, libraries, librarians

MARTA JESIONEK

Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka im. Hugona Kołłątaja w Krakowie

Biblioteki pedagogiczne w mediach społecznościowych

Inwestycja w przyszłość czy strata czasu?

WSTĘP

Media społecznościowe na stałe weszły do naszego codziennego życia i stały się nieodłączną jego częścią. Ze względu na swoją specyfikę są wygodnym środkiem komunikacji pomiędzy ludźmi, skutecznym sposobem promocji przedmiotów codziennego użytku, reklamowania małych i dużych przedsiębiorstw oraz przestrzeni publicznych, a także świetnym i szybkim nośnikiem informacji. Nic więc dziwnego, że wiele instytucji zdecydowało się promować swoje zasoby za pomocą różnego rodzaju mediów społecznościowych, a co za tym idzie, budować świadomość marki wśród większego grona odbiorców. W artykule wybrane zostały cztery serwisy społecznościowe, które autorka uznaje za najbardziej popularne wśród bibliotek pedagogicznych: Facebook, Instagram, TikTok oraz X (dawniej Twitter). W tej kolejności zostaną tu omówione z uwzględnieniem tylko najważniejszych ich aspektów.

FACEBOOK

Facebook to globalny serwis społecznościowy założony w 2004 roku przez grupę studentów Harvardu pod przewodnictwem Marka Zuckerberga. Początkowo platforma służyła tylko studentom, natomiast od 2006 roku dostępna jest dla wszystkich osób powyżej 13 roku życia.

Według danych firmy Acodez w trzecim kwartale 2023 roku liczba aktywnych użytkowników Facebooka osiągnęła około 3,049 miliarda miesięcznie oraz 2,08 miliarda dziennie¹. Tym samym Facebook stał się najpopularniejszym i najszybciej rozwijającym się portalem społecznościowym na świecie, na którym czas spędzany dziennie przez jednego użytkownika wynosi średnio 33 minuty². Interesujący jest również należący do Facebooka komunikator internetowy Messenger, który uruchomiony został w 2011 roku – obecnie miesięcznie korzysta z niego 970 milionów użytkowników przez średnio 3 godziny dziennie³.

W Polsce Facebook rozpoczął działanie w maju 2008 roku i od razu zdobył ogromną popularność. Do lutego 2023 roku liczba polskich użytkowników platformy przekroczyła 23 miliony, co stanowi aż 70% internautów w Polsce. Średni miesięczny czas spędzony przez nich na Facebooku wynosi 16 godzin i 9 minut⁴.

Istotny jest również wiek użytkowników. Największą grupę osób korzystających z Facebooka stanowią osoby powyżej 55 roku życia (26,4%) oraz między 35 a 44 rokiem życia (24,3%). Należy również wspomnieć, że dominują wśród nich kobiety oraz mieszkańcy wsi i miast liczących od 20 do 50 tysięcy ludności.

Przedstawione dane liczbowe wyraźnie dowodzą popularności Facebooka w Polsce i na świecie, szczególnie wśród osób powyżej 35 roku życia. Dzięki możliwości szybkiego przesyłania informacji, które wzbogacić można elementami graficznymi w formie zdjęcia lub materiału wideo, platforma ta stała się atrakcyjna dla użytkowników. Interakcja poprzez polubienia oraz komentarze sprawia, że instytucje takie jak biblioteka wraz z jej pracownikami stają się bliższe odbiorcom i bardziej dla nich dostępne. Adresatami mogą być nie tylko czytelnicy znający już daną instytucję i obserwujący jej działania, ale także potencjalni użytkownicy, którzy poszukują niezbędnych dla siebie informacji lub materiałów, o których dostępności możemy poinformować ich właśnie za pomocą Facebooka. Serwis ten oferuje również możliwość tworzenia grup tematycznych skupiających zainteresowanych odbiorców, a także promowania wszelkiego rodzaju wydarzeń, których odpowiednie propagowanie na portalu może być bardzo skuteczne w kontekście pozyskiwania nowych użytkowników biblioteki.

INSTAGRAM

Instagram to platforma społecznościowa, która bazuje na przekazie wizualnym, a więc umożliwia dzielenie się z innymi użytkownikami zdjęciami oraz filmami (tzw. Reels). Założony został w 2010 roku przez Kevina Systroma oraz Mike'a Kriegera

¹ Acodez, [online:] <https://acodez.in/facebook-users-worldwide/> – 5 III 2024.

² *Ibidem*.

³ *Ibidem*.

⁴ M. Maślowska, *Social media w Polsce. Sprawdź dane z raportu IAB!*, [online:] <https://widoczni.com/blog/statystyki-social-media-w-polsce/> – 5 III 2024.

i początkowo dostępny był tylko dla osób korzystających z systemu iOS. Od 2012 roku Instagram działa także na urządzeniach z systemem Android.

Według danych przeanalizowanych przez Hootsuite w 2023 roku Instagram był najczęściej pobieraną aplikacją na świecie oraz ósmą najczęściej odwiedzaną witryną internetową z łączną liczbą 4,25 miliarda odwiedzin miesięcznie⁵. Z danych opublikowanych na platformie biznesowej Statista wynika natomiast, że Instagram co miesiąc odwiedza 2 miliardy aktywnych użytkowników, co plasuje go na czwartym miejscu w rankingu najpopularniejszych platform społecznościowych 2023 roku. Użytkownicy przeglądają go średnio 22 minuty i 58 sekund dziennie⁶.

W Polsce Instagram dostępny jest od 2012 roku i obecnie korzysta z niego ponad 16 milionów Polaków, a liczba ta stale rośnie. W tej grupie dominują osoby w wieku od 15 do 35 roku życia, z nieznaczną przewagą kobiet. Aż 70% użytkowników Instagrama obserwuje konta profilowe firm, co może oznaczać spory potencjał dla bibliotek. W stosunku do innych mediów społecznościowych Instagram wyróżnia ją najwyższe wskaźniki zaangażowania użytkowników pod względem „lajkowania” i komentowania opublikowanych treści.

Zaprezentowane dane sugerują, że Instagram również bardzo szybko się rozwija i zyskuje coraz większą popularność, a co za tym idzie, może być świetnym nośnikiem promowania instytucji. Warto zwrócić uwagę, że w przypadku tego medium społecznościowego wiek użytkowników jest niższy, bo zaczyna się już od 15 roku życia, a więc może umożliwić dotarcie do zupełnie innego grona odbiorców niż na Facebooku. Młodzież częściej wyszukuje wszelkiego rodzaju informacje w internecie – poszukuje tam różnorodnych interesujących wydarzeń lub materiałów do nauki, dlatego też Instagram może być świetnym źródłem promowania treści, które zachęcą młodych ludzi do zapoznania się z biblioteką jako miejscem kultury, nauki czy rozwijania swoich zainteresowań. Funkcja relacji, które znikają po 24 godzinach, daje możliwość szybkiego i ograniczonego w czasie publikowania różnych treści, zarówno w formie zdjęcia, grafiki, jak i filmiku, co pozwala na szybszy i bliższy kontakt z odbiorcami. Dodatkowo w tej opcji możemy przeprowadzać atrakcyjne dla odbiorców ankiety, głosowania czy quizy, dające im choć niewielkie poczucie sprawczości w sprawach instytucji, z którą tworzą pewnego rodzaju społeczność.

⁵ S. McLachlan, *35 Instagram Statistics That Matter to Marketers in 2024*, [online:] <https://blog.hootsuite.com/instagram-statistics/> – 5 III 2024.

⁶ *Most Popular Social Networks Worldwide as of January 2024, Ranked by Number of Monthly Active Users*, [online:] <https://www.statista.com/statistics/272014/global-social-networks-ranked-by-number-of-users/> – 5 III 2024.

TikTok

TikTok to platforma, której główna funkcja polega na możliwości publikowania krótkich materiałów wideo nagrywanych za pomocą urządzeń mobilnych. Misją twórców aplikacji jest „inspirowanie kreatywności i przynoszenie radości”⁷. TikTok założony został 20 września 2016 roku przez chińskie przedsiębiorstwo ByteDance i obecnie dostępny jest w 75 wersjach językowych w 150 krajach.

TikTok ma obecnie ponad miliard aktywnych użytkowników miesięcznie, którzy spędzają na platformie średnio 95 minut dziennie. Według badań opublikowanych przez Hootsuite 78% użytkowników TikToka poszukuje tam treści o charakterze rozrywkowym, 14,4% użytkowników ogląda materiały kreatywne, a 35,1% użytkowników korzysta z tej platformy w celu obserwowania swoich ulubionych marek⁸. Według danych przedstawionych przez Wallaroo aż 83% osób korzystających z TikToka zdecydowało się opublikować wideo na swoim profilu, a więc większość użytkowników nie tylko przegląda zamieszczane tam treści, ale również chętnie tworzy własne⁹.

Kolejne dane zaprezentowane przez Wallaroo pokazują, że aż 25% aktywnych użytkowników TikToka w Stanach Zjednoczonych to osoby w wieku już od 10 do 19 roku życia i stanowią oni największą grupę odbiorców¹⁰. Drugą pod względem wielkości grupą korzystającą z tej platformy są osoby pomiędzy 20 a 29 rokiem życia – jest ich 22,4%. Oznacza to, że wiek osób korzystających z mediów społecznościowych drastycznie się obniża. Można zatem wnioskować, że sytuacja ta będzie dotyczyła nie tylko USA, ale w niedalekiej przyszłości również Polski.

Możliwość tworzenia stosunkowo długich, bo aż dziesięciominutowych materiałów wideo, które za pomocą wbudowanych narzędzi można atrakcyjnie edytować, a także załączać do nich odpowiednią muzykę, sprawia, że TikTok skutecznie przyciąga uwagę młodych ludzi. Ogromną popularnością cieszą się krótkie tutoriale, dzięki którym odbiorcy mogą nauczyć się czegoś nowego lub poznać nietuzinkowe triki. Spore zainteresowanie wzbudzają również filmy prezentujące informacje z różnych dziedzin. Chociaż często dotyczą tematów trudnych, to podane są w prosty, szybki i zrozumiały dla młodego odbiorcy sposób. Do filmów można również nagrywać własny dźwięk, co daje twórcom możliwość przekazania zindywidualizowanych informacji, na przykład ciekawostek związanych z książkami lub pracą bibliotekarza. Warto zauważyć, że na platformie TikTok możemy dotrzeć do jeszcze młodszych odbiorców niż w przypadku Facebooka oraz Instagrama.

⁷ TikTok, [online:] <https://www.tiktok.com/about?lang=pl> – 5 III 2024.

⁸ H. Macready, *37 Important TikTok Stats Marketers Need to Know [2024]*, [online:] <https://blog.hootsuite.com/tiktok-stats/> – 5 III 2024.

⁹ B. Doyle, *TikTok Statistics – Updated Jan 2024*, [online:] <https://wallaroomedia.com/blog/social-media/tiktok-statistics/> – 5 III 2024.

¹⁰ M. Masłowska, *Statystyki TikToka w 2023. Zaskakujące liczby i fakty!*, [online:] <https://wi.doczni.com/blog/statystyki-tiktok/> – 5 III 2024.

X (DAWNIEJ TWITTER)

Twitter, który 24 lipca 2023 roku zmienił nazwę na X, to platforma społecznościowa umożliwiająca swoim użytkownikom publikowanie wiadomości tekstowych, których długość nie może przekraczać 280 znaków. Założony został w 2006 roku przez Jacka Dorsey, Biza Stone'a oraz Evana Williamsa. Początkowo służyć miał do mikroblogowania, w trakcie którego użytkownicy mogli dzielić się ze sobą wiadomościami liczącymi tylko do 140 znaków. Twitter błyskawicznie zdobył popularność, szczególnie wśród polityków, dziennikarzy czy sportowców, dla których stał się ważnym i szybkim narzędziem komunikacji z odbiorcami.

Obecnie X ma około 556 milionów aktywnych użytkowników na całym świecie. W Polsce natomiast z platformy tej korzysta 11,5 miliona osób, z czego aż 74% to mężczyźni w większości reprezentujący grupę wiekową od 18 do 34 roku życia; stanowią oni 55,3% wszystkich użytkowników¹¹. Według informacji udostępnionych przez agencję Widoczni najczęstszym powodem korzystania z X przez Polaków jest czytanie newsów oraz rozrywka (48%), następnie utrzymywanie kontaktu z rodziną i znajomymi (34%), a na trzecim miejscu – śledzenie działań firm i marek (33%)¹². Użytkownik X spędza na platformie średnio nieco ponad godzinę dziennie¹³.

Przedstawione dane sugerują, że osoby korzystające z X znacznie różnią się od użytkowników innych mediów społecznościowych. Za jego pomocą dotrzeć możemy głównie do młodych mężczyzn, co jest znacznie trudniejsze na pozostałych platformach. Zwięzłe i konkretne treści, które można wzmocnić linkiem, zdjęciem lub materiałem wideo, mogą skutecznie zachęcić innych do interakcji poprzez komentarze, dalsze przekazywanie czy polubienie udostępnionych postów. Udostępnianie linków opatrzonych krótkim i chwytliwym hasłem sprawia, że użytkownik otrzymuje gotowy i polecany przez nas tekst, dzięki czemu może poczuć się bardziej zachęcony do przeczytania jego treści. Natomiast funkcja głosowania pozwala na zebranie interesujących nas danych, a odbiorcom umożliwia pośrednie uczestniczenie w życiu instytucji.

DOBRE PRAKTYKI

Założenie konta w mediach społecznościowych trwa kilka minut i jest bardzo intuicyjne. Dodawanie materiałów również nie wymaga skomplikowanych działań. Należy natomiast wiedzieć, w jaki sposób publikować, aby zachęcić innych użytkowników do interakcji z nami, oraz umieć przedstawić bibliotekę w pozytywnym świetle,

¹¹ M. Maśłowska, *Social media w Polsce*, op. cit.

¹² *Ibidem*.

¹³ tw, *Twitter bez 1,2 mln polskich użytkowników, TikTok przyciąga na dłużej*, [online:] <https://www.wirtualnemedia.pl/artukul/twitter-bez-1-2-mln-polskich-uzytkownikow-tiktok-przyciaga-na-dluzej> – 5 III 2024.

a pracujących w niej bibliotekarzy jako ekspertów w swojej dziedzinie. Ponieważ poszczególne media społecznościowe charakteryzują się innymi cechami, kierują odmiennymi zasadami, a także docierają do różnych grup odbiorców, to dobre praktyki dla każdego z mediów będą się od siebie różnić. Można jednak sformułować kilka uniwersalnych porad, których stosowanie przyniesie pozytywne efekty na prowadzonych przez nas profilach w mediach społecznościowych. Poniżej zaprezentowano i skrótowo przedstawiono wybrane dobre praktyki:

- ▶ **Podstawowe informacje.** Bardzo ważnym elementem jest uzupełnienie profilu o podstawowe informacje dotyczące instytucji, którą reprezentujemy. Pełna nazwa, dane kontaktowe, godziny otwarcia czy krótki opis ogólny placówki pozwolą odbiorcom na zapoznanie się z nami oraz z naszą działalnością. W razie potrzeby informacje te pozwolą także na dotarcie do instytucji oraz skorzystanie z usług, jakie oferuje.
- ▶ **Systematyczność.** Algorytmy mediów społecznościowych „lubią” regularne dodawanie treści. Takie działanie pozwala na dłuższe zatrzymanie odbiorców na naszym profilu, a także efektywniejszą i skuteczniejszą promocję instytucji. Każda ciekawa aktywność czy zorganizowana przez nas akcja może znaleźć się na naszym profilu. Jeśli brak nam pomysłu na nowe treści, to z pomocą mogą przyjść aktualne ważne wydarzenia społeczne, obchodzone uroczystości czy nietypowe święta, z okazji których możemy zamieszczać tematyczne posty.
- ▶ **Estetyka.** Ważnym elementem jest również estetyka przedstawianych materiałów. Wyraźne, dobrze skadrowane zdjęcia oraz filmy przedstawiające konkretne elementy, do których odnosimy się w poście, zachęcą odbiorców do zapoznania się z proponowanymi przez nas materiałami.
- ▶ **Wartość.** Treści niosące za sobą wiedzę, interesujące informacje, różnorodne ciekawostki lub – ogólnie rzecz ujmując – po prostu wartościowe, przyciągają zainteresowane osoby. Bibliotekarzy natomiast ukazują jako ekspertów w danej dziedzinie, a także jako osoby otwarte i chętne do dzielenia się wiedzą.
- ▶ **Trendy.** Publikowanie treści zgodnych z aktualnie panującymi trendami pozwala na przyciągnięcie uwagi młodszych użytkowników. Warto inspirować się innymi, bardziej znanymi twórcami czy podpatrywać profile osób i instytucji z tej samej lub pokrewnej branży. W przypadku filmów warto korzystać z aktualnie „trendującej” na danej platformie muzyki. Należy jednak pamiętać, aby nie kopiować ani nie powielać cudzych treści, a jedynie zainspirować się tematyką lub sposobem przedstawienia danego zagadnienia i tworzyć własne interesujące materiały.

Przedstawione wskazówki są ogólne i dotyczą wszystkich mediów społecznościowych. Informacje te mogą być przydatne początkującym użytkownikom, a także tym, którzy chcą uporządkować sobie zagadnienia związane z mediami społecznościowymi, by móc osiągnąć lepsze wyniki na prowadzonych przez siebie profilach. Warto wspomnieć również, że regularna i długotrwała działalność w social mediach pozwala na lepsze ich poznanie, a co za tym idzie – wypracowanie sobie własnych skutecznych i dobrych praktyk.

ZAKOŃCZENIE

Biblioteka nie jest już tylko miejscem wypożyczania książek lub korzystania z dostępnego na miejscu księgozbioru, a instytucją realizującą wszelkiego rodzaju wydarzenia kulturalne, czytelnicze, oświatowe, naukowe, artystyczne i inne, mogące przynieść wiele korzyści zainteresowanym użytkownikom. Media społecznościowe dają natomiast bardzo wiele możliwości wielokierunkowej promocji instytucji, a w szczególności właśnie jej działalności i posiadanych zasobów. Atrakcyjne zdjęcia oraz ciekawe filmy zdecydowanie przyciągają uwagę użytkowników, którzy w szybki i prosty sposób mogą zapoznać się z różnorodnymi możliwościami, jakie daje im obecnie biblioteka pedagogiczna. Dzięki cross-promocji w bezpośredni i wiarygodny sposób promowane są interesujące działania wielu instytucji, a dzięki funkcji relacji nawiązać można bliższy kontakt z czytelnikami poprzez dzielenie się codziennym bibliotecznym życiem, znanym dotychczas jedynie pracownikom. Różnorodność treści, jakie dzięki mediom społecznościowym możemy przedstawiać odbiorcom, sprawia, że jako instytucja mamy możliwość zaprezentowania się w interesujący, niebanalny i kreatywny sposób, przedstawiając tym samym bibliotekarzy jako osoby otwarte, pomocne oraz znające współczesne trendy.

Obecnie, gdy czytelnictwo regularnie spada, a ogólna dostępność książek dla każdego wzrasta, zaciekawienie czytelnika biblioteką, w szczególności specjalistyczną, staje się coraz trudniejsze. Media społecznościowe umożliwiają dotarcie do większej liczby osób, zwłaszcza młodych, którzy potencjalnie stanowią przyszłych użytkowników biblioteki. Należy nadmienić, że konto w mediach społecznościowych legalnie założyć można już od 13 roku życia, a więc promowanie instytucji możemy rozpocząć już pośród uczniów szkół podstawowych. Ważnym aspektem jest również fakt, że wymienione w artykule platformy w swojej podstawowej wersji są całkowicie darmowe, więc instytucja nie musi ponosić dodatkowych kosztów za ich wykorzystywanie. Niestety, wymagają za to od pracowników umiejętności ich obsługi, znajomości panujących trendów, a także wysokiego poczucia estetyki. W związku z tym należy zastanowić się, czy w swoich zasobach kadrowych dysponujemy pracownikiem lub pracownikami, którzy są w stanie podjąć się realizacji działań mających na celu promowanie instytucji w mediach społecznościowych lub czy dysponujemy środkami na zatrudnienie specjalisty.

Przedstawione w artykule dane niezaprzeczalnie wskazują, że media społecznościowe stają się coraz popularniejsze wśród coraz młodszych osób. Dynamicznie zmieniające się trendy, różnorodne możliwości oraz coraz bardziej dopracowane, nowoczesne narzędzia pozwalają na lepsze i ciekawsze zaprezentowanie instytucji nie tylko w środowisku lokalnym, ale także na całym świecie. Zatem do dyrektora oraz pracowników placówki należy podjęcie decyzji, czy chcą i czy są w stanie rozwijać się w tym obszarze zarówno teraz, jak i w najbliższej przyszłości.

BIBLIOGRAFIA

- Batko A., Dąbrowska-Samaszko J., *Biblioteka na TikToku. Doświadczenia, dobre praktyki, rady*, „Biblioteka w Szkole” 2024, nr 2, s. 9-13.
- Doleciński D., *Nowe media w komunikacji wewnętrznej uczelni publicznych*, Poznań 2021.
- Doyle B., *TikTok Statistics – Updated Jan 2024*, [online:] <https://wallaroomedia.com/blog/social-media/tiktok-statistics/>.
- Fluda-Krokos A., *Facebook jako miejsce promocji bibliotek pedagogicznych*, [w:] *Miejsce biblioteki pedagogicznej w zmieniającej się przestrzeni edukacji i informacji*, red. nauk. A. Fluda-Krokos, W. Dudek, A. Piotrowska, Kraków 2014, s. 20-28.
- Gmiterek G., *Biblioteki w środowisku internetu społecznościowego i technologii mobilnych w 2020 roku*, „Bibliotekarz” 2020, nr 7-8, s. 4-12.
- Gmiterek G., *Polish University Libraries and Their Facebook Activity Before and During the COVID-19 Pandemic (in 2019-2021)*, „Przegląd Biblioteczny” 2022, z. 3, s. 305-326.
- Gmiterek G., *The Use of Facebook Fanpages by Polish University Libraries Before and During the Covid-19 Pandemic: Content Analysis of the Posts*, „Przegląd Biblioteczny” 2022, z. 1, s. 41-73, <https://doi.org/10.36702/pb.916>.
- Gmiterek G., *Wykorzystanie serwisu Facebook przez polskie biblioteki uniwersyteckie w czasie ich zamknięcia spowodowanego pandemią COVID-19. Analiza porównawcza udostępnianych postów*, „Przegląd Biblioteczny” 2021, z. 1, s. 41-61, <https://doi.org/10.36702/pb.833>.
- Grzechynka A., *Lean social media. Szczupłe zarządzanie marką w mediach społecznościowych*, Kraków 2021.
- Jesionek M., *Media społecznościowe w szkole, czyli edukacja i promocja czytelnictwa pośród rozrywki*, „Biblioteka w Szkole” 2021, nr 5, dodatek „Biblioteka – Centrum Informacji”, nr 2, s. 3-7.
- Kardaras N., *Cyfrowe szaleństwo. Jak media społecznościowe napędzają kryzys zdrowia psychicznego i jak odzyskać równowagę*, tłum. A. Jarosz, Warszawa 2023.
- Lubińska A., *TikTok jako instrument komunikacji marketingowej bibliotek*, „Przegląd Biblioteczny” 2021, nr 4, s. 521-544, <https://doi.org/10.36702/pb.877>.
- Macready H., *37 Important TikTok Stats Marketers Need to Know [2024]*, [online:] <https://blog.hootsuite.com/tiktok-stats/>.
- Masłowska M., *Social media w Polsce. Sprawdź dane z raportu IAB!*, [online:] <https://widoczni.com/blog/statystyki-social-media-w-polsce/>.
- Masłowska M., *Statystyki TikToka w 2023. Zaskakujące liczby i fakty!*, [online:] <https://widoczni.com/blog/statystyki-tiktok/>.
- McLachlan S., *35 Instagram Statistics That Matter to Marketers in 2024*, [online:] <https://blog.hootsuite.com/instagram-statistics/>.
- Mobilna biblioteka*, red. M. Wojciechowska, Warszawa 2021.
- Most Popular Social Networks Worldwide as of January 2024, Ranked by Number of Monthly Active Users*, [online:] <https://www.statista.com/statistics/272014/global-social-networks-ranked-by-number-of-users/>.
- Roguski A., *Zrozumieć social media*, Gliwice 2020.
- Stopczyńska K., *Influencer marketing w dobie nowych mediów*, Łódź 2021, <https://doi.org/10.18778/8220-292-2>.
- TikTok*, [online:] <https://www.tiktok.com/about?lang=pl>.
- Tomaszek E., *Instagram. Współczesne medium do komunikacji z klientami Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej im. KEN w Lublinie*, „Poradnik Bibliotekarza” 2022, nr 5, s. 11-13.

tw, *Twitter bez 1,2 mln polskich użytkowników, TikTok przyciąga na dłużej*, [online:] <https://www.wirtualnemedial.pl/artykul/twitter-bez-1-2-mln-polskich-uzytownikow-tiktok-przy-ciaga-na-dluzej>.

ABSTRAKT

Artykuł poświęcony został tematyce mediów społecznościowych w kontekście promowania bibliotek pedagogicznych. Przeanalizowano i zaprezentowano cztery najpopularniejsze platformy oraz dotyczące ich dane liczbowe w celu ukazania różnorodnych możliwości promocji, jakie oferują. Przedstawiono również sposoby komunikacji z odbiorcami w poszczególnych mediach społecznościowych oraz scharakteryzowano różne grupy docelowe. Celem artykułu jest analiza jakości oraz szans na promocję instytucji za pomocą mediów społecznościowych, a także wskazanie prognozy na dalszy rozwój takiego sposobu popularyzacji bibliotek pedagogicznych.

Słowa kluczowe: media społecznościowe, promocja, promowanie instytucji, biblioteka pedagogiczna

ABSTRACT

Pedagogical Libraries in Social Media: Investment in the Future or Waste of Time?

The article is devoted to the subject area of social media in the context of promoting such institutions as pedagogical libraries. Four of the most popular platforms have been presented and analysed – as well as numerical data concerning these platforms – in order to show diverse possibilities of promotion which characterise them. Ways of communication with recipients in particular social media have also been presented. Furthermore, different target groups have been described. The purpose of the article is to analyse the quality and chances for promotion of institutions through social media as well as predictions concerning further development of such a way of popularising pedagogical libraries.

Keywords: social media, promotion, promoting of institutions, pedagogical library

KATARZYNA SANAK-KOSMOWSKA

Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, Katedra Marketingu,
Kolegium Nauk o Zarządzaniu i Jakości, Instytut Zarządzania

Kompetencje cyfrowe i potrzeby edukacyjne generacji Alpha w kontekście korzystania z bibliotek

WPROWADZENIE

Według raportu opublikowanego w 2023 roku przez American Library Association (ALA) pokolenie Z i millenialsi korzystają z bibliotek publicznych, zarówno osobiście, jak i cyfrowo, w większym stopniu niż starsze pokolenia¹. Raport dr Kathi Inman Berens i dr Rachel Noorda z Portland State University wskazuje, iż 54% zapytanych reprezentantów pokolenia Z i millenialsów odwiedziło fizycznie bibliotekę w ciągu ostatnich 12 miesięcy². Spośród 2075 przedstawicieli pokolenia Z i millenialsów przebadanych w 2022 roku ponad połowa z tych, którzy sami zgłosili, że odwiedzili fizycznie bibliotekę, stwierdziła, że wypożycza również z cyfrowej kolekcji biblioteki. Pozyskane dane pokazały także wyraźną preferencję młodszych Amerykanów dla fizycznych wersji książek: respondenci ankiety czytali i kupowali średnio dwa razy więcej książek drukowanych miesięcznie w porównaniu do wersji cyfrowych. Przywołane badania nie wskazują jednak preferencji ani sposobów korzystania z bibliotek

¹ *New ALA Report: Gen Z & Millennials are Visiting the Library & Prefer Print Books*, [online:] <https://www.ala.org/news/press-releases/2023/11/new-ala-report-gen-z-millennials-are-visiting-library-prefer-print-books> – 9 III 2024.

² K.I. Berens, R. Noorda, *Gen Z and Millennials: How They Use Public Libraries and Identify Through Media Use*, [online:] <https://www.ala.org/advocacy/sites/ala.org.advocacy/files/content/tools/Gen-Z-and-Millennials-Report%20%281%29.pdf> – 9 III 2024.

najmłodszego pokolenia – reprezentantów pokolenia Alpha. Celem niniejszego artykułu jest dokonanie charakterystyki „alf” z uwzględnieniem ich potrzeb edukacyjnych oraz charakteryzujących ich umiejętności i kompetencji. Autorka stawia tezę, iż instytucje specjalizujące się w edukacji pozaformalnej, w tym biblioteki, poprzez swoją ofertę dydaktyczną mogą wspierać proces kształtowania kompetencji przyszłości u najmłodszego pokolenia, oferując mu dostęp do atrakcyjnych – i aktualnych – materiałów, kursów i narzędzi edukacyjnych.

GENERACJA ALPHA – CHARAKTERYSTYKA POKOLENIA

Punktem wyjścia do dyskusji nad kompetencjami cyfrowymi generacji Alpha jest zdefiniowanie pojęcia pokolenia lub generacji. Warto w tym miejscu przywołać dorobek Karla Mannheima³, który definiował pokolenie jako grupę ludzi urodzonych w tym samym okresie i ukształtowanych przez te same wydarzenia historyczne i społeczne. Zwracał on szczególną uwagę na pojęcie uwarunkowań pokoleniowych, a zatem miejsca w strukturze społecznej zajmowanego przez daną grupę wiekową, które determinuje jej specyficzną perspektywę i światopogląd. Mannheim opisywał także konflikt pokoleniowy, dialektyczny proces konfliktu i kontynuacji między pokoleniami. Młode pokolenie, wkraczając w życie społeczne, kwestionuje zastany porządek, dążąc do zmian, podczas gdy starsze pokolenie broni istniejącego *status quo*. Autor podkreślał również wpływ pokoleń na kształtowanie się życia społecznego i kulturowego. Jeszcze kilkadziesiąt lat temu pokoleniem określano grupę osób urodzonych w odstępnie 20–25 lat. Zdaniem Petera Druckera po upływie pięćdziesięciu lat, a więc kiedy w życie wejdą dwa kolejne pokolenia, „jest to już inny świat, a ludzie wówczas żyjący nawet nie mogą sobie wyobrazić świata, w którym żyli ich dziadkowie i w którym przychodzili na świat ich rodzice”⁴. Jak słusznie zauważa Piotr Sztompka,

każde pokolenie jest nosicielem takiej kultury, która została mu wpojona w dzieciństwie i młodości w procesach socjalizacji czy edukacji. Wiele kierunków psychologii, z psychoanalizą na czele, zauważa, że wczesne doświadczenia życiowe są najsilniejsze i najtrwalsze. Raz zinternalizowanych treści kulturowych trudno się oduczyć, cechują się one znacznym stopniem inercji. W społeczeństwie dzisiejszym, w którym zmiany warunków życia społecznego dokonują się w rytmie ogromnie przyspieszonym, pokolenie dzieci rodzi się już w kręgu zupełnie innej kultury niż ta, którą nosi w sobie pokolenie rodziców. Rodzice nie rozumieją muzyki rockowej, dzieci – walca wiedeńskiego [...] ⁵.

³ K. Mannheim, *Systematic Sociology: An Introduction to the Study of Society*, London 1957.

⁴ P.F. Drucker, *Spółczesność pokapitalistyczna*, tłum. G. Kranas, Warszawa 1999.

⁵ P. Sztompka, *Socjologia. Analiza społeczeństwa*, Kraków 2012, s. 295.

W tabeli 1 przedstawiono charakterystykę pokoleń i ich oczekiwań wobec systemu edukacji. Szczególną uwagę zwrócono na różnice pomiędzy nimi.

Tabela 1. Charakterystyka wybranych pokoleń i ich oczekiwań wobec edukacji

Pokolenie	Charakterystyka	Oczekiwania wobec edukacji
Pokolenie X (osoby urodzone w latach 1970–1979)	osoby, które znają świat przed rewolucją internetową, ale obecnie na co dzień korzystają z technologii (w tym z social mediów); praca, lojalność i stabilizacja są dla nich istotnymi wartościami	osoby te są przywiązane do tradycyjnych metod i technik nauki (z ew. wsparciem za pomocą narzędzi cyfrowych), preferują kontakt bezpośredni
Pokolenie milenijne Y (osoby urodzone w latach 1980–2000)	osoby, które w niewielkim stopniu pamiętają erę przedcyfrową, są nazywane „pokoleniem sieci” lub „cyfrowym narodem”, posiadają dużo więcej relacji społecznych niż poprzednie pokolenie, poszukują elastycznych wspólnot oraz możliwości samorealizacji	osoby te są odporne na oddziaływanie autorytetów, lubią rozumieć cel i zakres procesu edukacyjnego, oczekują jasnych kryteriów oceny, stosują nowoczesne narzędzia technologiczne, akceptują metody coachingowe, chętnie podnoszą swoje kompetencje w ramach szkoleń, mentoringu i studiów podyplomowych
Pokolenie Hashtag-nation Z (osoby urodzone w latach 2001–2010)	osoby o niskim poziomie lojalności, które są nastawione na siebie i swoje potrzeby indywidualne, preferują komunikację elektroniczną, są pod dużym wpływem social mediów	nazywani są także pokoleniem <i>Digital Natives</i> ; osoby te często poszukują informacji w sieci, w procesie uczenia chętnie korzystają z obrazu i dźwięku, dążą do wielowątkowości, są nastawione na szybkie przetwarzanie informacji, dobrze czują się w trakcie wykonywania kilku zadań równocześnie, chętnie pracują z nowymi technologiami i w systemie <i>blended learning</i> , preferują nauczanie problemowe i bazujące na studium przypadku
Pokolenie Alpha (osoby urodzone po 2010 r.)	dzieci millenialsów, które korzystają z technologii od wczesnego dzieciństwa, doskonale poruszają się w sieci i w środowisku social mediów	osoby te preferują edukację z wykorzystaniem technologii, interaktywną i zindywidualizowaną, kreatywną i związaną z doświadczeniem; są zainteresowane tematyką społeczną, w tym ekologią i aktywizmem oraz zaangażowaniem społecznym

Źródło: opracowanie własne na podstawie K. Sanak-Kosmowska, *Młody człowiek – wyzwania stojące przed edukacją*, [w:] *Uniwersytet i edukacja wobec wyzwań współczesności*, red. S. Mazur, Kraków 2021, s. 129-152, [online:] <https://oees.pl/wp-content/uploads/2022/01/Uniwersytet-i-edukacja-wobec-wyzwan-wspolczesnosci.pdf> – 9 III 2024; M. Dębski, *Nowi uczniowie, nowi młodzi – jak uczyć pokolenie Z*, [online:] <https://portal.librus.pl/szkola/artykuly/jak-uczyc-pokolenie-z#> – 9 III 2024; M. McCrindle, A. Fell, *Understanding Generation Alpha*, Norwest 2020, [online:] <https://generationalalpha.com/wp-content/uploads/2020/02/Understanding-Generation-Alpha-McCrindle.pdf> – 9 III 2024.

KOMPETENCJE CYFROWE I POTRZEBY EDUKACYJNE REPREZENTANTÓW POKOLENIA ALPHA

Jak wskazano w poprzednim podrozdziale, potrzeby edukacyjne reprezentantów pokolenia Alpha istotnie różnicują ich od starszych pokoleń. Osoby urodzone po 2010 roku – pomimo iż nie osiągnęły jeszcze pełnoletności – są ekspertami w zakresie korzystania z mediów społecznościowych i nowinek technologicznych. W dalszej części niniejszego rozdziału wskazano wybrane cechy charakteryzujące reprezentantów pokolenia Alpha, a także najważniejsze wyzwania i potrzeby edukacyjne związane z ich kształtowaniem.

KOMPETENCJE TECHNOLOGICZNE

Reprezentanci tej generacji dorastają w erze powszechnego dostępu do technologii. Smartfony, tablety i komputery są dla nich czymś naturalnym od samego początku. Często są w stanie obsługiwać urządzenia mobilne nawet przed rozpoczęciem nauki w szkole. Istnieje wiele badań wskazujących na pozytywne efekty płynące z korzystania z technologii od najmłodszego wieku. W ostatnich latach coraz więcej badaczy zwraca jednak uwagę na szkodliwy wpływ korzystania z tych urządzeń przez dzieci poniżej 10 roku życia na ich rozwój społeczny i emocjonalny⁶. Edukacja korzystająca z rozwiązań cyfrowych, takich jak multimedialne prezentacje, aplikacje czy gry edukacyjne, wciąż jednak stanowi dla „alf” przystępną i atrakcyjną ścieżkę dydaktyczną.

DOSTĘP DO WIEDZY I INFORMACJI O ŚWIECIE

Młodzi ludzie posiadają także szeroką wiedzę na temat internetu i sposobów jego wykorzystania: dzięki dostępowi do globalnej sieci niemal od urodzenia członkowie generacji Alpha mają ogromne możliwości zdobywania wiadomości. Są w stanie znaleźć informacje właściwie na każdy temat, co może przyczynić się do ich szybkiego rozwoju intelektualnego. Należy jednak wyraźnie podkreślić, iż zjawisko to często skutkuje „przeładowaniem informacyjnym”⁷. Ponadto młodzi ludzie mają niestety trudność z filtrowaniem i weryfikacją pozyskiwanych informacji. Z tego powodu stanowią grupę społeczną szczególnie podatną na manipulacje i inne negatywne

⁶ S. Yadav, P. Chakraborty, *Child-Smartphone Interaction: Relevance and Positive and Negative Implications*, „Universal Access in the Information Society” 2022, vol. 21, s. 573-586.

⁷ W.M. Czerski, *Przeciążenie informacyjne wyzwaniem dla edukacji doby cyfrowej*, „Przegląd Pedagogiczny” 2020, nr 2, s. 74-84, [online:] <https://przegladpedagogiczny.ukw.edu.pl/archive/article/465/przeciazenie-informacyjne-wyzwaniem-dla-edukacji-doby-cyfrowej/article.pdf> – 9 III 2024.

zjawiska, takie jak *fake news* (fałszywe informacje) oraz *deep fake* (filmy generowane poprzez łączenie i nakładanie obrazów nieruchomych na obrazy lub filmy w celu tworzenia fałszywych przekazów). Edukacja w tym zakresie oraz trening w obszarze weryfikacji treści pozyskiwanych z internetu wydają się zatem kluczowymi wyzwaniami w obszarze korzystania z globalnej sieci. Stosunkowo nowym problemem – choć coraz ważniejszym – jest także włączenie w system edukacji pracy z generatywną sztuczną inteligencją. Również w tym przypadku konieczne jest kształtowanie umiejętności krytycznego myślenia, trening promptowania oraz wskazywanie sposobów twórczego wykorzystania technologii (a nie traktowania jej jako „ścieżki na skróty”).

WIELOKULTUROWOŚĆ I KOMPETENCJE JĘZYKOWE

Pokolenie „alf” jest nazywane najbardziej wielokulturową generacją w historii społeczeństwa. Dzięki coraz łatwiejszym podróżom i migracjom jej reprezentanci często mają mieszaną rodzinę i są eksponowani na różne kultury od najmłodszych lat. W związku z wielokulturowością członkowie pokolenia Alpha często dorastają w rodzinach, w których mówi się różnymi językami. W rezultacie wielu z nich jest dwujęzycznych lub nawet wielojęzycznych. Wspomniany wcześniej rozwój generatywnej sztucznej inteligencji pozwala na automatyczne tłumaczenie treści, a w związku z tym brak znajomości języka obcego przestaje być barierą w komunikacji. W tym obszarze istotne wydaje się jednak kładzenie nacisku na te obszary komunikacji językowej, których w najbliższej przyszłości sztuczna inteligencja zdecydowanie nie zastąpi, w tym komunikację opartą na empatii i reguły komunikacji niewerbalnej. Ponadto szczególną uwagę powinno się poświęcić edukacji w zakresie kultury i sztuki.

ŚWIADOMOŚĆ EKOLOGICZNA

W odróżnieniu od poprzednich generacji „alfy” są bardziej świadome problemów ekologicznych i zrównoważonego rozwoju. Są wychowywane w czasach, gdy zmiany klimatyczne i zanieczyszczenie środowiska są coraz większym problemem, dlatego często wykazują większe zainteresowanie ochroną środowiska. W wielu przypadkach reprezentanci najmłodszego pokolenia stają się także edukatorami dla swoich rodziców i dziadków, wprowadzając bardziej ekologiczne rozwiązania do codziennego życia domowników. Również w tym obszarze konieczne jest dalsze rozbudzanie świadomości ekologicznej i kształtowanie postaw proekologicznych.

UMIEJĘTNOŚCI KOMUNIKACYJNE

Osoby należące do generacji Alpha często mają dobrze rozwinięte umiejętności komunikacyjne i interpersonalne. Z uwagi na popularność mediów społecznościowych i komunikatorów online są w stanie łatwo nawiązywać kontakty i komunikować się zarówno w środowisku wirtualnym, jak i realnym. Badacze stawiają jednak pytanie o głębokość tych relacji⁸.

METODYKA BADAŃ

Zdaniem autorki za realizację potrzeb edukacyjnych odpowiadają nie tylko rodzina oraz szkoła, ale także instytucje angażujące się w realizację edukacji pozaformalnej. Wśród nich na szczególną uwagę zasługują biblioteki, centra kultury oraz uniwersytety realizujące tak zwaną trzecią misję uczelni⁹. W celu weryfikacji powyższej tezy zdecydowano o zastosowaniu metody badań jakościowych, określanej mianem analizy studium przypadku. Metoda ta stosowana jest w naukach o zarządzaniu i jakości w uzasadnionych sytuacjach, wśród których można wymienić m.in.: poszukiwanie odpowiedzi na pytanie, jak lub dlaczego dane zjawisko występuje, dlaczego wiedza na temat danego zjawiska jest stosunkowo mała, a także wtedy, gdy dostępne perspektywy poznawcze wydają się niewłaściwe z uwagi na niewystarczająco empiryczne uzasadnienie¹⁰. W celu weryfikacji założonej przez autorkę tezy zdecydowano o dokonaniu analizy przykładu biblioteki publicznej zlokalizowanej w Helsinkach, wyróżnionej w 2019 roku przez Międzynarodową Federację Stowarzyszeń i Instytucji Bibliotekarskich (IFLA).

OODI – CENTRALNA BIBLIOTEKA W HELSINKACH

Historia Biblioteki Oodi w Helsinkach rozpoczęła się w 2012 roku, kiedy to miasto Helsinki ogłosiło konkurs architektoniczny na projekt nowej biblioteki centralnej. Zwycięskim projektem zostało dzieło fińskiej pracowni ALA Architects, które wyróżniało się nowoczesnym designem i funkcjonalnością. Budowa rozpoczęła się w 2015 roku i trwała trzy lata. Biblioteka Oodi została oficjalnie otwarta 5 grudnia 2018 roku, w przeddzień obchodów 100-lecia niepodległości Finlandii. Otwarcie

⁸ R. Ziatdinov, J. Cilliers, *Generation Alpha: Understanding the Next Cohort of University Students*, „European Journal of Contemporary Education” 2021, nr 3, s. 783-789, [online:] https://ejce.cherkasgu.press/journals_n/1633688754.pdf – 9 III 2024.

⁹ K. Sanak-Kosmowska, *op. cit.*, s. 147-148.

¹⁰ R.K. Yin, *Case Study Research: Design and Methods*, Los Angeles [etc.] 2014.

biblioteki było dużym wydarzeniem, w którym wzięli udział m.in. prezydent Finlandii Sauli Niinistö i premier Juha Sipilä.

Od samego początku biblioteka Oodi cieszyła się dużą popularnością, jest także powodem do dumy mieszkańców Finlandii. W ciągu pierwszego roku odwiedziło ją ponad 2,5 miliona osób. Biblioteka stała się dla mieszkańców Helsinek ważnym miejscem spotkań i nauki.

Biblioteka Oodi zdobyła wiele nagród i wyróżnień, m.in.:

- Nagrodę Public Library of the Year 2019 przyznaną przez Międzynarodową Federację Stowarzyszeń i Instytucji Bibliotekarskich (IFLA),
- Nagrodę Finlandia Prize for Architecture 2019,
- Nagrodę World Architecture Festival 2019.

Biblioteka Oodi jest nowoczesną księżnicą publiczną, która swoim użytkownikom oferuje szeroki wachlarz usług. Wśród jej propozycji można znaleźć:

- zbiór książek liczący ponad 100 000 woluminów,
- czasopisma i gazety,
- książki audio i e-booki,
- muzykę,
- filmy,
- gry komputerowe,
- dostęp do internetu,
- przestrzeń do nauki i pracy,
- strefy spotkań i wydarzeń.

Biblioteka Oodi jest miejscem otwartym dla wszystkich – można się w niej uczyć, wypoczywać, pracować i spotykać z innymi ludźmi. Stanowi ważny symbol nowoczesnej Finlandii i jej zaangażowania w kulturę i edukację.

Z punktu widzenia celu niniejszego rozdziału szczególną uwagę warto zwrócić na ofertę skierowaną do reprezentantów najmłodszego pokolenia.

Oferta dla dzieci i rodzin. Cały budynek biblioteki dostępny jest dla rodzin z dziećmi – na każdym z pięter znajdują się miejsca, w których można zaparkować wózek dziecięcy czy skorzystać z przewijaka. Przestrzeń przeznaczona na literaturę dziecięcą – znajdująca się na trzecim piętrze – oferuje nie tylko dostęp do książek, czasopism i filmów, ale także specjalne sale pozwalające na organizację wydarzeń, warsztatów lub wspólne czytanie książek. Warto wspomnieć także o interaktywnej bajkowej ścianie reagującej na dotyk najmłodszych. Na stronie internetowej biblioteki¹¹ można zapoznać się z bogatą ofertą wydarzeń organizowanych w Oodi. Spora część z nich przeznaczona jest dla reprezentantów pokolenia Alpha. Wśród nich można wymienić imprezy muzyczne dla najmłodszych, warsztaty konstruktorskie oraz literackie.

¹¹ Oodi Helsinki Central Library, [online:] <https://oodihelsinki.fi/en/> – 9 III 2024.

Oferta gier tradycyjnych i cyfrowych. Drugie piętro biblioteki przeznaczone jest dla graczy – znaleźć tam można zarówno komputery, jak również duży wybór gier tradycyjnych. Strona biblioteki pozwala na bezpłatne dokonanie rezerwacji pokoju do gry – indywidualnie lub zespołowo. Ponadto w ofercie Oodi są także stanowiska do gry w wirtualnej rzeczywistości, a także – dla kontrastu – duży wybór gier retro, ukazujących również historię rozwoju komputerów i technologii cyfrowych.

Studia. Do dyspozycji odwiedzających pozostają również profesjonalne studia nagrań, pozwalające na tworzenie muzyki. Możliwe jest bezpłatne zarezerwowanie różnego rodzaju studiów i pokoi do grania, których wyposażenie uwzględnia rozmaite potrzeby, od miksowania po perkusję. W pomieszczeniach znajdują się stacje robocze, wzmacniacze i inny sprzęt muzyczny. Z kartą biblioteczną można także wypożyczyć instrumenty takie jak gitary, basy i syntezatory do użytku w bibliotece. Biblioteka zapewnia wskazówki dotyczące korzystania ze studia i sprzętu, a także wsparcie techniczne ze strony pracowników.

Strefa młodych ludzi. W ofercie Oodi jest także specjalna przestrzeń przeznaczona dla osób poniżej 29 roku życia (a zatem przedstawicieli pokoleń Alpha i Z). Przestrzeń ta – poza tradycyjną ofertą biblioteczną – proponuje użytkownikom także warsztaty, możliwość skorzystania z wsparcia psychologicznego oraz doradztwo zawodowe.

KOMUNIKACJA MARKETINGOWA I PROMOCJA BIBLIOTEKI W MEDIACH SPOŁECZNOŚCIOWYCH

Biblioteka Oodi posiada aktywne profile w mediach społecznościowych na Facebooku oraz Instagramie. Administratorzy kont wykorzystują zróżnicowane formaty publikowanych treści – relacje na żywo, wideo, rolki oraz zdjęcia. Prezentowane są w nich zarówno oferta biblioteki, jak również jej pracownicy oraz czytelnicy. Ponadto wiele publikacji ma charakter edukacyjny i nawiązuje do historii i literatury fińskiej. Komunikacja prowadzona jest w sposób regularny i interaktywny – administratorzy chętnie odpowiadają na pytania użytkowników i wchodzą z nimi w dyskusję. W przypadku profilu na platformie Facebook Oodi regularnie korzysta także z funkcji „wydarzenia” – zapraszając internautów do udziału w warsztatach i spotkaniach autorskich.

PODSUMOWANIE

Jak wskazały przytoczone we wprowadzeniu wyniki amerykańskich badań, reprezentanci pokolenia „Z” oraz „millenium” coraz chętniej odwiedzają tradycyjne biblioteki. Zdaniem dziennikarza „Guardiana” w mediach społecznościowych obserwujemy

modę na korzystanie z bibliotek i przebywanie w czytelnich¹². Wychodząc naprzeciw oczekiwaniom i potrzebom edukacyjnym najmłodszych odbiorców, biblioteki mogą odegrać istotną rolę w procesie kształtowania kompetencji przyszłości najmłodszych czytelników. Przytoczony w niniejszym artykule przykład biblioteki Oodi z Helsinek ilustruje wymiary, jakie może przyjmować korzystanie z bibliotek przez reprezentantów pokolenia Alpha. Miejsce spotkań rzeczywistych i wirtualnych, spędzania wspólnego czasu, rozwoju własnych pasji i hobby oraz uzyskiwania wsparcia w różnych obszarach życia to niejedyne – obok tradycyjnego udostępniania księgozbioru – sposoby na kształtowanie biblioteki przyszłości.

BIBLIOGRAFIA

- Berens K.I., Noorda R., *Gen Z and Millennials: How They Use Public Libraries and Identify Through Media Use*, [online:] <https://www.ala.org/advocacy/sites/ala.org/advocacy/files/content/tools/Gen-Z-and-Millennials-Report%20%281%29.pdf>.
- Czerski W.M., *Przeciążenie informacyjne wyzwaniem dla edukacji doby cyfrowej*, „Przegląd Pedagogiczny” 2020, nr 2, s. 74-84, [online:] <https://przegladpedagogiczny.ukw.edu.pl/archive/article/465/przeciazenie-informacyjne-wyzwaniem-dla-edukacji-doby-cyfrowej/article.pdf>.
- Demopoulos A., *Books and Looks: Gen Z is „Rediscovering” the Public Library*, [online:] <https://www.theguardian.com/books/2024/jan/26/books-and-looks-gen-z-is-rediscovering-the-public-library>.
- Dębski M., *Nowi uczniowie, nowi młodzi – jak uczyć pokolenie Z*, [online:] <https://portal.librus.pl/szkola/artykuly/jak-uczyc-pokolenie-z#>.
- Drucker P.F., *Knowledge-Worker Productivity: The Biggest Challenge*, „California Management Review” 1999, nr 2, s. 79-94, <https://doi.org/10.2307/41165987>.
- Drucker P.F., *Spółczesność pokapitalistyczna*, tłum. G. Kranas, Warszawa 1999.
- Mannheim K., *Systematic Sociology: An Introduction to the Study of Society*, London 1957.
- McCrindle M., Fell A., *Understanding Generation Alpha*, Norwest 2020, [online:] <https://generationalalpha.com/wp-content/uploads/2020/02/Understanding-Generation-Alpha-McCrindle.pdf>.
- New ALA Report: Gen Z & Millennials are Visiting the Library & Prefer Print Books*, [online:] <https://www.ala.org/news/press-releases/2023/11/new-ala-report-gen-z-millennials-are-visiting-library-prefer-print-books>.
- Oodi Helsinki Central Library*, [online:] <https://oodihelsinki.fi/en/>.
- Sanak-Kosmowska K., *Młody człowiek – wyzwania stojące przed edukacją*, [w:] *Uniwersytet i edukacja wobec wyzwań współczesności*, red. S. Mazur, Kraków 2021, s. 129-152, [online:] <https://oees.pl/wp-content/uploads/2022/01/Uniwersytet-i-edukacja-wobec-wyzwan-wspolczesnosci.pdf>.
- Sztompka P., *Socjologia. Analiza społeczeństwa*, Kraków 2012.

¹² A. Demopoulos, *Books and Looks: Gen Z is „Rediscovering” the Public Library*, [online:] <https://www.theguardian.com/books/2024/jan/26/books-and-looks-gen-z-is-rediscovering-the-public-library> – 9 III 2024.

- Yadav S., Chakraborty P., *Child-Smartphone Interaction: Relevance and Positive and Negative Implications*, „Universal Access in the Information Society” 2022, vol. 21, s. 573-586, <https://doi.org/10.1007/s10209-021-00807-1>.
- Yin R.K., *Case Study Research: Design and Methods*, Los Angeles [etc.] 2014.
- Ziatdinov R., Cilliers J., *Generation Alpha: Understanding the Next Cohort of University Students*, „European Journal of Contemporary Education” 2021 nr 3, s. 783-789, [online:] https://ejce.cherkasgu.press/journals_n/1633688754.pdf.

ABSTRAKT

W niniejszym opracowaniu przedstawiona została charakterystyka pokolenia Alpha – osób urodzonych po 2010 roku. Pierwsza część przedstawia definicję pokoleń, a także wskazuje na szczególne potrzeby edukacyjne oraz różnice pomiędzy „alfami” a reprezentantami innych generacji. Wskazano i omówiono wybrane cechy charakteryzujące dane pokolenie, a także zidentyfikowano obszary szczególnie istotne z punktu widzenia kształtowania kompetencji przyszłości. Zdaniem autorki proces ich kształtowania powinien być realizowany nie tylko poprzez edukację formalną i wsparcie najbliższego otoczenia, ale także w ramach zaangażowania w proces edukacji pozaszkolnej i nieformalnej, oferowanej przez instytucje, w tym także biblioteki. Ilustracją tej tezy jest studium przypadku oferty biblioteki publicznej Oodi w Helsinkach.

Słowa kluczowe: pokolenie Alpha w bibliotece, generacje przełomu XX/XXI wieku, edukacja pokolenia Alpha, kompetencje pokolenia Alpha, kompetencje przyszłości, edukacja pozaszkolna, edukacja nieformalna, biblioteka publiczna Oodi w Helsinkach

ABSTRACT

Digital Competences and Educational Needs of the Alpha Generation in the Context of the Use of Libraries

This elaboration presents characteristics of the Alpha generation, i.e. persons born after 2010. The first part includes the definition of generations and indicates special educational needs as well as differences between „alfas” and representatives of other generations. Selected features characterising the discussed generation have been analysed. Furthermore, areas which are especially important from the perspective of shaping competences of the future have been identified. According to the author, the process of shaping should be realised not only through formal education and support of the closest environment, but also within engagement in the process of extracurricular and non-formal education, offered by institutions including libraries. The case study of an offer of the Oodi public library in Helsinki illustrates this thesis.

Keywords: Alpha generation in the library, generations of the turn of the 20th and 21st centuries, education of the Alpha generation, competencies of the Alpha generation, competencies of the future, extracurricular education, non-formal education, public library Oodi in Helsinki

DAGMARA KAWOŃ-NOGA

Uniwersytet WSB Merito w Opolu
Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka w Opolu –
Opolskie Centrum Edukacji

Żywa Biblioteka jako niekonwencjonalny zasób wiedzy o tolerancji i prawach człowieka

STEREOTYP, CZYLI ZNIEKSZTAŁCONA RZECZYWISTOŚĆ

Globalna humanistyka, o ile w ogóle istnieje coś takiego – dąży do kreowania świata opartego na tolerancji i prawach człowieka. W tym aspekcie pomiędzy ideą a rzeczywistością występują jednak duże rozbieżności. Okazuje się bowiem, że w procesie odbierania świata, poznawania rzeczy, nazywania i definiowania zjawisk często posługujemy się stereotypami. Występują one również w relacjach międzyludzkich, co więcej – są dość powszechne. Stereotyp stanowi pewien schemat myślenia oparty na komponencie poznawczym, emocjonalnym i behawioralnym, którego treścią jest uproszczone, najczęściej fałszywe przekonanie o danym obiekcie, zjawisku, człowieku czy grupie ludzi. Inaczej mówiąc – jest to struktura poznawcza, na którą składają się wiedza, przekonania i oczekiwania wobec kogoś lub czegoś¹. Termin „stereotyp” po raz pierwszy pojawił się sto lat temu w pracy amerykańskiego dziennikarza Waltera Lippmanna pt. *Opinia publiczna*. Autor określił stereotypy jako pojawiające się w świadomości człowieka obrazy, które przedstawiają ludzi z innych grup społecznych².

¹ C.N. Macrae, Ch. Stangor, M. Hewstone, *Stereotypy i uprzedzenia. Najnowsze ujęcie*, tłum. M. Majchrzak, A. Kacmąjor, M. Kacmąjor, Gdańsk 1999, s. 203.

² A. Korzon, *Mity i stereotypy myślowe o niepełnosprawnych intelektualnie w środowisku społecznym*, [w:] *Człowiek z niepełnosprawnością intelektualną*, t. 2: *Wybrane problemy*

Takie „wyobrażeniowe” postrzeganie rzeczywistości nie przystaje do realnej rzeczywistości, nie jest jej odzwierciedleniem. Z gruntu jest nieprawdziwe i nieadekwatne. Gdy przyjmie się taki uproszczony sposób interpretacji otaczającego nas świata, nasze spostrzeganie (najczęściej) wyprzedza analizę zbudowaną na rozumie i umyśle³.

Mechanizm tworzenia się stereotypu w świadomości człowieka nie jest bardzo skomplikowany. Według jednej z teorii związany jest z tzw. modelem sieci skojarzeniowej, który zakłada, że pojedyncze informacje „zapisane” w mózgu tworzą sieć powiązań. Informacje w sieciach podlegają kategoryzacji. W kategoriach możemy wyróżnić cechy definiujące i cechy charakterystyczne. Te pierwsze determinują przynależność do danej grupy. Przykładowo – o przynależności do grupy „Polacy” będzie decydował fakt urodzenia się w Polsce i mówienia po polsku. Te drugie nie definiują kategorii, ale są bezpośrednio z nią związane, są to elementy stereotypu. Stereotyp „Polak” określają takie cechy jak „patriota”, „religijny”, „awanturnik” czy „nadużywający alkoholu”. W omawianym modelu występują także „egzemplarze”, czyli członkowie danej kategorii, z którymi osoba budująca stereotyp albo się kiedyś zetknęła osobiście, albo zna je z przekazów medialnych lub innych źródeł. Dla osoby, która nigdy w swoim życiu nie spotkała żadnego Polaka, postaciami w tej sieci stereotypowej mogą być znani Polacy, tacy jak Jan Paweł II, Lech Wałęsa czy Robert Lewandowski⁴. Warto zauważyć, że węzły sieci stereotypowych są ze sobą powiązane i dlatego stereotyp „Polaka” może być powiązany ze stereotypem „Rosjanina” poprzez wspólną cechę, jaką jest „nadużywanie alkoholu” – charakterystyczną dla obu stereotypów. Już na pierwszy rzut oka widać, jak krzywdząca dla każdego z nas może być jakakolwiek opinia, która będzie wynikać ze stereotypu (stworzonego w odniesieniu do grupy, do której akurat należymy), a nie z faktów i wiarygodnych informacji.

Zakłada się, że za tworzenie się stereotypów w pewnym stopniu odpowiada niemożność przetworzenia wielu informacji i bodźców docierających do mózgu człowieka w jednym momencie. W sytuacji wymuszającej natychmiastową reakcję na napływające informacje i bodźce mózg dokonuje selekcji materiału „wejściowego”, więc człowiek stosuje efektywne uproszczenia myślowe i praktyczne reguły zdroworozsądkowe. Zgodnie z tą zasadą „oszczędności poznawczej” człowiek uczy się interpretować i rozumieć rzeczywistość relatywnie szybciej, niż gdyby dokonał analizy wszystkich aspektów i szczegółów, które we wstępnej fazie automatycznie odrzucił nasz mózg. Omawiane uproszczenia są jakby efektem ubocznym procesu poznawania, wynikającym z tego, że człowiek nie jest zdolny do przetworzenia całej złożonej

społecznego funkcjonowania oraz rehabilitacji osób z niepełnosprawnością intelektualną, red. Z. Janiszewska-Nieścioruk, Kraków 2004, s. 29.

³ D. Tomczyszyn, *My i oni – stereotypy społeczne w definiowaniu osób upośledzonych umysłowo*, „Rozprawy Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Naukowej im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej” 2008, t. 2, s. 59.

⁴ W.G. Stephan, C.W. Stephan, *Wywieranie wpływu przez grupy*, tłum. M. Kacmąjor, Gdańsk 2003, s. 15.

sytuacji społecznej, która na niego oddziałuje. Stereotyp „załatwia sprawę” w ten sposób, że masa danych ze świata zewnętrznego zostaje posortowana i dlatego w świadomości ludzi różni członkowie poszczególnych grup społecznych mają przypisane te same (zwykle negatywne i błędnie określone) cechy. Postawy stereotypowe zakładają jednorodność wybranych grup – Amerykanie są tacy, Niemcy są tacy, a Francuzi są tacy. Jacy? To proste – Amerykanie są otyli, Niemcy pracowici, a Francuzi jedzą żaby. W badaniach nad stereotypizacją mówi się o zjawisku „zagrożenia przez stereotyp”⁵. Jest to zaburzenie poznawcze polegające na przekonaniu, że istnieje zależność między poziomem inteligencji u osób różnego pochodzenia oraz wyraźnym wzrostem poziomu lęku i obawy u osób będących przedmiotem stereotypu w trakcie aktywności, które mogłyby ten stereotyp potwierdzić. Dowodzą tego wyniki eksperymentu przeprowadzonego w Stanach Zjednoczonych Ameryki wśród studentów Uniwersytetu Stanforda. Badanie polegało na rozwiązaniu trudnego słownego testu przez białoskórych i czarnoskórych słuchaczy. Połowa studentów została poinformowana o tym, że badacz jest zainteresowany mierzeniem ich zdolności intelektualnych, natomiast pozostali – że badacz tylko sprawdza test i nie ma to nic wspólnego z rzeczywistymi umiejętnościami. W rezultacie biali studenci uzyskali równie dobre rezultaty, bez względu na to, z jaką świadomością podchodzili do testu. Czarni studenci, którzy byli przekonani o tym, że test nie służy do badania ich zdolności intelektualnych, uzyskali wyniki takie same jak biali. Z kolei ci spośród czarnych studentów, którzy sądzili, że test sprawdza ich kompetencje – wypadli dużo gorzej. Autorzy badania – Claude Steele i Joshua Aronson – tłumaczą to siłą stereotypu jako dodatkowego obciążenia dla osób, wobec których utrwalone są fałszywe opinie i osądy⁶.

OD NIEWIEDZY DO WIEDZY

Źródłem stereotypu jest zazwyczaj niepełna wiedza o rzeczy, zjawisku czy osobie. Z czasem ta fałszywa opinia pozostaje w świadomości ludzi i staje się obrazem utrwalonym przez tradycję przekazywaną w procesie edukacji i wychowania z pokolenia na pokolenie. Przedmiotem negatywnego przeświadczenia może być płeć, narodowość, wiek, wyznanie, wygląd, wykonywany zawód, styl życia i różnego rodzaju preferencje trudne lub niemożliwe do zaakceptowania przez innych. W tym utrwalaniu zniekształconej rzeczywistości „pomagają” język i sposób codziennej komunikacji. Matka, która mówi do swojej córeczki: „musisz włożyć tę sukienkę, bo dziewczynki muszą zawsze wyglądać ładnie” albo: „musisz pomóc mi w kuchni, bo wszystkie dziewczynki muszą umieć gotować” – bez złej intencji – utrwała w świadomości dziecka błędne przekonanie o rolach społecznych. Inna matka, mówiąc do synka,

⁵ E. Aronson, *Człowiek istota społeczna*, tłum. J. Radzicki, Warszawa 2008, s. 285.

⁶ C. Steele, J. Aronson, *Stereotype Threat and the Intellectual Test Performance of African Americans*, „Journal of Personality and Social Psychology” 1994, nr 5, s. 797-811.

który spadł z rowerka: „nie płacz, przecież chłopcy nie płaczą” albo: „wstawaj, bo każdy chłopak musi być twardzielem”, albo: „nie rozpaczaj, bo będą się z ciebie śmiać” – też utrwała fałszywe opinie o płci, choć pewnie nie taki był jej zamiar. Inne przykłady: ojciec podwozi syna do szkoły, ktoś nagle zajeżdża im drogę, ojciec mówi: „na pewno baba”. Córka prosi mamę o kupno nowej torebki, takiej samej, jaką ma jej przyjaciółka Rachel, a mama odpowiada: „nie ma mowy, rodzice tej twojej Racheli to na sto procent Żydzi, mają pełno pieniędzy, ale nie wiadomo skąd”. W firmie zrekrutowano nowego kierownika działu, na jego widok jeden z podwładnych mówi szeptem do pozostałych: „nie wiem, jak wy, ale ja nie ufam rudzielcom”. Przykłady wydają się błahe, ale konsekwencje są daleko idące. Stereotyp jest dla obciążonej nim osoby swoistym stygmatem. Jest przekonaniem tak silnym, że z reguły niestety nie podlega odrzuceniu, modyfikacji ani zmianie. Brak możliwości neutralizowania stereotypów w poważnym stopniu utrudnia zapobieganie wykluczaniu i szykanowaniu lub powstrzymywanie aktów dyskryminacji czy wręcz przemocy. W tym kontekście ciekawych informacji i konkretnych wskazówek do działania dostarczają niektóre badania z zakresu psychologii społecznej. Okazuje się bowiem, że stereotypowe postrzeganie danej osoby zmniejsza się pod wpływem osobistego jej poznania. W praktyce może to oznaczać, że im dłużej i lepiej znamy jakiegoś przedstawiciela grupy, której dotyczy stereotyp, tym częściej zwracamy uwagę na jego indywidualne cechy i zmniejszamy siłę stereotypowego postrzegania⁷. Mechanizm ten można relatywnie łatwo wykorzystać w działaniach korygujących postawy społeczne nastawionych na zwalczanie nietolerancji i uprzedzeń.

ŻYWA BIBLIOTEKA JAKO NIETYPOWE ŹRÓDŁO INFORMACJI O TOLERANCJI I PRAWACH CZŁOWIEKA

Jedną z idei mających na celu przeciwstawienie się dyskryminacji poprzez budowanie świadomości i kontakt z osobą „obarczoną” stereotypem jest Żywa Biblioteka⁸. Projekt Żywej Biblioteki zrodził się w Danii na początku lat dziewięćdziesiątych XX wieku. Okoliczności były niecodzienne, bo związane z pewnym aktem agresji na tle rasowym wobec młodego człowieka w centrum Kopenhagi. Grupa znajomych ofiary tej napaści, chcąc zaprotestować przeciw przemocy i dyskryminacji, powołała

⁷ M. Winiewski, M. Bilewicz, *Antysemityzm: dynamika i psychologiczne uwarunkowania*, [w:] *Uprzedzenia w Polsce*, red. A. Stefaniak, M. Bilewicz, M. Winiewski, Warszawa 2015, s. 32.

⁸ D. Elsner, *Żywa biblioteka – siła rozmowy*, „Dyrektor Szkoły” 2017, nr 11, s. 78-80; D. Bidińska, *Przeczytaj mnie*, „Tygodnik Powszechny” 2016, nr 21, s. 23-24; K. Popielewska, „Żywa Biblioteka”, *czyli nie oceniaj ludzi po okładce*, „Bibliotekarz” 2012, nr 1, s. 6-10; A. Ficowski, *Ludzie do przeczytania*, „Polityka” 2011, nr 5, s. 84-85.

do życia stowarzyszenie Stop Volden⁹. W ten sposób powstała inicjatywa mająca na celu zapobieganie aktom przemocy poprzez prowadzenie stałych działań edukacyjnych i uświadamiających skierowanych do młodych ludzi. Początki działalności były niepozorne, miały zasięg lokalny i polegały na organizowaniu spotkań i pogadanek dla młodzieży. W ciągu kilku lat działania te zyskały na znaczeniu i popularności. Przyczyniły się do tego silna determinacja i zaangażowanie organizatorów, a także ich wola systematycznej, nieprzerwanej pracy w ramach służby społecznej. Przełom dla działań ruchu Stop Volden miał miejsce w roku 2000 na jednym z największych międzynarodowych festiwali muzyki rockowej, w Roskilde. Twórcom inicjatywy antydyskryminacyjnej, w owym czasie już dość rozpoznawalnej w Danii, polecono przygotowanie specjalnego eventu dla publiczności tej dużej cyklicznej imprezy. Pomysł był oryginalny, nosił miano „Żywej Biblioteki”. Miał polegać na tym, by ludzie mogli nawzajem się „wypożyczać” i „czytać”, czyli po prostu rozmawiać ze sobą. Partnerami do rozmów byli przedstawiciele różnych grup społecznych i tożsamościowych, co do których pojawiają się nastroje niechęci i wykluczenia. Dialog zainicjowany w tak dobranym towarzystwie miał się stać źródłem wiarygodnej wiedzy o prawdziwych doświadczeniach osób dotkniętych dyskryminacją i wykluczeniem. Jeden z twórców Żywej Biblioteki – Ronni Abergel – twierdzi, że najlepszym sposobem na zrozumienie innego człowieka jest osobiste z nim spotkanie. Celem Żywej Biblioteki jest stworzenie bezpiecznej przestrzeni, w której każdy uczestnik ma okazję do poznania osoby doświadczającej marginalizacji, dyskryminacji lub nawet przemocy i agresji oraz do porozmawiania z nią.

Organizatorzy szybko zorientowali się, że metoda ta nie tylko redukuje dystans i uprzedzenia, ale uczy szacunku i znacząco podnosi świadomość uczestników w obszarze postrzegania wolności i tożsamości. W pierwszej edycji Żywej Biblioteki wzięło udział aż 75 Żywych Książek, m.in.: Policjant, Polityk, Feministka, Grafficiarz oraz Kibic. W roku 2004 Żywa Biblioteka za pośrednictwem Rady Europy została uznana za oficjalną metodę edukacji o prawach człowieka. Obecnie realizowana jest przez ponad 70 krajów na całym świecie. Organizacją, która odpowiada za rozwój, standardy jakości i popularyzację idei, jest Human Library Organization z siedzibą w Kopenhadze¹⁰. Ogólnie rzecz ujmując, Żywa Biblioteka jest międzynarodowym projektem poświęconym tolerancji, prawom człowieka i różnorodnego społeczeństwa. Dominuje tu przekonanie, że prawa człowieka zawarte w przepisach i instrukcjach mają rację bytu wyłącznie wtedy, kiedy są uświadamione i respektowane. Twórcy Żywej Biblioteki wychodzą z założenia, że bezpośrednie obcowanie z „Nowym” i „Innym” stanowi skuteczny sposób poznania, zrozumienia i akceptacji dla tego „Nowego” i „Innego”. Jest to zasadniczy cel wysiłków skierowanych na tworzenie otwartej i bezpiecznej przestrzeni, która służy spotkaniom i rozmowom z reprezentantami grup

⁹ „Przeciw przemocy”.

¹⁰ *Żywa Biblioteka Polska*, [online:] <http://zywabibliotekapolska.pl/> – 8 III 2024.

doświadczających stereotypów, uprzedzeń, wykluczenia i dyskryminacji. Dialog może prowadzić do lepszego zrozumienia sytuacji osób stygmatyzowanych i w konsekwencji do zweryfikowania (swoich osobistych) postaw i poglądów.

Symbolem całej idei jest biblioteka. Metafora nawiązuje do biblioteki jako miejsca publicznego, neutralnego, organizowanego przez ludzi i dla ludzi, w którym szczególnie wartościową jest informacja i wiedza albo bardziej ogólnie – cały zasób dziedzictwa cywilizacyjnego. Biblioteka to miejsce, w którym człowiek po prostu uczy się i rozwija. W tym kontekście Żywa Biblioteka jest wydarzeniem, które organizuje się we wskazanym miejscu. Nie musi to być prawdziwa biblioteka, ale zasada działania przypomina wizytę w tradycyjnej księżnicy.

SŁOWNIK POJĘĆ ŻYWEJ BIBLIOTEKI

Na potrzeby pragmatyki powstał specjalny słownik pojęć, w myśl którego „Żywa Książka” to osoba reprezentująca grupę mniejszościową lub grupę narażoną na wykluczenie, dyskryminację, stereotypy i uprzedzenia w danej społeczności lokalnej. „Księgozbiór” to grupa Żywych Książek biorących udział w konkretnej edycji Żywej Biblioteki. „Tytuł” – nadaje się każdej Żywej Książce; określa on grupę, którą dana osoba reprezentuje, i jednocześnie stereotyp, z którym się mierzy. W sytuacji, gdy dany tytuł jest bardzo popularny, w Żywej Bibliotece „zabezpiecza się” „drugi egzemplarz” poprzez zaproszenie do udziału dwóch lub więcej osób reprezentujących tę samą grupę tożsamościową. „Czytelnik” to człowiek, który przychodzi do Żywej Biblioteki i wypożycza Żywą Książkę. „Bibliotekarz” to najczęściej wolontariusz odpowiadający za organizację „Lad wypożyczeń”, prowadzenie rejestracji czytelników i oprogramowania Żywych Bibliotek oraz kontrolowanie czasu wypożyczenia. Ład wypożyczeń stanowi centralne miejsce Żywej Biblioteki. Tu czytelnik dołącza do projektu, otrzymuje o nim kompleksową informację, rejestruje się, zapoznaje z katalogiem i wybiera interesujący go tytuł. Katalog zawiera listę tytułów Żywych Książek, a także listę prologów. „Prolog” stanowi krótki wstęp do Żywej Książki, napisany przez nią samą w celu zachęcenia do jej wypożyczenia. „Wypożyczenie” to rozmowa czytelnika z Żywą Książką; na ogół trwa około 30 minut. W Żywych Bibliotekach w razie konieczności korzysta się ze „słowników”. Rolę słownika odgrywa najczęściej tłumacz, który pomaga w rozmowie, gdy Żywa Książka nie zna języka polskiego (w przypadku Żywej Biblioteki organizowanej w Polsce) albo jest osobą niesłyszącą lub istnieją inne bariery komunikacyjne. Każda Żywa Biblioteka ma swój regulamin, czyli zbiór zasad, który musi być znany i zaakceptowany przez każdego uczestnika projektu. „Karta czytelnicza” wydawana jest w momencie zarejestrowania się do programu Żywej Biblioteki, upoważnia do wypożyczenia Żywej Książki – na dokumencie wskazuje się imię czytelnika i wybrany przez niego tytuł. W Żywej Bibliotece organizuje się też „półkę”, czyli specjalną przestrzeń odosobnienia dla Żywych Książek,

gdzie osoba w tej roli oczekuje na wypożyczenie, a także odpoczywa po wypożyczeniu (czyli przygotowuje się do rozmowy lub wycisza po spotkaniu)¹¹.

W praktyce czytelnik przychodzi do Żywej Biblioteki, rejestruje się, otrzymuje kartę biblioteczną i następnie z katalogu Żywych Książek wybiera tytuł/tytuły. Różnica pomiędzy tradycyjną a Żywą Biblioteką polega na tym, że zamiast książek są prawdziwi ludzie, a zamiast czytania jest rozmowa (z tymi ludźmi). Ponieważ Żywe Książki to osoby reprezentujące grupy, z którymi związane są stereotypy i uprzedzenia, do wyboru są tytuły nawiązujące do aktualnie palących problemów społecznych. Organizator akcji – bibliotekarz – odpowiedzialny jest za to, by „zgromadzony” księgozbiór był reprezentatywny i zróżnicowany. Bibliotekarz pełni też funkcję przewodnika i doradcy, wyjaśnia zasady korzystania z Żywej Biblioteki oraz pomaga w „doborze lektury”. Tworzy bezpieczną przestrzeń dla Książek i czytelników – ludzi wyrażających gotowość do spotkania i wymiany zdań. Dialog polega tu na zadawaniu trudnych pytań i kreowaniu odpowiedzi na nie oraz dzieleniu się własnymi doświadczeniami. Od obu stron wymaga otwartości, odwagi i empatii. Zbudowanie terytorium przeznaczonego do prowadzenia dialogu między osobami pochodzącymi z niejednorodnych środowisk jest zadaniem bardzo trudnym. Trzeba wiedzieć, że spotykają się tu skrajne poglądy, różne racje, silne osobowości i ugruntowane zapatrywania na różne sprawy. Mimo to całe przedsięwzięcie oparte jest na założeniu, że osobiste spotkanie jest najlepszym sposobem na tworzenie atmosfery zaufania, budowanie relacji, więzi i porozumienia oraz zwalczanie uprzedzeń i dyskryminacji. Za pośrednictwem rozmowy tworzy się system nowej wiedzy i doświadczeń, które mogą się stać fundamentem dla weryfikacji poglądów, modyfikacji zachowania oraz zmiany postaw. Projekt dostarcza informacji na temat praw człowieka, uświadamia źródła stereotypów i uprzedzeń, pokazuje ich przejawy i konsekwencje. Uczy krytycznego myślenia. Spotkanie autentycznej osoby, reprezentującej konkretną grupę społeczną, wobec której utrwały się stereotypy, jest szansą na analizę faktów, diagnozę sytuacji i ustalenie przyczyn problemu. Bezpośredni kontakt z rozmówcą, poznanie jego historii oraz współodczuwanie trudnych doświadczeń pozwalają na reinterpretację własnych zasobów, tj. wiedzy, opinii i przekonań o kimś lub o czymś. To nowe światło oddziałuje poznawczo i emocjonalnie. Ostatecznie chodzi tu o dostrzeżenie w tym „Obcym” kogoś równie wartościowego, dobrego, godnego (jak ja sam). W ramach Żywej Biblioteki czytelnik najczęściej zadaje takie pytania, których nie zadałby w innych okolicznościach, a Żywa Książka ma okazję do opisanie tożsamości i cech grupy, którą reprezentuje, w komfortowej sytuacji spokoju i skupienia na sprawie. Obie strony dobrze rozumieją, że nie chodzi tu o promowanie jakiegoś stylu życia,

¹¹ D. Mołodyńska-Küntzel, *Podręcznik dla osób organizujących Żywą Bibliotekę*, Wrocław 2016, [online:] <http://zywabibliotekapolska.pl/wp-content/uploads/2016/04/%C2%A9-Podr%C4%99cznik-dla-os%C3%B3b-organizuj%C4%85cych-%C5%BByw%C4%85-Bibliotek%C4%99.pdf> – 8 III 2024.

światopoglądu czy sposobu myślenia, a o zdobycie wiedzy, wzajemne zrozumienie i walkę z uprzedzeniami¹².

ŻYWA BIBLIOTEKA W POLSKICH DOŚWIADCZENIACH

Żywa Biblioteka pojawiła się w Polsce wraz z kampanią Rady Europy „Każdy inny – wszyscy równi”. Pierwsza edycja miała miejsce w marcu 2007 roku w Warszawie. Została zorganizowana przez Stowarzyszenie Lambda Warszawa jako jedno z wydarzeń w ramach „Globalnej Wioski – Święta Różnorodności”. Wydarzenie trwało osiem godzin. Kolejną inicjatywą tego typu była Żywa Biblioteka Wrocław, zrealizowana w czerwcu 2007, która trwała dwa dni. Wrocławski projekt koordynowany był przez Stowarzyszenie Diversja. Warto nadmienić, że katalog Żywych Książek w ramach Żywej Biblioteki Wrocław był bardzo bogaty i zawierał różnorodne tytuły: Amerykanin/Amerykanka, Arab/Arabka, Ateista/Ateistka, Antyfacet, Buddysta/Buddystka, Były Bezdomny / Była Bezdomna, Były Więzień, Były Narkoman / Była Narkomanka, Osoba Homoseksualna, Osoba Transseksualna, Osoba Transgenderowa, Osoba na wózku, Feministka, Katoliczka, Osoba Niewidząca, Osoba Niesłysząca, Osoba Ciemnoskóra, Osoba chora na schizofrenię, Hindus, Osoba Bezdzietna z wyboru, Muzułmanin/Muzułmanka, Książdz, Cyganka/Romka/Rom, Rodzic Dziecka Niepełnosprawnego, Rosjanin, Singielka, Trzeźwiejący Alkoholik, Poganka, Uchodźca, Wychowanka domu dziecka, Zakonnica, Żydówka/Żyd.

Przykład z Warszawy i Wrocławia stał się inspiracją dla innych polskich miast. Żywa Biblioteka była organizowana m.in. w Krakowie, Bydgoszczy, Opolu, Białymstoku, Rzeszowie, Rudzie Śląskiej, Toruniu, Poznaniu, Grudziądzu, Głogowie, Gdańsku, Włocławku, Koszalinie, Jeleniej Górze, Radomiu, Zielonej Górze, Słupsku, Suwałkach, Łodzi, Cieszylinie. Polskie edycje Żywej Biblioteki przyjmują różne formy, zarówno wielogodzinnych spotkań, podczas których można wypożyczyć do pięciu Żywych Książek, jak i kilkudniowych projektów z ponad 30 tytułami i ciekawymi wydarzeniami towarzyszącymi.

W 2014 roku Stowarzyszenie Diversja – organizator Żywej Biblioteki Wrocław – zostało koordynatorem sieci Żywa Biblioteka Polska i oficjalnym reprezentantem Human Library Organization na Polskę. Żywa Biblioteka Polska jest siecią skupiającą organizacje i grupy pracujące tą metodą, które zobowiązały się do przestrzegania zasad, metodologii i wartości Żywej Biblioteki, otrzymując jednocześnie uprawnienie do używania nazwy i koncepcji Żywej Biblioteki. W latach 2015-2016 trwał projekt „Rozwój Żywych Bibliotek w Polsce – przeciwdziałamy dyskryminacji lokalnie” (Program Obywatele dla Demokracji finansowany z Funduszy EOG¹³). W ramach

¹² *Żywa Biblioteka Polska*, [online:] <http://zywabibliotekapolska.pl/> – 8 III 2024.

¹³ Europejski Obszar Gospodarczy.

tego projektu zostało przeszkolonych 80 nowych organizatorów Żywej Biblioteki i powstało 40 nowych Żywych Bibliotek. W latach 2021-2023 realizowano projekt „Lokalnie dla różnorodności – sieć Żywych Bibliotek modelem rozwoju sektora”. Jego celem było wsparcie organizacji i instytucji w całej Polsce, które wyraziły zainteresowanie prowadzeniem działań antydyskryminacyjnych metodą Żywej Biblioteki, a także tworzenie nowych ośrodków regionalnych i przygotowywanie koordynatorów lokalnych.

Sieć Żywa Biblioteka Polska ma charakter otwarty i każdy zainteresowany może do niej dołączyć. System oferuje bezpłatne konsultacje, szkolenia i materiały wspierające, takie jak karty biblioteczne, plakaty, formularze zgłoszeniowe i ewaluacyjne, a także oprogramowanie do wypożyczania Żywych Książek¹⁴.

PRYNCYPIA ŻYWEJ BIBLIOTEKI

Zasady funkcjonowania Żywej Biblioteki zostały ściśle określone przez twórców tej metody. Standardy dotyczą celów, organizacji, współpracy, a także Żywych Książek. Ustanowiono również *Kodeks etyczny dla Żywych Książek oraz pozostałych wolontariuszy i zespołu*¹⁵.

Cele Żywej Biblioteki to tworzenie przestrzeni dialogu i porozumienia, działanie na rzecz poszanowania praw człowieka, przekazywanie wiedzy i doświadczenia osób narażonych na dyskryminację, stereotypizację, uprzedzenia czy wykluczenie oraz kształtowanie postaw otwartości i akceptacji wobec inności.

W myśl standardów dotyczących organizacji Żywą Bibliotekę może przygotować instytucja publiczna, organizacja pozarządowa, grupa nieformalna lub osoba indywidualna, która w całości akceptuje i realizuje cele Żywej Biblioteki. Udział w Żywej Bibliotece jest bezpłatny, jej organizacja nie jest nastawiona na zysk i nie realizuje ona żadnych dążeń o charakterze politycznym, religijnym, ideologicznym, marketingowym czy komercyjnym lub niezgodnym z prawem. Organizację Żywej Biblioteki w przypadku Polski należy zarejestrować u koordynatora sieci Żywych Bibliotek w Polsce (Stowarzyszenie Diversja – organizator Żywej Biblioteki Wrocław). Organizator ma obowiązek zapewnić równy dostęp do wydarzenia, bezpieczeństwo psychiczne i fizyczne dla uczestników oraz – w razie konieczności – wsparcie tłumacza. Żywa Biblioteka jest głosem całego społeczeństwa, a nie jakiejś wybranej grupy, dlatego planując akcję, należy zapewnić różnorodność tytułów Żywych Książek, które autentycznie odzwierciedlają aktualne problemy społeczne. Warto wiedzieć, że prawdziwa Żywa Biblioteka nie jest spotkaniem tematycznym z ciekawym człowiekiem

¹⁴ Żywa Biblioteka Polska, [online:] <http://zywabibliotekapolska.pl/> – 8 III 2024.

¹⁵ *Kodeks etyczny dla Żywych Książek oraz pozostałych wolontariuszy i zespołu*, [online:] http://zywabibliotekapolska.pl/wp-content/uploads/2020/10/kodeks-etyczny_Z%CC%87B.pdf – 8 III 2024.

czy pojedynczą grupą mniejszościową oraz że nie można wykluczyć z udziału żadnej Żywej Książki pod wpływem jakichkolwiek nacisków z zewnątrz. Zasady dotyczące współpracy odnoszą się m.in. do tego, że kooperacja między partnerami a organizatorami Żywej Biblioteki opiera się na zasadzie dobrej woli i zaufania, a partnerzy nie mogą ingerować w przebieg i organizację Żywej Biblioteki ani nie mogą działać na szkodę Żywej Biblioteki i jej uczestników.

W *Podręczniku dla osób organizujących Żywą Bibliotekę* zawarto też pryncypia odnoszące się do Żywych Książek. Najczęściej są to osoby doświadczające stygmatyzacji, dyskryminacji czy wykluczeniem, które są gotowe dzielić się swoim doświadczeniem z uczestnikami Żywej Biblioteki. Zdarza się, że Żywymi Książkami zostają członkowie organizacji pozarządowych związanych z daną grupą tożsamościową, ale można też zgłosić się jako osoba indywidualna. Ważne jest, aby osoba chcąca zostać Żywą Książką dobrze znała sytuację grupy, do której przynależy, rozumiała jej problemy, a także nastawienie, z jakim grupa się spotyka na co dzień w swojej społeczności lokalnej. Osoba w roli Żywej Książki musi być pełnoletnia, w dobrej relacji z samą sobą w kontekście swojej tożsamości, tak aby udział w Żywej Bibliotece, rozmowa i konfrontacja z czytelnikiem nie wpływały na nią obciążająco emocjonalnie. Żywe Książki prowadzą spotkania z nieznanymi, którzy mogą zadawać trudne pytania odnośnie do ich życia. Powinny być szczere, uczciwe i gotowe do zmierzenia się z postawą nietolerancji. Żywa Książka z jednej strony odgrywa rolę przedstawiciela grupy, ale z drugiej – jej zadaniem jest uświadomienie czytelnikowi, że jest jednym z wielu przykładów, a nie wzorem czy modelem. To ważne, bo doświadczenia innych mogą być zupełnie inne. Warto zaznaczyć, że Żywa Książka w projekcie nie może prowadzić działalności o charakterze misyjnym, politycznym, komercyjnym, niebezpiecznym dla zdrowia, niezgodnym z prawem czy sprzecznym z celami Żywej Biblioteki¹⁶.

Ustalone standardy i zasady działania Żywej Biblioteki w Polsce są jej niepodważalnym fundamentem i muszą być stosowane przez wszystkich ewentualnych organizatorów. Żywa Biblioteka jest bezpłatna, otwarta, dostępna dla każdego, a Żywe Książki współpracują dobrowolnie, na zasadach wolontariatu.

EFEKTY I SKUTECZNOŚĆ DZIAŁANIA ŻYWEJ BIBLIOTEKI

Żywa Biblioteka jest metodą podważającą uprzedzenia, które wszyscy mamy. Podstawą jej oddziaływania jest bezpośrednia, z pozoru zwyczajna rozmowa dwóch (lub w wyjątkowych przypadkach więcej) osób. Jest to proces konfrontacji uprzedzeń z wartościami reprezentowanymi przez osoby przynależące do określonych grup społecznych. O tym, że projekt realizuje ustalone cele edukacyjne i społeczne, świadczą wyniki badań ewaluacyjnych. Z przeprowadzonych analiz wynika, że 2/3 uczestników

¹⁶ D. Mołodyńska-Küntzel, *op. cit.*

Żywej Biblioteki deklaruje, że zmieniło na pozytywne postrzeganie grupy, którą reprezentuje Żywa Książka¹⁷. Niektórzy twierdzą, że udział w projekcie uwarścił ich na sprawy tożsamości, praw i wolności człowieka. Sądzą, że teraz, czyli po doświadczeniu Żywej Biblioteki, będą szybciej reagowali na różne przejawy dyskryminacji w swoim otoczeniu, bo stereotypy zostały zastąpione wiedzą, doświadczeniem i empatią w stosunku do osób wykluczanych. W zakresie oceny skuteczności tej metody organizatorzy czasami spotykają się z zarzutem, że Żywa Biblioteka trafia tylko do osób otwartych i już przekonanych oraz że osoby, które mają naprawdę silne uprzedzenia, nie przychodzą do Żywej Biblioteki. Istotnie, metodą Żywej Biblioteki nie da się przekonać do zmiany ludzi o skrajnych poglądach, ale w projekcie pojawiają się nie tylko osoby otwarte i pozytywnie nastawione do Żywych Książek. Bywają tu też osoby niepewne swojego stanowiska, sceptycznie nastawione, wątpliwe, a nawet uprzedzone. Warto w tym miejscu zaznaczyć, że Żywa Biblioteka nie jest skierowana do osób o skrajnych poglądach. R. Abergel wyjaśnia to w ten sposób:

Wyobraźmy sobie społeczeństwo: na dwóch krańcach stoi ekstremalna mniejszość, a w środku – zdecydowana większość. Tym, co powstrzymuje większość od pójścia w stronę radykalną, to ich wartości i opinie. Opinie te podlegają jednak naciskom – polityków, mediów, które starają się spolaryzować społeczeństwo dla własnych celów. Żywa Biblioteka jest tym, co mówi ludziom, którzy mają umiarkowane poglądy, że lepiej zostać pośrodku, i że każde ekstremum jest złe. Każdy, kto zarzuca Żywej Bibliotece, że nie działa, ponieważ nie przychodzą do niej ekstremiści, powinien się zastanowić, czy naprawdę chcemy, by ludzie o ekstremalnych poglądach przyszli do Żywej Biblioteki. Ekstremiści są ślepi i głusi na argumenty, nie są gotowi na dialog, nie są gotowi, by zobaczyć złożoność i wszystkie odcienie problemów¹⁸.

Trzeba zwrócić uwagę na to, że choć nadrzędnym dążeniem Żywej Biblioteki jest dostarczenie wiedzy i zwalczanie stereotypów, to równie ważne będzie już samo wywołanie refleksji nad problemem braku tolerancji i akceptacji. Chodzi o namysł zarówno w odniesieniu do ludzi świadomych i otwartych, jak i tych, którzy wykazują pewien opór przed zmianą myślenia.

BIBLIOGRAFIA

- Aronson E., *Człowiek istota społeczna*, tłum. J. Radzicki, Warszawa 2008.
 Bidzińska D., *Przeczytaj mnie*, „Tygodnik Powszechny” 2016, nr 21, s. 23-24.
 Elsner D., *Żywa biblioteka – siła rozmowy*, „Dyrektor Szkoły” 2017, nr 11, s. 78-80.
 Ficowski A., *Ludzie do przeczytania*, „Polityka” 2011, nr 5, s. 84-85.
Kodeks etyczny dla Żywych Książek oraz pozostałych wolontariuszy i zespołu, [online:] http://zywabibliotekapolska.pl/wp-content/uploads/2020/10/kodeks-etyczny_Z%CC%87B.pdf.

¹⁷ *Żywa Biblioteka Polska*, [online:] <http://zywabibliotekapolska.pl/> – 8 III 2024.

¹⁸ D. Mołodyńska-Küntzel, *op. cit.*, s. 31.

- Korzon A., *Mity i stereotypy myślowe o niepełnosprawnych intelektualnie w środowisku społecznym*, [w:] *Człowiek z niepełnosprawnością intelektualną*, t. 2: *Wybrane problemy społecznego funkcjonowania oraz rehabilitacji osób z niepełnosprawnością intelektualną*, red. Z. Janiszewska-Nieścioruk, Kraków 2004, s. 27-36.
- Macrae C.N., Stangor Ch., Hewstone M., *Stereotypy i uprzedzenia. Najnowsze ujęcie*, tłum. M. Majchrzak, A. Kacmajor, M. Kacmajor, Gdańsk 1999.
- Mołodyńska-Küntzel D., *Podręcznik dla osób organizujących Żywą Bibliotekę*, Wrocław 2016, [online:] <http://zywabibliotekapolska.pl/wp-content/uploads/2016/04/%C2%A9-Podr%C4%99cznik-dla-os%C3%B3b-organizuj%C4%85cych-%C5%BByw%C4%85-Bibliotek%C4%99.pdf>.
- Popielewska K., „Żywa Biblioteka”, czyli nie oceniaj ludzi po okładce, „Bibliotekarz” 2012, nr 1, s. 6-10.
- Steele C., Aronson J., *Stereotype Threat and the Intellectual Test Performance of African Americans*, „Journal of Personality and Social Psychology” 1994, nr 5, s. 797-811, <https://doi.org/10.1037//0022-3514.69.5.797>.
- Stephan W.G., Stephan C.W., *Wywieranie wpływu przez grupy*, tłum. M. Kacmajor, Gdańsk 2003.
- Tomczyszyn D., *My i oni – stereotypy społeczne w definiowaniu osób upośledzonych umysłowo*, „Rozprawy Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Naukowej im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej” 2008, t. 2, s. 59.
- Uprzedzenia w Polsce*, red. A. Stefaniak, M. Bilewicz, M. Winiewski, Warszawa 2015.
- Żywa Biblioteka Polska*, [online:] <http://zywabibliotekapolska.pl/>.

ABSTRAKT

Artykuł ma na celu zaprezentowanie projektu Żywej Biblioteki jako metody edukacji o tolerancji i prawach człowieka. Składa się z trzech zasadniczych części. W pierwszej zamieszczono teoretyczne rozważania na temat stereotypów, ich istoty i mechanizmów powstawania. W drugiej (najkrótszej) – wskazano badania z zakresu psychologii społecznej dotyczące niwelowania siły stereotypu. W trzeciej – omówiono genezę projektu Żywej Biblioteki, przyjęte standardy działania, słownik pojęć i wytyczne dla organizatorów. Autorka dokonała analizy metafory „biblioteki” poprzez wyodrębnienie podobieństw i różnic „żywej” i „tradycyjnej” biblioteki. Wskazała przykłady praktycznego zastosowania omawianej idei, w tym doświadczenia polskie.

Słowa kluczowe: Żywa Biblioteka, Żywa Książka, katalog Żywych Książek, stereotyp

ABSTRACT

The Living Library as the Unconventional Resource of Knowledge about Tolerance and Human Rights

The goal of this article is to present the project of the Living Library as a method of education about tolerance and human rights. It consists of three essential parts. The first part includes theoretical considerations about stereotypes, their essence and mechanisms of cre-

ation. The second part (the shortest) indicates research in the field of social psychology concerning the reducing of stereotype strength. The third section discusses the genesis of the Living Library project, the accepted standards of activities, the dictionary of terms and the guidelines for organisers. The author analyses a library „metaphor” through isolation the similarities and differences of the „living” and „traditional” library. She presents examples of practical use of the discussed idea including Polish experiences.

Keywords: Living Library, Living Book, catalogue of Living Books, stereotypes

MAGDALENA PŁATONOW

Biblioteka Pedagogiczna Wojewódzkiego Ośrodka Metodycznego
w Gorzowie Wielkopolskim

Blisko ludzi

Wybrane działania Biblioteki Pedagogicznej
Wojewódzkiego Ośrodka Metodycznego w Gorzowie Wielkopolskim

Co łączy kilkaset książek w szarych okładkach poukładanych siedemdziesiąt lat temu na regałach w starej kamienicy z ponad milionem współczesnych, zaczytanych ludzi z różnych państw świata? Gorzowska Biblioteka Pedagogiczna! Kilkadziesiąt lat temu ulokowana w małym mieszkanku w centrum miasta, dziś wymyśla, organizuje i promuje akcje, w których uczestniczy po kilkaset tysięcy ludzi.

Biblioteka Pedagogiczna jest jedną z pracowni w strukturze Wojewódzkiego Ośrodka Metodycznego. Swą działalność rozpoczęła w grudniu 1952 roku. Przez ten czas zmieniały się nie tylko jej nazwy, lokalizacje oraz dyrektorzy i kierownicy, ale przede wszystkim rola i zadania, jakie realizowała. Na przestrzeni dekad księżnica bardzo daleko odeszła od zakorzenionego w wielu głowach typowego wyobrażenia o bibliotece jako miejscu przeznaczonym tylko do wypożyczania książek czy udostępniania czasopism¹. Charakter pracy bibliotekarza, pracy, o której – mimo że zabrzmi to banalnie – myślimy jak o pielęgnowaniu cennej pasji, także nieustannie się zmieniał i zmienia. A wszystko dlatego, że biblioteka podejmuje wyzwania, jakie stawia przed nią współczesny świat i jego obywatele... Aktualnie to centrum wszystkiego... To miejsce, które prowadzi dynamiczną, wielowymiarową, różnorodną i szeroko rozumianą działalność edukacyjną oraz kulturalną.

¹ A. Giniewska, M. Płatonow, *Książki i ludzie. 70 lat Biblioteki Pedagogicznej Wojewódzkiego Ośrodka Metodycznego w Gorzowie Wielkopolskim*, „Poradnik Bibliotekarza” 2023, nr 9, s. 21-28.

W pierwszym obszarze z pewnością mieści się wspomaganie szkół i placówek oświatowych w realizacji ich zadań nie tylko związanych z nauczaniem, ale i wychowaniem. Wpisując się w nie, od roku szkolnego 2014/2015 przygotowujemy ofertę zajęć dla przedszkolaków i uczniów wszystkich etapów edukacyjnych, która każdego roku obejmuje kilkadziesiąt propozycji. Tematyka odpowiada na zgłaszane potrzeby, ale nawiązuje również do aktualnych wydarzeń. Proponowane zajęcia dotyczą na przykład efektywnego uczenia się, treningu kreatywności, krytycznego myślenia. Zachęcają do pracy nad postawami, przypominają o wartościach czy pomagają poradzić sobie z wyzwaniami codziennego życia. Nie sposób wymienić tu tytułów choćby połowy z nich. Wspomnijmy zatem zaledwie kilka. Podczas tych zajęć uczestnicy m.in. poznali odpowiedź na nurtujące ludzkość od zarania dziejów pytanie, „skąd się biorą... książki?”, obchodzili japoński dzień dziecka, podróżowali statkiem Apollo 11, programowali na dywanie, sprawdzali, co potrafią, czy portretowali górzyskiego nosorożca. W cieszących się olbrzymim i niesłabnącym zainteresowaniem warsztatach przez dekadę uczestniczyło 22 000 uczniów i ponad 4500 nauczycieli.

NAJPIERW BIBLIOTERAPIA, POTEM TEATR W SKRZYNCIE

Wspomaganie szkół i placówek poprzez realizację tak bogatego wachlarza zajęć jest obecnie jednym z naszych najistotniejszych, najbardziej rozbudowanych działań. Wiąże się ono także z innymi obszarami naszej intensywnej aktywności. Należy do nich promowanie nowych metod i form pracy. Warto przypomnieć, że jedne z pierwszych doświadczeń na tym polu, od których rozpoczynaliśmy wprowadzanie innowacji, dotyczyły biblioterapii. W ramach promowania terapeutycznych wartości literatury i wykorzystywania jej w procesie wychowania, kształtowania postaw, przeprowadzono szkolenia dla nauczycieli (m.in. w 2009 roku stugodzinny kurs „Biblioterapia – szansa rozwoju kwalifikacji zawodowych nauczycieli województwa lubuskiego” – w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki) oraz kursy z corocznej oferty doskonalenia proponowanej przez Wojewódzki Ośrodek Metodyczny, na przykład „Biblioterapia jako metoda wsparcia dziecka przekraczającego próg szkolny” (2015/2016 i 2016/2017); „Jak napisać bajkę biblioterapeutyczną?” (2017/2018). Zorganizowano sieci współpracy i samokształcenia „Stosowanie metod biblioterapeutycznych w pracy wychowawczej z dzieckiem”, a w klasach III i IV miejscowej Szkoły Podstawowej nr 1 zrealizowano całoroczny program „Każdy Inny wszyscy równi”, który poruszał problemy tolerancji, szacunku i wzajemnego zrozumienia². Biblioterapię promujemy już ponad 10 lat. Jest to stale aktualne zagadnienie. Tylko w 2022 roku ze wsparcia w formie zajęć tematycznych i biblioterapeutycznych

² A. Giniewska, *Program zajęć biblioterapeutycznych „Każdy Inny wszyscy równi”. Problem: tolerancja wobec Innego*, „Biblioterapeuta” 2016, nr 1, s. 24-38.

korzystali m.in. wychowankowie Przedszkola Miejskiego nr 16 i uczniowie Szkoły Podstawowej nr 9.

W kolejnych latach dzięki nam nauczyciele, a także uczniowie poznali teatr *kamishibai*, czyli teatr obrazkowy lub teatr ilustracji³. Jest to sposób opowiadania i czytania wywodzący się z Japonii. Wykorzystuje się w nim plansze z obrazkami i tekstem oraz drewnianą lub kartonową skrzynkę *butai* (na wzór parawanu z teatrzyków marionetkowych), w której przedstawiane są kolejne fragmenty historii, bajki, opowiadania⁴.

W celu popularyzowania tej metody pracy w bibliotece organizowano kursy i szkolenia, m.in. kurs „Kamishibai w animacji czytelniczej – przykłady zastosowania papierowego teatru w przedszkolu i szkole podstawowej” (2019/2020) oraz liczne warsztaty dla uczniów, na przykład „O panach palcach”, „Mój przyjaciel Kemushi”, „Legenda o królu Kruków”, „Kolorowy potwór” (realizowane w ramach wspomnianej już oferty wspomagania). W listopadzie 2018 odbyło się także I Forum Kamishibai „Edukacja w otwartej skrzynce”, a rok później miało miejsce „Nowe Forum Kamishibai – nauka, zabawa, bliskość” (26 października 2019, Sulęcín). Ważnym wydarzeniem były także zajęcia dla dzieci w wieku od 3 do 11 lat zatytułowane „Przygoda z teatrem kamishibai”, realizowane w gościnnych progach gorzowskiego Teatru im. Juliusza Osterwy. Od września 2017 do marca 2020 odbyły się 24 spotkania, w których uczestniczyło 800 osób.

Niewielka drewniana skrzyneczka, skrywająca ciekawe historie, podbiła serca uczniów w różnym wieku, a nauczyciele szybko dostrzegli możliwości wykorzystania jej podczas zajęć. Co więcej, dziś uczniowie m.in. Szkoły Podstawowej nr 17 nawet sami tworzą własne opowieści do teatrzyków.

KSIĄŻKA OBRAZKOWA I FLANELOWE OPOWIEŚCI

Przez długie lata książka obrazkowa kojarzyła się z prostą, infantylną książeczką dla najmłodszych. Pracę nad zmianą takiego myślenia rozpoczęliśmy od realizacji – w ramach współpracy ze wspomnianą już gorzowską Szkołą Podstawową nr 1 – rocznego programu „Lekcje obrazkowe”, a kolejne realizowane cyklicznie kursy i szkolenia – m.in. „Zabawy przestrzeni w książkach obrazkowych”, „Patrz uważnie – rozumiem więcej!”, „Książka obrazkowa jako narzędzie pracy nauczyciela” (zajęcia dla studentów kierunków pedagogicznych) – sprawiły, że udało się nam znacząco przyczynić do podniesienia świadomości, czym naprawdę jest książka obrazkowa i jak wielki drzemie w niej potencjał. Warsztaty dla przedszkolaków i uczniów, podczas których

³ N. Matsui, *Wszystko o kamishibai. Pytania i odpowiedzi*, tłum. A. Sauvignon, Katowice 2017.

⁴ M. Wilczewska, *Historia zaklętych obrazów – kilka słów o tym, jak rodził się teatr kamishibai*, „Bibliotekarz Gorzowski” 2020, nr 1, s. 26-33, [online:] <https://www.wimbp.gorzow.pl/wp-content/uploads/2021/01/Bibliotekarz-Gorzowski-001.pdf> – 14 III 2024.

pracujemy z wykorzystaniem książek obrazkowych – m.in. na podstawie utworów toruńskiej artystki, kreatorki picturebooków Iwony Chmielewskiej – są jednymi z najbardziej obleganych, zaskakujących i twórczych.

Nie inaczej jest również w przypadku działań podejmowanych w celu zaznajomienia pedagogów z metodą pracy zwaną *flannel board story*. Metodę „flanelową” promowaliśmy jako pierwsi w kraju, a długo także jedyń. Po pilotażowych zajęciach przeprowadzonych w grupach przedszkolnych przyszedł czas na szkolenie nauczycieli. Odbył się kurs „Flanelowe opowieści, czyli zastosowanie metody *flannel board story* w przedszkolu i szkole podstawowej”. Liczni uczestnicy szkolenia wyrażali zdziwienie, że tak – wydawałoby się – proste środki wyrazu rozwijają wyobraźnię, pobudzają pamięć i kreatywność, pozwalają ciekawie zrealizować zajęcia. Już po kilku dniach do biblioteki zaczęły docierać informacje, że to naprawdę działa!

OD RYSOWANIA DO LEMA I LEKTUROTEKI

Nauczycieli i uczniów namawiamy także do rysowania, a przy okazji pokazujemy korzyści z łączenia pisma z najprostszą grafiką. *Sketchnoting* stale zyskuje na popularności wśród młodszych i starszych⁵. Prezentujemy go podczas szkoleń i warsztatów, takich jak „Trening rysunkowy w bibliotece szkolnej jako działanie sprzyjające efektywnemu uczeniu się”, „*Sketchnoting* – atrakcyjne narzędzie pracy nauczyciela”, zajęć dla uczniów „Wesprzyj słowo rysunkowo”, „Sprawna głowa, bo rysunkowa” oraz wykorzystujemy, tworząc autorskie materiały edukacyjne.

Z samych tylko kursów adresowanych do nauczycieli na przestrzeni ostatnich kilku lat skorzystało 1200 osób, a w konferencjach metodycznych i problemowych uczestniczyło ich 1350. Realizacja doskonalenia zawodowego bibliotekarzy i innych nauczycieli jest istotnym, ale zaledwie jednym z wielu obszarów naszych działań.

Promujemy wspomniane nowe formy i metody pracy poprzez kursy, szkolenia, konferencje, warsztaty dla uczniów, ale nie pozostajemy obojętni na rozwój nowych technologii. Nasza biblioteka prowadzi także atrakcyjne działania w sieci. Tu warto wspomnieć choćby takie autorskie, ogólnopolskie projekty, jak:

- ▶ realizowany od września 2021 do stycznia 2022 „LemOn”, związany z rokiem Stanisława Lema – jego biografią i twórczością. Każdemu z ponad 20 zadań towarzyszyła ciekawostka dotycząca pisarza ukryta pod kolejną literą alfabetu. Projekt ukończyło 750 uczniów starszych klas szkół podstawowych i ponadpodstawowych;
- ▶ zainaugurowane w styczniu 2021 „Literackie wyzwania LEGO”, podczas których młodzi ludzie tworzą konstrukcje z klocków inspirowane tekstem literackim na określony temat. Projekt pomyślany jako działanie roczne (12 wyzwań) ma ich

⁵ A. Jachymek, *Sketchnoting. Kompletnie inny sposób notowania*, Kraków 2022.

już 24, a każde z nich to kilkadziesiąt prac przygotowanych przez dzieci i młodzież z całej Polski;

- ▶ projekt „Lekturoteka”, gromadzący materiały dydaktyczne do pracy z lekturami. W dostępnym online zasobie stworzonym na profilu Wakelet naszej biblioteki znajduje się obecnie 350 aktywności poświęconych 30 lekturom. Miały one ponad 40 000 wyświetleń⁶.

Nie są to jedyne materiały, jakie przygotowujemy i udostępniamy. Opracowujemy także okolicznościowe escape roomy, gry, zabawy, quizy, zamieszczamy kolekcje tematyczne czy prezentujemy nowe nabytki w zbiorach biblioteki. Korzystających z tych form też liczymy w tysiącach.

Od lat jesteśmy obecni i aktywni również w mediach społecznościach. Posiadamy profile na Facebooku, Instagramie, Pinterście. Te platformy zapewniają nam najszybsze, najbardziej efektywne, a także najbardziej oczekiwane formy komunikacji z czytelnikami. Zarówno w mediach społecznościowych, jak i wymienionych wcześniej działaniach, z powodzeniem wykorzystujemy różne programy i aplikacje, m.in. Canvę, Genial.ly, Learning Apps. Dzięki nim w nowoczesnej, ciekawej i atrakcyjnej formie odpowiadamy na potrzeby naszych użytkowników.

NOCE I DNI W BIBLIOTECIE

Niezależnie od przestrzeni – czy to wirtualnej, czy to realnej – nasze działania od zawsze koncentrują się na promowaniu czytelnictwa⁷. Zachęcanie do obcowania ze słowem pisanym ma w naszym wydaniu bardzo wiele różnych form. Są wśród nich wspomniane już projekty, akcje czytelnicze, programy, konkursy, wystawy. Bardzo często angażujemy się w działania innych instytucji, ale inicjujemy również szereg własnych aktywności.

Uczestniczymy w corocznych obchodach „Ogólnopolskiego Tygodnia Bibliotek”. Tytuł danego Tygodnia, jak w wielu innych bibliotekach, jest również dla nas inspiracją do zaproponowania aktywności czytelnikom i użytkownikom. Zazwyczaj są to warsztaty, wystawy, spotkania, akcje, gry i zabawy (wyzwania) czytelnicze. Od kilku lat podczas kolejnych majowych edycji tego święta wspólnie z użytkownikami tworzymy interaktywne mapy. I tak powstały kulinarna i podróżnicza mapa literackiego świata. Odkrywamy ciekawostki dotyczące wybranych miast Europy, rozwiązujemy zagadki matematyczne czy dotyczące literatury w wirtualnych escape roomach... Od 2020 roku Tydzień Bibliotek obchodzimy, organizując zarówno działania w sieci, jak i stacjonarne. Niezależnie od formy cieszą się one ogromnym powodzeniem.

⁶ A. Giniewska, M. Płatonow, E. Paternowska, M. Żołędziejewska, *Lekturoteka – czyli cyfrowe zasoby pracy z lekturami*, „Biblioteka w Szkole” 2021, nr 4, s. 42-43.

⁷ A. Giniewska, M. Kacprzak, *Edukacja zdalna. Jak motywować do czytania*, „Biblioteka w Szkole” 2021, nr 3, s. 38-39.

W 2022 roku przedstawiliśmy osiem różnych propozycji. W ciągu tygodnia wzięło w nich udział 2000 osób. W ramach obchodów Tygodnia Bibliotek 2023 uczniowie zmierzali się z szeregiem wyzwań związanych z Wisławą Szymborską i jej twórczością.

Od 2015 roku, czyli od jej pierwszej edycji, włączamy się w organizowaną przez Centrum Edukacji Obywatelskiej „Noc Bibliotek”. Ostatnia wrześniowa „Noc...”, zatytułowana tym razem „To się musi powieść!”, była dla nas wyjątkowo ciekawym doświadczeniem ze względu na aktywności zaproponowane ponad 100 uczestnikom. Przygotowane zadania miały formę stacji zadaniowych, na których czekały określone wyzwania. Wykonanie wszystkich poleceń i uzyskanie kompletu pieczętek oznaczało zdobycie bibliotecznego upominku. Wykorzystany mechanizm – wstępnie sprawdzony już przez nas podczas uczestnictwa biblioteki w Pikniku Naukowym organizowanym przez jedną z gorzowskich szkół – okazał się strzałem w dziesiątkę i zaowocował kolejnymi działaniami opartymi na tym doświadczeniu.

PISANIE I CZYTANIE BEZ PRZERWY

Naszą dumą są także działania czysto autorskie. To właśnie w naszej bibliotece odbywał się „Konkurs na najlepszą gazetkę szkolną województwa lubuskiego”. Młodzi dziennikarze z całego regionu przez 14 lat z niesłabnącym zapałem pisali i zgłasza-
li do niego swoje gazetki. W każdej edycji było ich kilkadziesiąt. Gazetki zastąpił, cykliczny już, majowy konkurs pisarski „Horror w bibliotece”. Młodzi autorzy, po zapoznaniu się z początkiem historii napisanym przez jedną z naszych bibliotekarek, puszczają wodze wyobraźni, rozwijają skrzydła kreatywności, a później na biblioteczną skrzynkę e-mailową trafia nierzadko nawet kilkadziesiąt „strasznych” tekstów.

Wielu pozytywnych wrażeń z książką w tle dostarcza również nasz program czytelnicy zainaugurowany w 2016 roku w ramach „XV Ogólnopolskiego Tygodnia Czytania Dzieciom” zatytułowany „Czytanie na drugie śniadanie”. Sześć lat temu 27 uczniów gorzowskich szkół czytało bajki swojego dzieciństwa 300 przedszkolakom z naszego miasta. W latach 2018-2020 był to już całoroczny wojewódzki program dla najmłodszych, wtedy udział w nim brało od kilkunastu do kilkudziesięciu placówek: przedszkoli, żłobków oraz klas „0”. W roku szkolnym 2021/2022 w IV edycji udział wzięło już niemal 50 placówek, a w nich 2372 odbiorców. Aktualnie (2022/2023) w działaniu uczestniczy blisko 100 placówek. (Być może udało nam się odkryć przepis na „zdawanie mocy czytania”, z radością będziemy się nim nadal dzielić).

Można czytać na drugie śniadanie, ale można też czytać... na przerwie. W robieniu „Przerwy na czytanie” biblioteka ma już siedmioletnie doświadczenie⁸. Tu znowu rozpoczynaliśmy skromną – patrząc z perspektywy czasu – akcją miejską. W 2016

⁸ A. Giniewska, *Hybrydowe czytanie na przerwie*, „Poradnik Bibliotekarza” 2021, nr 1, s. 44-47; A. Giniewska, *Hybrydowe czytanie na przerwie. Podsumowanie akcji bicia rekordu w czytaniu na przerwie „Przerwa na czytanie”*, „Biblioteka w Szkole” 2021, nr 2, s. 16-17.

roku po książkę sięgnęło 5573 uczniów z 27 gorzowskich szkół. W dwóch kolejnych latach „zaczytanych placówek” było już ponad 180, wydarzenie nabrało rangi wojewódzkiej, a w 2018 roku po raz pierwszy zostało wyróżnione patronatem Lubuskiego Kuratora Oświaty. W maju 2019 „Przerwę na czytanie” robiła już nie tylko cała Polska, ale nawet zagraniczne szkoły partnerskie. W sumie blisko 159 000 osób. A skoro o przerwę na czytanie upominały się także szkoły spoza Polski, to nadszedł czas, by w 2020 ogłosić światu I Międzynarodową edycję „Przerwy...”. Okoliczności sprawiły, że było to wydarzenie hybrydowe. Niemal 150 000 ludzi w 15 krajach czytało stacjonarnie i online. W 2021 akcja odbyła się w październiku, który jest międzynarodowym miesiącem bibliotek szkolnych. Liczba czytających wyniosła wtedy 377 586, a wśród 1867 placówek biorących udział w akcji były szkoły z Belgii, USA, Turcji, Grecji, Ukrainy. Udział w III międzynarodowej odsłonie „Czytania na przerwie” zadeklarowało 2900 placówek. Październik 2022 roku przyniósł nowy rekord – wynosi on bez mała 600 000 czytających osób!

BIBLIOTEKA ODKRYWA TALENTY

Niezależnie od zasięgu naszych działań Biblioteka Pedagogiczna od lat jest przede wszystkim ważnym miejscem nie tylko na edukacyjnej, ale i kulturalnej mapie Gorzowa i regionu. Świadczy o tym chociażby bogata działalność galerii „Na Mansardzie”. Już w 2011 działająca na poddaszu biblioteki galeria została wyróżniona przez Ministerstwo Edukacji Narodowej tytułem „Miejsce Odkrywania Talentów”.

Dziś „Na Mansardzie” odbywają się nie tylko wystawy (8-9 w ciągu roku) prac uczniów gorzowskich i okolicznych szkół, jak na przykład „Legends gorzowskie widziane oczami dziecka” – cykliczna wystawa będąca pokłosiem konkursu miejskiego organizowanego przez Szkołę Podstawową nr 10 (we współpracy z WOM – od 2016) czy wystawy podopiecznych Młodzieżowego Domu Kultury „Podróże z Małym Księciem”, „Kot w sztuce”, „Latająca wystawa”, „Jesienne Portrety”, ale także ekspozycje artystów lokalnych, jak na przykład: wystawy prac Iwony i Katarzyny Wolińskich, Moniki Kleist, Krzysztofa Jakubczaka, (dwukrotnie) Tomasza Żuka, grup „fCzasowicze” i „Azył”. Gorzowianie mogli je oglądać m.in. podczas wędrowania miejskim „Nocnym szlakiem kulturalnym”, w którym uczestniczymy od 2014 roku. Zorganizowany wtedy „Wieczór w Bibliotece” był okazją nie tylko do zaprezentowania najcenniejszych zbiorów, lecz także przedstawienia bogatej oferty naszych działań. W kolejnych latach w ramach „Szlaku...” oprócz ciekawych i różnorodnych wystaw oraz spotkań z ich autorami odbywały się m.in. projekcje filmów, dyskusje tematyczne, warsztaty, miniturnie gier (2020). Wspólnie z „nocnymi wędrowcami” tworzyliśmy komiksy (2015), a także urządzaliśmy sesje zdjęciowe w stylu retro (2017).

SIEDEMDZIESIĄT LAT, A WCIĄŻ MŁODZI

Wspomniane przykłady aktywności dają wyobrażenie o zróżnicowaniu działań biblioteki, pokazują, że gorzowska Biblioteka Pedagogiczna, wypożyczająca książki i udostępniająca czasopisma, nie obawia się też aktualnych wyzwań. Stale poszukuje nowych rozwiązań i związanych z nimi możliwości efektywnego i oczekiwanego odpowiadania na potrzeby użytkowników. Mimo swoich 70 lat wciąż jest zielona (idea Zielonej Biblioteki: utworzenie Punktu wymiany roślin), a nawet trochę pozytywnie szalona (akcje: „Posiej wiedzę na wiosnę”, „Co czytasz? Pomidor!”).

Nasi użytkownicy już przywykli do tego, że „trzymamy rękę na pulsie”. Na bieżąco śledzimy zmiany, „wyczuwamy” trendy, dokładamy wszelkich starań, by wiedzieć, co jest i co będzie modne, ale przy tym atrakcyjne, ciekawe i skuteczne. A w jakimś wymiarze również rozwijające i odpowiadające na potrzeby osób w tak różny sposób korzystających dziś z biblioteki. Jest to stale liczne grono. Każdy może znaleźć u nas coś, co go po prostu zainteresuje.

Naszym kapitałem – siłą i wartością biblioteki – są otwarte serca i umysły. Umiejętność słuchania użytkowników, oddawania im przestrzeni, również uczenia się od nich i współdziałania z nimi. Niezależnie od okoliczności i formy staramy się być blisko, wspomagać, towarzyszyć, a – mamy nadzieję – też nierzadko uczyć i inspirować. Jako zespół (edukatorów, animatorów, trenerów) pamiętamy również, że nawet najdalej idąca bibliotekarska elastyczność, kreatywność czy gotowość do zmian ma u swego źródła nie tylko miłość do książek, ale przede wszystkim olbrzymią sympatię, szacunek i radość, jaką daje budowanie relacji z drugim człowiekiem.

Bo książki, półki i komputery to za mało... To człowiek sprawia, że biblioteka ma sens. Dziś, jutro i zawsze.

BIBLIOGRAFIA

- Giniewska A., *Hybrydowe czytanie na przerwie*, „Poradnik Bibliotekarza” 2021, nr 1, s. 44-47.
- Giniewska A., *Hybrydowe czytanie na przerwie. Podsumowanie akcji bicia rekordu w czytaniu na przerwie* „Przerwa na czytanie”, „Biblioteka w Szkole” 2021, nr 2, s. 16-17.
- Giniewska A., *Program zajęć biblioterapeutycznych* „Każdy Inny wszyscy równi”. *Problem: tolerancja wobec Innego*, „Biblioterapeuta” 2016, nr 1, s. 24-38.
- Giniewska A., Kacprzak M., *Edukacja zdalna. Jak motywować do czytania*, „Biblioteka w Szkole” 2021, nr 3, s. 38-39.
- Giniewska A., Płatonow M., *Książki i ludzie – 70 lat Biblioteki Pedagogicznej Wojewódzkiego Ośrodka Metodycznego w Gorzowie Wlkp.*, „Bibliotekarz Lubuski” 2023, nr 1, s. 35-42, [online:] <http://bibliotekarzlubuski.pl/images/stories/2022/BIBLIOTEKARZ-LUBUSKI-55---CAO-2-76.pdf>.
- Giniewska A., Płatonow M., *Książki i ludzie. 70 lat Biblioteki Pedagogicznej Wojewódzkiego Ośrodka Metodycznego w Gorzowie Wielkopolskim*, „Poradnik Bibliotekarza” 2023, nr 9, s. 21-28.

- Giniewska A., Płatonow M., Paternowska E., Żołędziejewska M., *Lekturoteka – czyli cyfrowe zasoby pracy z lekturami*, „Biblioteka w Szkole” 2021, nr 4, s. 42-43.
- Giniewska A., Żołędziejewska M., Płatonow M., Paternowska E., *Smaczna biblioteka i Lekturoteka. Dobre praktyki w Bibliotece WOM w Gorzowie Wielkopolskim*, [w:] *Biblioteki pedagogiczne dziś. Nowe doświadczenia i wyzwania*, red. A. Fluda-Krokos, D. Kawoń-Noga, M. Wójcik, współpr. B. Janik, Kraków 2022, s. 105-109.
- Jachymek A., *Sketchnoting. Kompletnie inny sposób notowania*, Kraków 2022.
- Matsui N., *Wszystko o kamishibai. Pytania i odpowiedzi*, tłum. A. Sauvignon, Katowice 2017.
- Wilczewska M., *Historia zaklętych obrazów – kilka słów o tym, jak rodził się teatr kamishibai*, „Bibliotekarz Gorzowski” 2020, nr 1, s. 26-33, [online:] <https://www.wimbp.gorzow.pl/wp-content/uploads/2021/01/Bibliotekarz-Gorzowski-001.pdf>.

ABSTRAKT

Tekst prezentuje różnorodne przedsięwzięcia Biblioteki Pedagogicznej Wojewódzkiego Ośrodka Metodycznego w Gorzowie Wielkopolskim opisane z perspektywy działań ukierunkowanych na zaspokojenie potrzeb różnych grup użytkowników. Przedstawiono w nim podejmowane na przestrzeni lat innowacje, działalność szkoleniową, której głównymi odbiorcami są nauczyciele, i działalność edukacyjną skierowaną do uczniów. Omówiono przykładowe akcje i projekty autorskie, zorientowane zwłaszcza na promocję czytelnictwa i upowszechnianie wieloaspektowego uczenia się. Wskazano najistotniejsze inicjatywy na rzecz środowiska lokalnego, w tym wydarzenia bazujące na współpracy z innymi instytucjami systemu edukacji i kultury. Użytkownik i jego zmieniające się w czasie potrzeby stanowią punkt wyjścia wszystkich bibliotecznych dokonań.

Słowa kluczowe: Biblioteka Pedagogiczna Wojewódzkiego Ośrodka Metodycznego w Gorzowie Wielkopolskim, promocja, współpraca, potrzeby użytkowników bibliotek, wspieranie szkół i placówek oświatowych, innowacje

ABSTRACT

Close to People: Selected Activities of the Pedagogical Library of the Voivodship Methodical Centre in Gorzów Wielkopolski

The text presents diverse endeavours of the Pedagogical Library of the Voivodship Methodical Centre in Gorzów Wielkopolski described from the perspective of activities focused on satisfying the needs of different groups of users. Innovations introduced over years, training activity with main receivers as teachers, and educational actions for students have been discussed here. Furthermore, exemplary activities and authorial projects devoted especially to promotion of reading and popularising of multifaceted learning have been presented. The most important initiatives in favour of local environment, including events based on cooperation with other institutions of the system of education and culture, have been indicated. The user and its changing needs over time constitute a starting point for all library achievements.

Keywords: Pedagogical Library of the Voivodship Methodical Centre in Gorzów Wielkopolski, promotion, cooperation, needs of the users of libraries, support of schools and educational institutions, innovations

KATARZYNA FIGURSKA

Centrum Rozwoju Edukacji Województwa Łódzkiego w Łodzi –
Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka im. prof. Tadeusza Kotarbińskiego w Łodzi

MONIKA WACHOWICZ

Uniwersytet Łódzki, Wydział Filologiczny,
Katedra Informatologii i Bibliologii

Rola łódzkiej księżnicy pedagogicznej w popularyzacji historycznego dziedzictwa regionu na przykładzie funkcjonującego w jej strukturach Muzeum Oświaty Ziemi Łódzkiej

Muzeum Oświaty Ziemi Łódzkiej (zwane dalej Muzeum) jest specjalną jednostką organizacyjną, posiadającą materiały muzealne, ikonograficzne, archiwalne i biblioteczne, która od 1983 roku funkcjonuje w strukturach łódzkiej księżnicy pedagogicznej¹ (obecnie Centrum Rozwoju Edukacji Województwa Łódzkiego, zwane dalej CREWŁ)². Muzeum prowadzi działalność dokumentującą i popularyzującą dzie-

¹ Jak podaje Tomasz Pietras, Muzeum Oświaty Ziemi Łódzkiej od początku swojego funkcjonowania stanowiło „zewnątrzny” wydział Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej im. Tadeusza Kotarbińskiego w Łodzi (przez 26 lat). W latach 1996-1999 miało status filii. We wrześniu 2013 r. Muzeum zostało włączone w strukturę Wydziału Informacji i Wspierania Placówek Oświatowych tejże księżnicy. T. Pietras, *Orły na sztandarach w zbiorach Muzeum Oświaty Ziemi Łódzkiej*, „Rocznik Łódzki” 2014, nr 61, s. 119, [online:] https://dspace.uni.lodz.pl/bitstream/handle/11089/12462/Pietras_R%C5%81_61.pdf?sequence=1&isAllowed=y – 19 III 2024.

² Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka im. prof. Tadeusza Kotarbińskiego w Łodzi została włączona do Centrum Rozwoju Edukacji Województwa Łódzkiego 1 września 2021 r. *Biuletyn*

je łódzkiej oświaty. Głównym celem autorek niniejszego artykułu było ukazanie i zwrócenie uwagi na istotną rolę, jaką odgrywało i nadal odgrywa ono w upowszechnianiu historycznego dziedzictwa regionu łódzkiego³. Przedstawiono w nim ponadto niepowtarzalny charakter tej jednostki, jej struktury, pracowników i zbiorów, ich wpływ na rozpoznawalność całej księżnicy oraz obecny kształt łódzkiej biblioteki pedagogicznej, a także omówiono wybraną problematykę dotyczącą genezy i funkcjonowania Muzeum w przeszłości oraz zagadnienia dotyczące gromadzonych przez nie zbiorów. Postawiono dwa pytania badawcze: W jaki sposób Muzeum popularyzowało i obecnie popularyzuje wiedzę o przeszłości łódzkiej oświaty? Jakie działania Muzeum miały wpływ na rozwój i obecną działalność Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Łodzi? W celu znalezienia odpowiedzi na postawione pytania badawcze wykorzystano metody: bibliograficzną⁴, *case study*⁵, badania dokumentów oraz analizy i krytyki piśmiennictwa⁶. Dokonując analizy literatury przedmiotu, posłużono się strategią *growing pearl*⁷, która ułatwiła systematyczny przegląd bogatego piśmiennictwa powstałego w tym zakresie. W celu pozyskania informacji bibliograficznej i pełnotekstowej o publikacjach dotyczących Muzeum Oświaty Ziemi Łódzkiej wykorzystano multiwyszukiwarke Google Scholar⁸. Przeanalizowano także zgromadzone w jednostce publikacje byłych i obecnych pracowników łódzkiej księżnicy pedagogicznej, w szczególności zatrudnionych w Muzeum, oraz opracowania sporządzone i przekazane przez badaczy, którzy wykorzystali w swoich badaniach zgromadzone w nim materiały. Informacje dotyczące bieżącej działalności jednostki pozyskano z publikowanych cyklicznie zapisów kronikarskich i artykułów w biuletynie biblioteki „Siglum”. Do uzupełnienia tych informacji posłużyły posty zamieszczane na profilu księżnicy w serwisie Facebook oraz na jej oficjalnej stronie internetowej.

Informacji Publicznej CREWŁ, [online:] https://www.cre-lodz.edu.pl/BIP,10#sub_mid – 19 III 2024.

³ Powstanie artykułu było również podyktowane chęcią uczczenia działalności Muzeum Oświaty Ziemi Łódzkiej w 40. rocznicę jego powstania.

⁴ Nazewnictwo i rozumienie metody według Krystyny Bednarskiej-Ruszałowej. K. Bednarska-Ruszałowa, *Metoda bibliograficzna i jej zastosowanie*, [w:] *Z problemów metodologii i dydaktyki bibliotekoznawstwa i informacji naukowej*, red. M. Kocójowa, Kraków 1990, s. 37-54.

⁵ B. Filanowski, *Studium przypadku jako metoda badania procesów zachodzących w komunikacji społecznej*, [w:] *Metody badania komunikacji i mediów. Perspektywa teoretyczna i analityczna*, red. A. Barańska-Szmitko, Łódź 2021, s. 309-316.

⁶ Nazewnictwo i rozumienie metod według Jerzego Apanowicza. J. Apanowicz, *Metodologia ogólna*, Gdynia 2002, s. 68-70, 72.

⁷ Nazewnictwo i rozumienie strategii wyszukiwania informacji *growing pearl* za: A. Pulikowski, *Modelowanie procesu wyszukiwania informacji naukowej. Strategie i interakcje*, Katowice 2018, s. 94-95.

⁸ Wyszukiwanie w Google Scholar według frazy „Muzeum Oświaty Ziemi Łódzkiej”, [online:] https://scholar.google.com/scholar?as_vis=0&q=Muzeum+O%C5%9Bwiaty+Ziemi+%C5%81%C3%B3dzkiej&hl=pl&as_sdt=0,5 – 19 III 2024.

W literaturze przedmiotu znalazły się artykuły badaczy i praktyków, którzy odwoływali się do działalności Muzeum na marginesie innych rozważań. Do tej kategorii należy zaliczyć m.in. publikację Bogumiły Celer, która opisała biblioteczne oddziały muzealne, w tym muzea oświatowe, funkcjonujące przy bibliotekach pedagogicznych w Łodzi, Bydgoszczy, Gdańsku oraz w Poznaniu⁹.

Nazwa jednostki, nazwiska jej pracowników oraz problematyka ich referatów były wymieniane w sprawozdaniach z konferencji, forów i szkoleń, na przykład w sprawozdaniu Anny Iwickiej-Okońskiej z ogólnopolskiej konferencji naukowo-dydaktycznej „Wyzwania animatorów kultury czytelnicznej dzieci i młodzieży” (Łódź, 2-3 lutego 2016 r.)¹⁰.

O działalności lub zbiorach łódzkiego muzeum oświaty pisali zarówno jego dawni, jak i obecni pracownicy. Wśród ich opracowań można wymienić m.in. artykuły Mieczysława Bandurki¹¹, Elżbiety Grzelakowskiej¹², Tomasza Pietrasa¹³, Dariusza Szlawnego¹⁴, Jacka Ziętka¹⁵, Gabrieli Walenty-Czerniejewskiej¹⁶, Marcina Laskowskiego¹⁷, Katarzyny Figurskiej i Moniki Wachowicz¹⁸.

⁹ B. Celer, *Organizacja bibliotecznych izb muzealnych na terenie Polski*, „Zarządzanie Biblioteką” 2019, nr 1 (11), s. 93, 105.

¹⁰ A. Iwicka-Okońska, *Ogólnopolska konferencja naukowo-dydaktyczna „Wyzwania animatorów kultury czytelnicznej dzieci i młodzieży”* (Łódź, 2-3 lutego 2016 r.), „Acta Universitatis Lodzensis. Folia Librorum” 2016, nr 1/2 (22/23), s. 214.

¹¹ M. Bandurka, *Muzeum Oświaty Łódzkiej (działalność i zamierzenia)*, „Przegląd Historyczno-Oświatowy” 1986, nr 1, s. 95-98.

¹² E. Grzelakowska, *Głos w dyskusji... czyli specyfika zbiorów specjalnych Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Łodzi*, [w:] *Zbiory specjalne i regionalia w polskich bibliotekach naukowych i publicznych*, red. R. Gaziński, Szczecin 2010, s. 254-271; eadem, *Secesja w zbiorach Muzeum Oświaty Ziemi Łódzkiej*, „Wędrownik. Kwartalnik Krajoznawczy RPK PTTK w Łodzi” 2008, nr 1, s. 16-22; eadem, *Materiały ze zbiorów Muzeum Oświaty Ziemi Łódzkiej świadectwem edukacji niemieckich dzieci i młodzieży w Łodzi i regionie łódzkim*, „Wędrownik. Kwartalnik Krajoznawczy RPK PTTK w Łodzi” 2005, nr 1, s. 7-11; E. Grzelakowska, M. Wachowicz, *Archiwalia publicznej szkoły powszechnej w Aniołowie w zbiorach Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Łodzi*, „Zgierskie Zeszyty Regionalne” 2010, nr 5, s. 253-262.

¹³ T. Pietras, *op. cit.*; E. Grzelakowska, T. Pietras, *Dwadzieścia lat działalności Muzeum Oświaty Ziemi Łódzkiej*, „Rocznik Łódzki” 2004, nr 51, s. 262-270.

¹⁴ E. Grzelakowska, D. Szlawnego, *Ocalić od zapomnienia... Moja szkoła na kartach historii*, „Przegląd Edukacyjny” 2006, nr 5, s. 20-21.

¹⁵ E. Grzelakowska, J. Ziętek, *Działalność wydziału zbiorów specjalnych – podsumowanie ankiet*, „Siglum” 2003, nr 2, s. 8-9.

¹⁶ T. Pietras, E. Grzelakowska, G. Walenta, *„W szkołach, których nie było...”. Sprawozdanie z rocznicowej wystawy w Muzeum Oświaty Łódzkiej*, „Rocznik Łódzki” 2000, nr 47, s. 245-250; T. Pietras, E. Grzelakowska, G. Walenta, *W szkołach, których nie było...! [w:] W szkołach, których nie było. Tajne nauczanie we wspomnieniach nauczycieli Łodzi i województwa łódzkiego 1939-1945*, red. Z. Błaszczak, Łódź 1999, s. 170-173.

¹⁷ M. Laskowski, *Kilka słów o orderach, odznaczeniach i odznakach (ze zbiorów Muzeum Oświaty Ziemi Łódzkiej)*, „Siglum” 2004, nr 2 (4), s. 25-26.

¹⁸ K. Figurska, M. Wachowicz, *COVID-19 nam niestraszny – działalność Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej im. prof. Tadeusza Kotarbińskiego w Łodzi z koronawirusem w tle*, „Biuletyn

Rozważania dotyczące Muzeum były również obecne na marginesie publikacji dotyczących działalności Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej im. prof. Tadeusza Kotarbińskiego w Łodzi¹⁹.

Łódzcy badacze, archiwiści oraz nauczyciele uwzględniali zbiory znajdujące się w Muzeum w swoich publikacjach, np. historycy i archiwiści: M. Bandurka²⁰, T. Pietras²¹, D. Szlowski²². Materiały biograficzne znajdujące się w kolekcji Muzeum Oświaty Ziemi Łódzkiej zostały wykorzystane do sporządzenia biogramu łódzkiego nauczyciela i senatora Tomasza Wasilewskiego, który został zamieszczony w Witrynie Edukacyjnej Kancelarii Senatu²³.

Jednym z głównych problemów badawczych było udzielenie odpowiedzi na pytanie o rolę, jaką Muzeum Oświaty Ziemi Łódzkiej odgrywa w popularyzacji historycznego dorobku regionu łódzkiego, w szczególności w odniesieniu do upowszechniania dziejów rodzimego środowiska oświatowego i szkolnictwa. W artykule przytoczono wybrane przykłady działań pracowników Muzeum w tym zakresie.

Przystępując do omówienia zagadnień związanych z rolą Muzeum w popularyzacji historycznego dziedzictwa regionu łódzkiego, warto zauważyć, że pełni ono zarówno funkcje muzeum i archiwum, jak również biblioteki pedagogicznej. Wynika to ze struktury gromadzonych zbiorów oraz statusu księżnicy pedagogicznej, w której strukturach działa od początku swojego istnienia.

EBIB” 2020, nr 4, s. 1-6, [online:] <https://ebibojs.pl/index.php/ebib/article/view/686/722> – 21 IV 2024; K. Figurska, M. Wachowicz, *Covidowy rok w PBW – działania pracowników po wybuchu pandemii COVID-19*, „Siglum” 2020, nr 24, s. 18-21, [online:] https://drive.google.com/file/d/110G55AmaE_hy6tb06qbnIwj04mWRJAKo/view – 21 IV 2024; K. Figurska, M. Wachowicz, *Działalność Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej im. prof. Tadeusza Kotarbińskiego w Łodzi w czasie pandemii*, „Acta Universitatis Lodziensis. Folia Librorum” 2021, nr 2 (33), s. 51-63.

¹⁹ Zob. np.: K. Figurska, M. Wachowicz, *Do twarzy Ci z Niepodległą. Sprawozdanie z obchodów 100. rocznicy odzyskania niepodległości w Pedagogicznej Bibliotece Wojewódzkiej im. prof. Tadeusza Kotarbińskiego w Łodzi*, „Biuletyn Nauczycieli Bibliotekarzy” 2019, nr 8, s. 19-21, [online:] https://biblioteka.womczest.edu.pl/new/wp-content/uploads/2021/09/BNB_2019_8.pdf – 21 IV 2024; M. Laskowski, P. Szeligowski, „Od maluszka do staruszka” – oferta edukacyjna Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Łodzi, [w:] *Praca, edukacja, dydaktyka*, red. J. Czyrek, B. Górna, Wrocław 2011, s. 29-33.

²⁰ M. Bandurka, *op. cit.*; idem, *Narodziny Łodzi akademickiej*, „Acta Universitatis Lodziensis. Folia Historica” 1987, nr 30, s. 135-156.

²¹ T. Pietras, *op. cit.*

²² D. Szlowski, *Głównie we wspomnieniach Stefana Drylla*, „Wędrownik. Kwartalnik Krajoznawczy RPK PTTK w Łodzi” 2007, nr 2, s. 37-40; idem, *Nauczyciele łódzcy w okresie międzywojennym*, Łódź 2013; idem, *Szkolnictwo powszechne w Zgierzu w latach 1917-1939*, „Zgierskie Zeszyty Regionalne” 2006, nr 1, s. 55-96.

²³ *Tomasz Wasilewski* [biogram], Witryna Edukacyjna Kancelarii Senatu, [online:] <http://senat.edu.pl/historia/senat-rp-w-latach-1922-1939/senatorowie-ii-rp/senator/tomasz-wasilewski> – 19 III 2024.

Jak wynika z zapisów Ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach, księżnice pedagogiczne „prowadzą działalność służącą potrzebom oświaty i wychowania, w tym kształcenia i doskonalenia kadry pedagogicznej”²⁴.

Odpowiedzią na takie potrzeby będzie z pewnością działalność pracowników Muzeum, przejawiająca się we wspieraniu nauczycieli i dyrektorów w poszukiwaniu faktów historycznych dotyczących danej szkoły (placówki oświatowej), pomocy w opracowaniu materiałów jubileuszowych, upowszechnianiu wiedzy o kulturalnej i oświatowej przeszłości regionu.

Jan Antos i Kazimierz Wiliński *expressis verbis* określili Muzeum Oświaty Ziemi Łódzkiej mianem „regionalnego Muzeum Oświaty”, co dobitnie wskazywało na rolę, jaką przeznaczali mu w przekazywaniu wiedzy o historii oświaty²⁵.

W rozumieniu przyjętym przez Główny Urząd Statystyczny Muzeum Oświaty Ziemi Łódzkiej zostało uznane za jednostkę paramuzealną, „której celem jest trwała ochrona dóbr kultury, nauki i techniki oraz przyrody, którą uznaje się za posiadającą **charakter muzealny**”²⁶.

Można więc powiedzieć, że chociaż Muzeum nie jest placówką muzealną w ścisłym tego słowa znaczeniu, to jego działalność jest z nią zbieżna.

Działalność Muzeum wpisuje się w założenia zawarte w wydanym w 2018 roku raporcie Narodowego Instytutu Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów, zgodnie z którym placówki muzealne stają się ważnym centrum, które „współtworzy «kolektywny kapitał społeczny», tożsamość zbiorową oraz sieć związków między ludźmi pogłębiających zaufanie oraz zdolność do współdziałania i samoorganizacji”²⁷.

Muzeum Oświaty Ziemi Łódzkiej, podobnie jak placówki muzealne *sensu stricto*, integruje społeczności zainteresowane problematyką, w której się specjalizuje (historia oświaty). Są to zarówno osoby, których zaangażowanie wynika z osobistych przeżyć (np. świadkowie historii, w tym absolwenci szkół, ich rodziny) bądź planów i obowiązków zawodowych (m.in. nauczyciele, dyrektorzy szkół zbierający materiały do opracowań jubileuszowych), różnego rodzaju badacze oraz „pasjonaci” danego zagadnienia, jak również miłośnicy atrakcyjnego spędzania czasu wolnego (m.in. osoby zwiedzające ekspozycję stałą)²⁸.

²⁴ Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach, Dz.U. 2022, poz. 2393 [tekst jednolity].

²⁵ J. Antos, K. Wiliński, *Sztandary szkolne w Muzeum Oświaty w Łodzi*, „Wiadomości Historyczne” 1992, nr 4, s. 59.

²⁶ *Instytucja paramuzealna*, [w:] *Pojęcia stosowane w statystyce publicznej*. Główny Urząd Statystyczny, [online:] <https://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/127,pojecie.html#:~:text=Instytucja%20paramuzealna%20Nazwa%20angielska%3A%20Institution%20related%20to%20museum,przyrody%2C%20kt%C3%B3r%C4%85%20uznaje%20si%C4%99%20za%20posiadaj%C4%85c%C4%85%20charakter%20muzealny> – 19 III 2024.

²⁷ P. Kwiatkowski, B. Nessel-Łukasik, J. Grzonkowska, *Muzeum w społeczności lokalnej. Raport*, Warszawa 2018, s. 49, [online:] [https://nim.gov.pl/files/articles/212/Raport Publiczność muzeów w Polsce 2018.pdf](https://nim.gov.pl/files/articles/212/Raport%20Publicznosc%20muzeow%20w%20Polsce%202018.pdf) – 19 III 2024.

²⁸ *Ibidem*, s. 51-52.

Muzea włączają się w organizację wydarzeń kulturalnych przeznaczonych dla szerokich kręgów publiczności. Aktywności proponowane przez łódzką jednostkę wchodzącą w skład biblioteki pedagogicznej, podobnie jak w przypadku placówek muzealnych *sensu stricto*, są adresowane także do osób z różnych środowisk²⁹.

W niniejszym artykule skoncentrowano się na czterech obszarach działalności Muzeum Oświaty Ziemi Łódzkiej, które są związane z popularyzacją historycznego dziedzictwa regionu łódzkiego oraz przyczyniły się do rozwoju bądź wzrostu rozpoznawalności całej książnicy w środowisku regionalnym i ogólnopolskim. Są to: 1. współpraca z łódzkim środowiskiem naukowym (w tym propagowanie zbiorów instytucji jako źródeł do badań naukowych); 2. działalność wystawiennicza, organizowanie konkursów tematycznych i popularyzacja przez pracowników instytucji jej zbiorów (np. podczas wystąpień na konferencjach i szkoleniach); 3. tworzenie oferty edukacyjnej dla dzieci i młodzieży województwa łódzkiego; 4. udział w europejskich i ogólnopolskich inicjatywach promujących wiedzę o dorobku historycznym regionu. Dalej zostaną one omówione we wskazanym porządku.

AD 1. ZBIORY ŁÓDZKIEGO MUZEUM OŚWIATY JAKO ŹRÓDŁO DO BADAŃ NAUKOWYCH

Wymiernym wskaźnikiem dbałości o popularyzację zbiorów Muzeum Oświaty Ziemi Łódzkiej i współpracy ze środowiskiem naukowym są publikacje badaczy, w tym osób należących do grona obecnych lub byłych pracowników instytucji. Już od początku istnienia Muzeum gromadzili się wokół niego naukowcy zainteresowani problematyką łódzkiej oświaty oraz tworzeniem rzetelnej bazy źródłowej w tym zakresie. Świadczą o tym chociażby słowa jednego z organizatorów Muzeum – archiwisty i regionalisty, członka honorowego Polskiego Towarzystwa Historycznego, doc. dra hab. M. Bandurki³⁰, który stwierdził, że łódzkie muzeum oświaty z założenia miało prowadzić nie tylko działalność kulturalno-oświatową, ale również naukową, „a przynajmniej służyć pomocą źródłową w tych badaniach”³¹.

Zadanie to udało się spełnić, ponieważ jak podaje historyk dr T. Pietras, dawny pracownik Muzeum, a obecnie wykładowca Uniwersytetu Łódzkiego, członek wielu towarzystw naukowych, m.in. Polskiego Towarzystwa Historycznego i Polskiego Towarzystwa Heraldycznego³², materiały zgromadzone w Muzeum Oświaty Ziemi Łódzkiej stanowią „ciekawą kolekcję materiałów źródłowych do dziejów szkolnictwa Łodzi i regionu łódzkiego”³³.

²⁹ P. Kwiatkowski, B. Nessel-Łukasik, J. Grzonkowska, *op. cit.*, s. 53-55.

³⁰ T. Pietras, *op. cit.*, s. 119.

³¹ M. Bandurka, *Muzeum Oświaty...*, *op. cit.*, s. 97.

³² Dr Tomasz Pietras [biogram], *Pracownicy Uniwersytetu Łódzkiego*, [online:] <https://www.uni.lodz.pl/pracownicy/tomasz-pietras> – 19 III 2024.

³³ T. Pietras, *op. cit.*, s. 120-121.

Zasadniczy zręb zbiorów Muzeum stanowią archiwalia, które dokumentując jednostkowe losy nauczycieli i innych członków społeczności szkolnych, ukazują zmiany, które zachodziły w oświacie, i przedstawiają ważne wydarzenia historyczne, w jakich przyszło im uczestniczyć. Niebagatelny wpływ na strukturę archiwaliów znajdujących się w Muzeum Oświaty Ziemi Łódzkiej ma sposób ich pozyskiwania. Są to dary osób prywatnych, w tym nauczycieli i ich rodzin, oraz materiały przejmowane po likwidowanych szkołach i placówkach oświatowych.

Zdaniem T. Pietrasa na uwagę zasługują zgromadzone w kolekcji materiały biograficzne dotyczące znanych łódzkich pedagogów, m.in. Zygmunta Lorentza, Zygmunta Hajkowskiego, Antoniny Chrzczonowicz czy Bolesława Wocalewskiego³⁴. Posłużyły one m.in. do nakreślenia przez historyka i kolejnego byłego pracownika Muzeum – dra D. Szlawskiego – sylwetki Stefana Drylla, łódzkiego nauczyciela i działacza oświatowego, patrioty, żołnierza, twórcy opisu życia oświatowego i organizatora działalności społecznej na terenie Głowna w okresie międzywojennym³⁵.

Wśród materiałów opisujących społeczności szkolne odnaleźć można

stare kroniki szkolne, księgi pamiątkowe [...] legitymacje, świadectwa, dyplomy i zeszyty szkolne, liczne rękopisy i maszynopisy ze wspomnieniami, zarejestrowane na nośnikach elektronicznych relacje żyjących świadków historii (np. uczestników tajnego nauczania), publikacje okolicznościowe oraz bogaty zbiór wycinków prasowych³⁶.

Kolejną kategorię zbiorów stanowią materiały ikonograficzne. Są to w szczególności fotografie „nauczycieli, uczniów, budynków i sal szkolnych, grup uczniów w trakcie zajęć szkolnych i pozaszkolnych”³⁷. Dzięki nim możliwe było prowadzenie badań dotyczących na przykład zmieniającej się rzeczywistości szkolnej, zasobności i stanu budynków szkolnych, wyposażenia klas itp.

Zarówno archiwalia, jak i materiały ikonograficzne zgromadzone w Muzeum Oświaty Ziemi Łódzkiej przyczyniły się do powstania pracy doktorskiej D. Szlawskiego, a następnie wydania monografii, która stanowi obszerne kompendium wiedzy o środowisku łódzkich nauczycieli w okresie dwudziestolecia międzywojennego, warunkach ich życia i pracy. Może ona stanowić punkt wyjścia dla innych badaczy zainteresowanych problematyką szkolnictwa i oświaty pomiędzy wojnami³⁸.

Ostatnią kolekcję Muzeum tworzą znajdujące się w zbiorach muzealia, to jest przedmioty materialne – m.in. zabytkowe wyposażenie klasy (ławki, kałamarze, pomoce naukowe, takie jak model układu słonecznego, globus Księżyca, model telefonu Bella), mundurki i tarcze szkolne, puchary, medale i inne.

³⁴ *Ibidem*, s. 121.

³⁵ D. Szlawski, *Głowno...*, *op. cit.*, s. 37-40.

³⁶ T. Pietras, *op. cit.*, s. 121.

³⁷ *Ibidem*, s. 122.

³⁸ D. Szlawski, *Nauczyciele łódzcy...*, *op. cit.*

Jak podaje T. Pietras, w instytucji zgromadzono największą w Polsce kolekcję sztandarów³⁹ i proporców szkolnych⁴⁰. Znajdujące się w zbiorach sztandary posłużyły T. Pietrasowi jako materiał do badań nad formą i stylizacją zamieszczonych na nich wizerunków Orła Białego w kontekście rozwoju polskiej heraldyki państwowej w XX w.⁴¹

Do możliwości wykorzystania zbiorów Muzeum w charakterze źródeł historycznych odwołała się także dr E. Grzelakowska – archeolog, badaczka najpierw związana z Uniwersytetem Łódzkim, a następnie wieloletni pracownik Muzeum. Na przykładzie znajdującego się w zbiorach pisma zaadresowanego do Cesarsko-Niemieckiego Prezydium Policji w Łodzi, poświadczającego wybór „Henryka Ochędalskiego na wakującą posadę nauczyciela szkoły elementarnej w Wiskitnie”⁴², wykazała, że wnikliwe badanie pojedynczego dokumentu, dokonane przez posiadającego odpowiednią wiedzę badacza, pozwala na ukazanie historii „w jej dynamicznym rozwoju”⁴³.

Podsumowując, można powiedzieć, że zbiory Muzeum Oświaty Ziemi Łódzkiej stanowią bazę źródłową, która umożliwia różnorodne badania naukowe. Interpretacja tych źródeł i ich recepcja może być za każdym razem inna. Będzie też zależna od specjalizacji badacza, jego spostrzegawczości i biegłości w danej dziedzinie. Dużą rolę w popularyzacji zbiorów Muzeum odegrali jego obecni i byli pracownicy, których zainteresowania badawcze pozwalały na naukowe opracowanie wybranych fragmentów jego kolekcji.

AD 2. DZIAŁALNOŚĆ WYSTAWIENNICZA, ORGANIZACJA KONKURSÓW ORAZ POPULARYZACJA WIEDZY O ŁÓDZKIEJ OŚWIECIE NA KONFERENCJACH I SZKOLENIACH

Powstanie Muzeum Oświaty Ziemi Łódzkiej było następstwem inicjatywy emerytowanych nauczycieli chcących ocalić od zapomnienia i zniszczenia świadectwa działalności pedagogów z tajnego nauczania podczas II wojny światowej. Z tej przyczyny od samego początku funkcjonowania Muzeum jego pracownicy prowadzili działalność wystawienniczą oraz współpracowali z instytucjami kultury, ośrodkami

³⁹ Najstarszy znajdujący się w zbiorach sztandar szkolny pochodzi z 1916 r. i należał do Szkoły Zgromadzenia Kupców w Łodzi.

⁴⁰ T. Pietras, *op. cit.*, s. 122.

⁴¹ *Ibidem*, s. 123.

⁴² E. Grzelakowska, *Głos w dyskusji...*, *op. cit.*, s. 258-259.

⁴³ Zdaniem E. Grzelakowskiej pismo ukazuje zmieniającą się dynamicznie rzeczywistość i chaos panujący w trakcie I wojny światowej, kiedy to region łódzki, pozostający wcześniej pod zaborem rosyjskim, objęły w zarząd pruskie władze okupacyjne. Przyjęły one wniosek o zatwierdzenie objęcia posady nauczyciela sygnowany przez lokalne władze gminne pieczętą pochodzącą z czasów zaborów i podpisany przez polskiego hrabiego. Por. *ibidem*, s. 259.

naukowymi i szkołami w zakresie upowszechniania wiedzy o przeszłości łódzkiej oświaty⁴⁴. Największe przedsięwzięcia ekspozycyjne miały miejsce w Muzeum Historycznym w Piotrkowie Trybunalskim oraz salach Muzeum Tradycji Niepodległościowych przy ul. Gdańskiej w Łodzi. Wystawy pokazały potencjał tkwiący w zbiorach Muzeum Oświaty Ziemi Łódzkiej, pozwalających na profesjonalne zaaranżowanie nimi olbrzymich powierzchni wystaw tematycznych. Zbiory muzealne wypożyczano także na wystawy zagraniczne, były na przykład obecne na ekspozycji dotyczącej edukacji dzieci w łódzkim getcie pt. „Give me your children – voices from the Lodz Ghetto” (z ang. „Dajcie mi swoje dzieci – głosy z łódzkiego getta”) w Muzeum Holocaustu w Waszyngtonie w latach 2006-2008⁴⁵.

Pracownicy Muzeum podejmowali trud zorganizowania konkursów wpisujących się w problematykę dotyczącą dziejów szkolnictwa i oświaty województwa łódzkiego. Ich głównym celem „było przede wszystkim rozbudzanie lokalnego patriotyzmu, miały one także przyczyniać się do identyfikowania się uczniów ze społecznością własnej szkoły, jak również tworzenia więzi międzypokoleniowych⁴⁶”.

Do tego rodzaju inicjatyw należał zrealizowany w 2006 roku przez Pedagogiczną Bibliotekę Wojewódzką im. prof. Tadeusza Kotarbińskiego w Łodzi konkurs dla uczniów wszystkich typów szkół z Łodzi i regionu pt. „Moja szkoła na kartach historii”, który honorowym patronatem objął Oddział Łódzki Polskiego Towarzystwa Historycznego⁴⁷.

AD 3. DZIAŁALNOŚĆ EDUKACYJNA ŁÓDZKIEGO MUZEUM OŚWIATY

Działalność edukacyjna Muzeum Oświaty Ziemi Łódzkiej zajmuje obecnie kluczowe miejsce wśród jego aktywności, gdyż wspieranie nauczycieli szkół i placówek oświatowych w ich pracy dydaktycznej i opiekuńczo-wychowawczej wynika bezpośrednio z przepisów prawa oświatowego i ze Statutu Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej im. prof. Tadeusza Kotarbińskiego w Łodzi. W ciągu roku szkolnego w Muzeum zostały przeprowadzone średnio około 150 lekcji dla ponad 3 tysięcy uczniów⁴⁸. Zainteresowanie ofertą nie słabnie w wakacje ani ferie szkolne, kiedy to w Muzeum goszczą grupy dzieci i młodzieży biorących udział w półkoloniach miejskich. Największą popularnością cieszą się zajęcia „W dawnej szkole”, podczas których uczniowie, siedząc w zabytkowych ławkach, zapoznają się z pomocami i przyborami szkolnymi z minio-

⁴⁴ T. Pietras, *op. cit.*, s. 119-120.

⁴⁵ E. Grzelakowska, *Zaprosili nas do Waszyngtonu*, „Siglum” 2007, nr 1 (9), s. 19-20.

⁴⁶ E. Grzelakowska, D. Szłowski, *op. cit.*, s. 20.

⁴⁷ *Ibidem*.

⁴⁸ W 2017 roku przeprowadzono 213 lekcji muzealnych dla 5302 uczestników. Por. *Kronika 2017*, „Siglum” 2018, nr 1 (22), s. 63-96, [online:] <https://drive.google.com/open?id=15o8sjWNB9P9Xc0XrVE7sBf2iO3uFwhKj> – 19 III 2024.

nych epok (tj. liczydłami, kajetami, kałamarzami, piórami ze stalówką). Obserwując uczniów biorących udział w zajęciach, można powiedzieć, że pragmatyczne nauczanie o dziejach oświaty ma zupełnie inny wymiar w sali zaaranżowanej dawnymi szkolnymi sprzętami niż w pozbawionych rekonstrukcji historycznej wnętrzach⁴⁹.

Wszystkie zajęcia w Muzeum Oświaty Ziemi Łódzkiej mają charakter warsztatowy. Uczestniczące w nich dzieci i młodzież szkolna mogą doświadczać poprzez zmysły, tworzyć, eksperymentować, uczyć się przez zabawę, samodzielnie odkrywać przeszłość i rozwijać różne umiejętności, korzystając z dostępnych w muzeum pomocy i przyborów dydaktycznych.

AD 4. UDZIAŁ ŁÓDZKIEGO MUZEUM OŚWIATOWEGO W EUROPEJSKICH I OGÓLNOPOLSKICH INICJATYWACH PROMUJĄCYCH WIEDZĘ O DOROBKU HISTORYCZNYM REGIONU

Potencjał stałej ekspozycji muzealnej zaaranżowanej na wzór zabytkowej klasy był wielokrotnie wykorzystywany przy okazji realizacji różnego rodzaju projektów edukacyjnych i uroczystości historycznych, takich jak m.in. Przerwa na Czytanie, Międzynarodowy Dzień Języka Ojczystego, #SzkołaDoHymnu, Międzynarodowy Dzień Pamięci o Ofiarach Holokaustu, ale też nieoczywistych świąt, takich jak Światowy Dzień Pluszowego Misia. Od 2019 roku Muzeum Oświaty Ziemi Łódzkiej bierze udział w Europejskich Dniach Dziedzictwa Narodowego⁵⁰, podczas których każdego roku propaguje niematerialne dziedzictwo kulturowe naszego kraju, a w szczególności łódzką oświatę oraz tradycje i zwyczaje kultywowane przez łódzkie społeczeństwo, wywodzące się z czterech kultur: polskiej, niemieckiej, żydowskiej i rosyjskiej.

Największym cyklicznym przedsięwzięciem Muzeum Oświaty Ziemi Łódzkiej od 2010 roku jest udział w kolejnych edycjach ogólnopolskiej imprezy kulturalnej Noc Muzeów⁵¹. Każdego roku odbywa się ona pod innym hasłem i oferuje uczestnikom szereg dodatkowych atrakcji w postaci wystaw czasowych i spotkań z zaproszonymi gośćmi. W związku z tym podejmowana była współpraca z placówkami oświatowo-kulturalnymi, takimi jak Państwowa Szkoła Muzyczna I stopnia im. Aleksandra Tansmana, Multikino Silver Screen w Łodzi, Termy Uniejów, Zespół Państwowych Szkół Plastycznych w Łodzi, Zespół Szkół Przemysłu Mody, Zespół Szkół Rzemiosła w Łodzi, Centrum Kształcenia Ustawicznego Samorządu Województwa Łódzkiego w Łodzi, Wyższa Szkoła Biznesu i Nauk o Zdrowiu w Łodzi, Akademia Sztuk Pięk-

⁴⁹ M. Laskowski, P. Szeligowski, *op. cit.*, s. 33.

⁵⁰ *Kronika 2019*. „Siglum” 2020, nr 1 (24), s. 106, [online:] [https://drive.google.com/file-d/110G55AmaE_hy6tb06qbnIwj04mWRJAKo/view](https://drive.google.com/file/d/110G55AmaE_hy6tb06qbnIwj04mWRJAKo/view) – 19 III 2024.

⁵¹ *Muzeum Oświaty Ziemi Łódzkiej*, [w:] *Wikipedia*, [online:] https://pl.wikipedia.org/w/index.php?title=Muzeum_O%C5%9Bwiaty_Ziemi_%C5%81%C3%B3dzkiej&oldid=66386758 – 19 III 2024.

nich w Łodzi. Niemały wpływ na powodzenie Nocy Muzeów miało wsparcie imprezy przez pracowników Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej im. prof. Tadeusza Kotarbińskiego w Łodzi, zatrudnionych w pozostałych wydziałach księżnicy, oraz ich zaangażowanie. W działania związane z organizacją tego wydarzenia włączyli się także dyrekcja oraz nauczyciele i uczniowie Szkoły Podstawowej nr 46 im. Józefa Chelmońskiego w Łodzi, we współpracy z którą organizowano tematyczne konkursy oraz zabawy. W zależności od tematyki Nocy Muzeów do siedziby Muzeum Oświaty Ziemi Łódzkiej przybywali zwiedzający zainteresowani wystawami czasowymi związanymi m.in. z problematyką kina, fotografii, mody i urody, sympatycy historii i okresu PRL. Każdej edycji tego wydarzenia towarzyszyła modyfikowana wielokrotnie wystawa stała Muzeum poświęcona łódzkiej oświacie przełomu XIX i XX w. Udział instytucji w kolejnych edycjach Nocy Muzeów odegrał dużą rolę w jej popularyzacji w telewizji, lokalnej prasie i mediach społecznościowych.

PODSUMOWANIE

Muzeum Oświaty Ziemi Łódzkiej popularyzowało i wciąż popularyzuje wiedzę o przeszłości oświatowej regionu łódzkiego, wspomagając tym samym księżnicę pedagogiczną w Łodzi w zachowaniu dziedzictwa narodowego i szerzeniu wiedzy w tym zakresie.

W artykule przedstawiono przykłady działań placówki, które miały wpływ na rozwój i obecną działalność Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Łodzi. Zebrany materiał uporządkowano w czterech obszarach, zwracając m.in. uwagę na: współpracę ze środowiskiem naukowym; popularyzację przez pracowników instytucji jej zbiorów podczas wystaw, szkoleń użytkowników, wystąpień na konferencjach; tworzenie oferty edukacyjnej dla dzieci i młodzieży; udział w europejskich i ogólnopolskich inicjatywach promujących wiedzę o dorobku historycznym regionu.

Instytucja nie tylko prężnie działała i działa, ale również popularyzuje swoją aktywność, wykorzystując do tego celu współczesne media. W celu propagowania wszystkich usług i zbiorów Muzeum Oświaty Ziemi Łódzkiej 1 września 2020 roku uruchomiło blog „Z kroniki Muzeum Oświaty”. Działalność jednostki jest również widoczna na oficjalnej stronie internetowej Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej im. prof. Tadeusza Kotarbińskiego w Łodzi oraz bibliotecznych profilach w serwisach Facebook i TikTok. Z muzealiów jednostki korzystają influencerzy, którzy wykorzystują je do realizacji programów związanych z historią szkolnictwa. Z taką inicjatywą wyszedł m.in. obecny w serwisie YouTube kanał „Po drugiej stronie lustra”, który zrealizował wideopodcast pt. *Tajne Komplety Litzmannstadt*⁵².

⁵² *Tajne Komplety Litzmannstadt*, [online:] <https://www.youtube.com/watch?v=fyXiKr9GIBg> – 19 III 2024.

Unikatowość materiałów Muzeum Oświaty Ziemi Łódzkiej ma ogromne znaczenie dla badaczy reprezentujących różne dyscypliny, w tym głównie historyków, pedagogów, socjologów, ale także bibliofilów, regionalistów i polonistów. Zbiory specjalne Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Łodzi podnoszą też prestiż samej placówki macierzystej.

BIBLIOGRAFIA

- Antos J., Wiliński K., *Sztandary szkolne w Muzeum Oświaty w Łodzi*, „Wiadomości Historyczne” 1992, nr 4, s. 59-60.
- Antos J., Wiliński K., *Sztandary szkolne w zbiorach Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Łodzi*, Łódź 1989.
- Apanowicz J., *Metodologia ogólna*, Gdynia 2002.
- Bandurka M., *Muzeum Oświaty Łódzkiej (działalność i zamierzenia)*, „Przegląd Historyczno-Oświatowy” 1986, nr 1, s. 95-98.
- Bandurka M., *Narodziny Łodzi akademickiej*, „Acta Universitatis Lodziensis. Folia Historica” 1987, nr 30, s. 135-156, <https://doi.org/10.18778/0208-6050.30.07>.
- Bednarska-Rusajowa K., *Metoda bibliograficzna i jej zastosowanie*, [w:] *Z problemów metodologii i dydaktyki bibliotekoznawstwa i informacji naukowej*, red. M. Kocójowa, Kraków 1990, s. 37-54.
- Biuletyn Informacji Publicznej Centrum Rozwoju Edukacji Województwa Łódzkiego w Łodzi*, [online:] https://www.cre-lodz.edu.pl/BIP,10#sub_mid.
- Celer B., *Organizacja bibliotecznych izb muzealnych na terenie Polski*, „Zarządzanie Biblioteką” 2019, nr 1 (11), s. 89-107.
- Dr Tomasz Pietras [biogram], *Pracownicy Uniwersytetu Łódzkiego*, [online:] <https://www.uni.lodz.pl/pracownicy/tomasz-pietras>.
- Figurska K., Wachowicz M., *COVID-19 nam niestraszny – działalność Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej im. prof. Tadeusza Kotarbińskiego w Łodzi z koronawirusem w tle*, „Biuletyn EBIB” 2020, nr 4, s. 1-6, [online:] <https://ebibojs.pl/index.php/ebib/article/view/686/722>.
- Figurska K., Wachowicz M., *Covidowy rok w PBW – działania pracowników po wybuchu pandemii COVID-19*, „Siglum” 2020, nr 24, s. 18-21, [online:] https://drive.google.com/file/d/110G55AmaE_hy6tb06qbnIwj04mWRJAKo/view.
- Figurska K., Wachowicz M., *Do twarzy Ci z Niepodległą. Sprawozdanie z obchodów 100. rocznicy odzyskania niepodległości w Pedagogicznej Bibliotece Wojewódzkiej im. prof. Tadeusza Kotarbińskiego w Łodzi*, „Biuletyn Nauczycieli Bibliotekarzy” 2019, nr 8, s. 19-21, [online:] https://biblioteka.womczest.edu.pl/new/wp-content/uploads/2021/09/BNB_2019_8.pdf.
- Figurska K., Wachowicz M., *Działalność Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej im. prof. Tadeusza Kotarbińskiego w Łodzi w czasie pandemii*, „Acta Universitatis Lodziensis. Folia Librorum” 2021, nr 2 (33), s. 51-63, <https://doi.org/10.18778/0860-7435.33.04>.
- Filanowski B., *Studium przypadku jako metoda badania procesów zachodzących w komunikacji społecznej*, [w:] *Metody badania komunikacji i mediów. Perspektywa teoretyczna i analityczna*, red. A. Barańska-Szmitko, Łódź 2021, s. 309-316, <https://doi.org/10.18778/8220-429-2.16>.

- Grzelakowska E., *Głos w dyskusji... czyli specyfika zbiorów specjalnych Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Łodzi*, [w:] *Zbiory specjalne i regionalia w polskich bibliotekach naukowych i publicznych*, red. R. Gaziński, Szczecin 2010, s. 254-271.
- Grzelakowska E., *Materiały ze zbiorów Muzeum Oświaty Ziemi Łódzkiej świadectwem edukacji niemieckich dzieci i młodzieży w Łodzi i regionie łódzkim*, „Wędrownik. Kwartalnik Krajoznawczy RPK PTTK w Łodzi” 2005, nr 1, s. 7-11.
- Grzelakowska E., *Na marginesie jubileuszu*, „Siglum” 2014, nr 18, s. 4-16.
- Grzelakowska E., *Secesja w zbiorach Muzeum Oświaty Ziemi Łódzkiej*, „Wędrownik. Kwartalnik Krajoznawczy RPK PTTK w Łodzi” 2008, nr 1, s. 16-22.
- Grzelakowska E., *Zaprosili nas do Waszyngtonu*, „Siglum” 2007, nr 1 (9), s. 19-20.
- Grzelakowska E., *Zaproszenie do Muzeum Oświaty Ziemi Łódzkiej – Wydziału Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Łodzi*, „Zgierskie Zeszyty Regionalne. Rocznik Towarzystwa Przyjaciół Zgierza” 2006, t. 1, s. 278-285.
- Grzelakowska E., Laskowski M. (oprac.), Grzelakowski T., Pietras T., Jaworski P., *Szkolne Sztandary w zbiorach Muzeum Oświaty Ziemi Łódzkiej Wydziału Zbiorów Specjalnych Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Łodzi*, [online:] <http://www.pbw.lodz.pl/sztandary/START.html>.
- Grzelakowska E., Pietras T., *Dwadzieścia lat działalności Muzeum Oświaty Ziemi Łódzkiej*, „Rocznik Łódzki” 2004, nr 51, s. 262-270.
- Grzelakowska E., Szlowski D., *Ocalić od zapomnienia... Moja szkoła na kartach historii*, „Przegląd Edukacyjny” 2006, nr 5, s. 20-21.
- Grzelakowska E., Wachowicz M., *Archiwalia publicznej szkoły powszechnej w Aniołowie w zbiorach Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Łodzi*, „Zgierskie Zeszyty Regionalne” 2010, nr 5, s. 253-262.
- Grzelakowska E., Ziętek J., *Działalność wydziału zbiorów specjalnych – podsumowanie ankiety*, „Siglum” 2003, nr 2, s. 8-9.
- Instytucja paramuzealna*, [w:] *Pojęcia stosowane w statystyce publicznej. Główny Urząd Statystyczny*, [online:] <https://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/127,pojecie.html#:~:text=Instytucja%20paramuzealna%20Nazwa%20angielska%3A%20Institution%20related%20to%20museum,przyrody%2C%20kt%C3%B3r%C4%85%20uznaje%20si%C4%99%20za%20posiadaj%C4%85c%C4%85%20charakter%20muzealny>.
- Iwicka-Okońska A., *Ogólnopolska konferencja naukowo-dydaktyczna „Wyzwania animatorów kultury czytelnicznej dzieci i młodzieży” (Łódź, 2-3 lutego 2016 r.)*, „Acta Universitatis Lodzensis. Folia Librorum” 2016, nr 1/2 (22/23), s. 213-216, <https://doi.org/10.18778/0860-7435.22.23.17>.
- Kieruzel M., *Ważny element tożsamości miasta – Muzeum Oświaty Ziemi Łódzkiej*, „Kronika Miasta Łodzi” 2007, nr 2, s. 49-54.
- Kronika 2017*, „Siglum” 2018, nr 1 (22), s. 63-96, [online:] <https://drive.google.com/open?id=15o8sjWNB9P9Xc0XrVE7sBf2iO3uFwhKj>.
- Kronika 2019*, „Siglum” 2020, nr 1 (24), s. 99-125, [online:] https://drive.google.com/file/d/110G55AmaE_hy6tb06qbnIwj04mWRJAKo/view.
- Kwiatkowski P., Nessel-Łukasik B., Grzonkowska J., *Muzeum w społeczności lokalnej. Raport*, Warszawa 2018, [online:] [https://nim.gov.pl/files/articles/212/Raport Publicznosc muzeów w Polsce 2018.pdf](https://nim.gov.pl/files/articles/212/Raport%20Publicznosc%20muzeow%20w%20Polsce%202018.pdf).
- Laskowski M., *Kilka słów o orderach, odznaczeniach i odznakach (ze zbiorów Muzeum Oświaty Ziemi Łódzkiej)*, „Siglum” 2004, nr 2 (4), s. 25-26.

- Laskowski M., Szeligowski P., „*Od maluszka do staruszka*” – oferta edukacyjna Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Łodzi, [w:] *Praca, edukacja, dydaktyka*, red. J. Czyrek, B. Górna, Wrocław 2011, s. 29-33.
- Muzeum Oświaty Ziemi Łódzkiej, [w:] *Wikipedia*, [online:] https://pl.wikipedia.org/w/index.php?title=Muzeum_O%C5%9Bwiaty_Ziemi_%C5%81%C3%B3ldzkiej&oldid=66386758.
- Pietras T., *Orły na sztandarach w zbiorach Muzeum Oświaty Ziemi Łódzkiej*, „*Rocznik Łódzki*” 2014, nr 61, s. 119-152, [online:] https://dspace.uni.lodz.pl/bitstream/handle/11089/12462/Pietras_R%C5%81_61.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
- Pietras T., Grzelakowska E., Walenta G., „*W szkołach, których nie było...*”. *Sprawozdanie z rocznicowej wystawy w Muzeum Oświaty Łódzkiej*, „*Rocznik Łódzki*” 2000, nr 47, s. 245-250.
- Pietras T., Grzelakowska E., Walenta G., *W szkołach, których nie było...!*, [w:] *W szkołach, których nie było. Tajne nauczanie we wspomnieniach nauczycieli Łodzi i województwa łódzkiego 1939-1945*, red. Z. Błaszczak, Łódź 1999, s. 170-173.
- Podgórska E., *Rozwój oświaty w Łodzi do 1918 r.*, Łódź 1973.
- Szlawski D., *Główno we wspomnieniach Stefana Drylla*, „*Wędrownik. Kwartalnik Krajoznawczy RPK PTTK w Łodzi*” 2007, nr 2, s. 37-40.
- Szlawski D., *Nauczyciele łódzcy w okresie międzywojennym*, Łódź 2013.
- Szlawski D., *Szkolnictwo powszechne w Zgierzu w latach 1917-1939*, „*Zgierskie Zeszyty Regionalne*” 2006, nr 1, s. 55-96.
- Tajne Komplety Litzmannstadt*, [online:] <https://www.youtube.com/watch?v=fyXiKr9GIBg>.
- Tomasz Wasilewski [biogram], *Witryna Edukacyjna Kancelarii Senatu*, [online:] <http://senat.edu.pl/historia/senat-rp-w-latach-1922-1939/senatorowie-ii-rp/senator/tomasz-wasilewski>.
- Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach, Dz.U. 2022, poz. 2393 [tekst jednolity].
- Z kroniki Muzeum Oświaty*, [online:] <https://muzeumoswiatyziemilodzkiej.blogspot.com/>.

ABSTRAKT

W artykule omówiono działalność Muzeum Oświaty Ziemi Łódzkiej funkcjonującego od ponad 40 lat w strukturach Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Łodzi (obecnie wchodzącej w skład zespołu placówek oświatowych Centrum Rozwoju Edukacji Województwa Łódzkiego). Skoncentrowano się na ukazaniu jego roli w zakresie upowszechniania historycznego dziedzictwa regionu łódzkiego, w tym popularyzacji dorobku środowiska oświatowego i naukowego. Do realizacji wyznaczonych celów wykorzystano metody: bibliograficzną, badania dokumentów, analizy i krytyki piśmiennictwa.

Słowa kluczowe: Muzeum Oświaty Ziemi Łódzkiej, województwo łódzkie, historia szkolnictwa, edukacja regionalna, biblioteka pedagogiczna

ABSTRACT

The Role of the Łódź Pedagogical Library in Popularisation of the Historical Heritage of the Region as Exemplified by the Museum of Education of the Łódź Region Functioning within Its Structures

The article discusses the activities of the Museum of Education of the Łódź Region, which has been operating within the structures of the Provincial Pedagogical Library in Łódź (currently the Education Development Centre of the Łódź Voivodship) for over 40 years. In particular, the focus is on showing the role of this museum in disseminating the historical heritage of the Łódź region, including the achievements of the educational and scientific community. To achieve the set goals, the following methods were used: bibliographic method, document analysis, critical literature review method.

Keywords: Museum of Education of the Łódź Region, Łódź Voivodship, history of education, regional education, pedagogical library

ANNA ZACŁONA

Opolskie Centrum Edukacji
Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka w Opolu

Kolekcja ze Zbiorów Jana Feusette’a (ze szczególnym uwzględnieniem książek z dedykacjami) w Pedagogicznej Bibliotece Wojewódzkiej w Opolu

Z ŻYCIORYSU JANA FEUSETTE’A

W zasobach Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej (PBW) w Opolu znajdują się książki, które w latach 2022-2023 przekazał bibliotece jej były dyrektor – Jan Feusette. Księgozbiór ten, zgodnie z wolą darczyńcy, nosi nazwę: Kolekcja ze Zbiorów Jana Feusette’a.

Jan Feusette (ur. 1946) związany jest z Opolem od 1956 roku¹. W 1964 roku ukończył tutejsze III Liceum Ogólnokształcące. Studiował chemię na Politechnice Wrocławskiej. Lata studiów we Wrocławiu wspominał w czasopiśmie „Indeks”:

[...] chemia skończyła się po dwóch latach, ale ten Wrocław i ta bohema. [...] I wielki teatr [...]. Właśnie przeniósł się Grotowski, na którego chodziło się w Opolu, Pantomima Tomaszewskiego, europejskie sukcesy studenckiego „Kalamburu” i „Gestu”, „Polski” Skuszanek i Krasowskiego. I poeci: Karpowicz

¹ Obszerny biogram Jana Feusette’a zamieszczony jest w publikacji wydanej z okazji 70-lecia PBW w Opolu: I. Kowalska, A. Zacłona, *Jan Feusette. Dyrektor Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Opolu w latach 1999-2012*, [w:] *Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka w Opolu 1951-2021. Historia, działalność, zasoby, ludzie*, red. A. Zacłona, Opole 2021, s. 197-228.

[...], Jacek Łukasiewicz, Urszula Koziół. Przyjaźnie z młodszymi: Wojciech Sitek (późniejszy twórca wrocławskiej socjologii), Mietek Orski (od wielu lat naczelny „Odry”), Janusz Styczeń... I ten niesamowity, fascynujący brutalnością i młodzieńczą delikatnością zarazem, wielkością poezji – Rafał Wojaczek².

Po studiach politechnicznych wybrał w 1966 roku polonistykę w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Opolu, którą ukończył w 1971 roku. W latach 1971-1974 pracował jako nauczyciel i bibliotekarz w II Liceum Ogólnokształcącym i w Liceum Ekonomicznym w Opolu. W latach 1972-1993 pracował jako sekretarz redakcji miesięcznika społeczno-kulturalnego „Opole”³, a od 1991 roku był redaktorem naczelnym pisma. Równolegle od 1982 roku pracował w Teatrze im. Jana Kochanowskiego w Opolu jako kierownik literacki (do 1989 roku), a w sezonach 1989/90 i 1990/91 był kierownikiem literackim Teatru Polskiego w Bielsku-Białej. W latach 1992-1996 był dyrektorem naczelnym i artystycznym opolskiego teatru.

J. Feusette był autorem lub współautorem adaptacji teatralnych: *Popiołu i diamentu* Jerzego Andrzejewskiego (premiera 1 grudnia 1984); *Śmierci pięknych saren* Oty Pavla (premiera 9 lutego 1985); *Małego Księcia* Antoine’a de Saint-Exupéry’ego (premiera 8 grudnia 1985). Pisał również scenariusze teatralne na podstawie tekstów *Pod krzykiem gawronów* Jana Goczoła (premiera 22 maja 1987) oraz *Nie lękaj się* Karola Wojtyły (premiera 16 października 1988).

Przez wiele lat redagował programy z okazji premier przedstawień, m.in. *Tanga* Sławomira Mrożka, *Wesołego powszedniego dnia* Wojciecha Młynarskiego, *Matki* Stanisława Ignacego Witkiewicza, *Powrotu posła* Juliana Ursyna Niemcewicza, *Kreacji* Ireneusza Iredyńskiego, *Kopciucha* Janusza Głowackiego⁴.

W latach 1996-2012 pracował jako starszy wykładowca w Katedrze Badań nad Kulturami Regionalnymi w Instytucie Nauk Pedagogicznych Uniwersytetu Opolskiego, gdzie prowadził zajęcia dydaktyczne ze współczesnej kultury regionalnej, wiedzy o kulturze, warsztaty teatralne, warsztaty z kultury języka.

1 lipca 1999 roku Zarząd Województwa Opolskiego powołał J. Feusette’a na stanowisko dyrektora PBW w Opolu, które piastował aż do przejścia na emeryturę w 2012 roku⁵. W latach 2009-2012 J. Feusette był redaktorem naczelnym czasopisma „Strony”, wydawanego przez opolską bibliotekę pedagogiczną.

² J. Feusette, *Moje uniwersytety wuespowskie*, „Indeks” 2014, nr 1-2, s. 23. Wspomnienia Jana Feusette’a o Rafale Wojaczku opublikowane są w książce: S. Bereś, K. Batorowicz-Wołowicz, *Wojaczek wielokrotny. Wspomnienia, relacje, świadectwa*, Wrocław 2008, s. 325-337.

³ „Opole” – miesięcznik wydawany w Opolu w latach 1970-1993. Czasopismo lokalne, zajmujące się publicystyką, literaturą i krytyką teatralną.

⁴ *40 lat Teatru w Opolu. 1945-1985*, red. J. Feusette, J. Nowara, Opole [1986], s. 172.

⁵ Zob. A. Kisała, A. Zaclona, *Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka w Opolu w latach 2001-2011*, [w:] *Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka w Opolu. Historia i współczesność (1951-2011)*, red. A. Zaclona, Opole 2011, s. 76-118.

J. Feusette jest także autorem wierszy i tekstów o literaturze. Jako poeta debiutował w 1964 roku w „Trybunie Opolskiej” utworem *Wiersz najpierwszy czyli próba opisanie pejzażu z zaginionym człowiekiem*. Publikował swoją poezję w czasopismach literackich, m.in. w „Odrze”, opolskim czasopiśmie studenckim „Fama”, „Informatorze Klubu Literackiego «Arka» we Wrocławiu”, „Almanachu KKMP w Opolu” i w „Almanachu Młodej Poezji Opolskiej – Progu”. Jego wiersze ukazały się też w „Opolskim Almanachu Młodych – Rysopisie”. Używał wówczas pseudonimu Chrzyciel (albo skrótu od niego Ch.).

Jest autorem ponad 200 publikacji, głównie z dziedziny krytyki i eseistyki literackiej, a także teatrologii. W 2012 roku opublikował wybór wierszy pt. *Sprawa gardłowa*⁶, a w 2016 roku wydał książkę krytyczno-literacką *Ludzka istota... literatury*⁷.

KOLEKCJA ZE ZBIORÓW JANA FEUSETTE'A

Owocem miłości J. Feusette'a do książek i literatury jest jego prywatny księgozbiór, którego znakomita większość stała się własnością PBW w Opolu. Kolekcja, którą przekazał bibliotece, liczy 2780 jednostek materiałów bibliotecznych. Ofiarowane zbiory oznaczone są sygnaturą z prefiksem „F”, ponadto każda książka opatrzona jest w katalogu słowem kluczowym „Kolekcja ze Zbiorów Jana Feusette'a”. Po zakończeniu prac związanych z opracowaniem formalnym i rzeczowym zbiorów utworzony został podkatalog „Kolekcja ze Zbiorów Jana Feusette'a”.

Wszystkie książki, które przekazał PBW w Opolu jej wieloletni dyrektor, zgodnie z jego wolą przeznaczone są do udostępniania czytelnikom na zewnątrz. Możliwe jest to po uprzednim zamówieniu w katalogu komputerowym.

Podarowane bibliotece zbiory obejmują przede wszystkim literaturę piękną polską i obcą (poezję, prozę, dramat). Ponadto w kolekcji znajdują się książki dotyczące historii i teorii literatury, socjologii literatury, filozofii oraz albumy. Wśród innych materiałów bibliotecznych ciekawy zbiór stanowią dokumenty życia społecznego, szczególnie te związane z Teatrem im. Jana Kochanowskiego w Opolu. Są to przede wszystkim programy przedstawień teatralnych oraz programy Opolskich Konfrontacji Teatralnych „Klasyka Polska” (ok. 70 jednostek).

Wszystkie książki wchodzące w skład kolekcji zawierają ekslibris, który zaprojektowała znana opolska graficzka – Halina Fleger. Przedstawia on książki ułożone na półkach, pod którymi widnieje informacja: „EX LIBRIS JANA FEUSETTE'A”. Część książek posiada również inne znaki własnościowe, tzn. pieczęcie „Biblioteka Jana Feusette'a” z numerem ewidencyjnym (w ten sposób oznaczona jest literatura piękna).

⁶ J. Feusette, *Sprawa gardłowa*, Warszawa 2012.

⁷ Idem, *Ludzka istota... literatury*, Poznań 2016.

KSIĄŻKI Z DEDYKACJAMI RĘKOPIŚMIENNYMI

Wśród wielu cennych materiałów ofiarowanych przez J. Feusette'a PBW w Opolu znajdują się „żywe książki”, czyli utwory prozatorskie i tomiki wierszy poetów, które są opatrzone rękopiśmiennymi wpisami i dedykacjami autorskimi. Takiego określenia książek z dedykacjami użył Tomasz Jastrun, pisząc o książkach z rodzinnych zbiorów, zawierających ręcznie wpisane formuły dedykacyjne. Poeta podkreślał wyjątkowość takich wpisów, będących cenną, wzruszającą pamiątką, powodujących, że wspomnienia o autorach pozostają na długo w pamięci⁸.

Dedykacja (z łac. *dedicatio* – poświęcenie) to formuła ofiarowania dzieła literackiego, dzieła sztuki lub wytworu artystycznego. Jest krótkim tekstem o charakterze uroczystym i emocjonalnym, umieszczonym na stronie tytułowej i odpowiednio graficznie ułożonym. Wyróżnia się jej dwie główne odmiany: drukowaną, trwale związaną z dziełem, oraz rękopiśmienną, ulotną, o charakterze emocjonalnym i osobistym, skierowaną tylko do jednej osoby, której autor ofiarowuje książkę⁹.

Tekst dedykacji rękopiśmiennej należy do typowych minimalnych tekstów o funkcji grzecznościowej, konstruowanych według wzorca, na który składają się następujące elementy: adresat; temat (określenie okazji); intencja/cel tekstu (znak pamięci, przyjaźni, podziwu, szacunku, podziękowanie, pamiątka spotkania); predykat *dedykować* lub jego synonimy (ofiarować, składać, poświęcać); datacja (określenie czasu i miejsca powstania tekstu); wskazanie nadawcy (rzeczownik *autor* lub imię i nazwisko)¹⁰.

Podstawową osnową każdej dedykacji jest więc współgranie trzech nieodłącznych składników: autor, dzieło, odbiorca. Są one równoważne, gdyż tylko przy ich łącznym współistnieniu może powstać dedykacja¹¹. Jej celem jest wyrażenie szacunku, wdzięczności, nawiązanie bądź podtrzymanie relacji i upamiętnienie znajomości. Mają one różne formy: od lapidarnych formuł po teksty, które wyłamują się z typowej krótkiej i schematycznej kompozycji i często przybierają nawet kształt literacki.

W Kolekcji ze Zbiorów Jana Feusette'a znajduje się około 200 książek z dedykacjami autorskimi i autografami wybitnych polskich twórców, m.in.: Stanisława Grochowiaka, Edwarda Stachury, Władysława Tatarkiewicza, Tadeusza Różewicza, Adama Zagajewskiego, Urszuli Koziół, Józefa Barana, Ernesta Brylla, Juliana Kornhausera, Janusza Stycznia, Tomasza Różyckiego, Jacka Podsiadły, Jana Goczoła, Ireny

⁸ T. Jastrun, *Żywe książki*, „Zwierciadło” 2003, nr 12, [cyt. za:] M. Krauz, „Z wyrazami prawdziwej przyjaźni” – o strukturze i stylu dedykacji autorskich w księgozbiorze Floriana Śmiei, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego. Seria Filologiczna. Historia Literatury” 2011, z. 6, s. 337.

⁹ J. Trzynadłowski, *O dedykacji*, [w:] *Rękopiśmienne dedykacje autorskie w księgozbiorze Ossolineum*, zebrał i oprac. J. Długosz, Wrocław 1967, s. 7-8, [cyt. za:] M. Krauz, *op. cit.*, s. 338.

¹⁰ M. Krauz, *Styl dedykacji rękopiśmiennej a czas*, „Stylistyka” 2007, t. 16, s. 542-543.

¹¹ E. Zemszał, *O dedykacjach rękopiśmiennych z księgozbioru Marii i Jerzego Kunciewiczów*, „Folia Bibliologica” 2000, z. 52, s. 50.

Wyczółkowskiej, Bogusława Żurakowskiego, Eustachego Ryłskiego, Ewy Lipskiej, Ryszarda Krynickiego, Wojciecha Bonowicza, Doroty Masłowskiej. Dostarczają one bogatego i interesującego materiału badawczego. Stanowią także unikatowe uzupełnienie biogramu dyrektora J. Feusette'a, są wymownym dowodem jego dokonań na niwie literackiej i redakcyjnej.

Szczegółnej uwagi warta jest dedykacja S. Grochowiaka: „Panu / Jankowi – / poecie”, którą autor ofiarował w 1966 roku w książce pt. *Kanon*. Pierwsze spotkanie z tym wybitnym poetą były dyrektor PBW w Opolu wspominał w wywiadzie radiowym, którego udzielił z okazji promocji swojej książki *Ludzka istota... literatury*:

Jak poszedłem na spotkanie ze Staszkiem Grochowiakiem, miałem 14 lat, a on miał z 21 może wtedy. Miał spotkanie w WDK-u opolskim na ul. Strzelców Bytomskich. Wówczas tak się zakochałem w poezji, że potem często łąziłem do biblioteki pedagogicznej, tylko w innym miejscu wówczas zlokalizowanej, bez przerwy oglądałem czasopisma literackie, żeby zobaczyć, czy coś jest o Grochowiaku, bo ja go znam. Tak się zaczęło. Potem pisałem wiersze, a potem pisałem o wierszach, co widać w tej książce¹².

Wśród zebranych w kolekcji wpisów bardzo cenną pamiątką dla J. Feusette'a jest także autograf T. Różewicza w książce *Twarz* (Opole, 1999) oraz dedykacja profesora W. Tatarkiewicza w publikacji *Droga przez estetykę* (18 listopada 1973). Wyjątkowy wpis zamieścił w 1998 roku w tomie *Dopóki jeszcze* J. Baran: „Panu Janowi / który wiele / mądrych rzeczy / mówił o moich / nie zawsze / mądrych / wierszach”. W podobnym tonie wyraził się A. Zagajewski, który w marcu 2006 roku w książce *Jechać do Lwowa i inne wiersze* napisał: „Dla Pana Jana / – Adam / Zagajewski / (poruszony Pańską / wypowiedzią!)”.

Na osobną uwagę zasługują wpisy, które mają bardzo osobisty charakter. Wiele z nich zamieścili w swoich książkach twórcy związani z regionem opolskim, jak również poeci i pisarze, których J. Feusette poznał podczas studiów we Wrocławiu. Zapewne jedna z najważniejszych takich dedykacji pochodzi od E. Stachury, który w książce *Wszystko jest poezja. Opowieść-rzeka* napisał: „Drogiemu / Jankowi Feusette'owi / za Wrocław i wspaniałą / recytację pewnego poematu / i za dobrą wolną wolę / zawsze” (Opole, 11 grudnia 1975). Słowa te świadczą o koleżeńskich kontaktach byłego dyrektora opolskiej biblioteki pedagogicznej z autorem *Siekierzady*.

J. Feusette należał do wrocławskiego Klubu Dyskusyjnego przy Związku Literatów Polskich, którego bardzo ofiarną opiekunką była wybitna poetka U. Koziół. W tomie wierszy *Smuga i promień* umieściła ona następującą dedykację: „Dla Pana Jana Ch. / Feusette / z nadzieją / na szybki rewanż” (Wrocław, 23 kwietnia 1965).

¹² O „Ludzkiej istocie... literatury” Jan Feusette opowiadał w PBW w Opolu, wywiad J. Feusette'a dla Radia Opole, 26.02.2018, [online:] <https://radio.opole.pl/101,229142,o-ludzkiej-istocie-literatury-jan-feusette-opow> – 18 III 2024.

Z kolei inny wrocławski poeta – J. Styczeń, w książce *Kontury* napisał: „Janowi Chrzycielowi Feusette / stary trzymaj świecę nad / Opolem! [...]” (Wrocław, 9 grudnia 1966). Z Wrocławiem związany jest też M. Orski – redaktor naczelny miesięcznika „Odra”, który tomik *Zamarznięty ocean* opatrzył słowami: „Jankowi – / abyśmy się kiedyś wspólnie / znaleźli znowu, ale nad / nie zamarzniętym” (12 czerwca 1981).

Równie osobiste teksty dedykacyjne w swoich książkach zamieściła I. Wyczółkowska – wybitna opolska poetka, z którą J. Feusette po raz pierwszy miał kontakt w czasach szkolnych, i z którą później współpracował w redakcji „Stron”. W piśmie Uniwersytetu Opolskiego „Indeks” napisał o niej:

Do mojej klasy trafiła na polski Irena Wyczółkowska [...], odkrycie wielkiego Tymoteusza Karpowicza, drukująca we wrocławskiej „Odrze” poetka [...]. Rozmawialiśmy o pisaniu, czułem powiew Poezji, papierosowego dymu, zapachu piwa, uchylały się drzwi do intrygującego, nawet fascynującego pałacu bohemy. Zaszczytem dla mnie jest przyjaźń z Ireną [...]¹³.

Poetka poświęciła J. Feusette’owi piękne, przyjacielskie dedykacje: „Jankowi, najserdeczniej / w świecie, i z życzeniem, / aby ptaszysko – zły los / omijało Jego dom!” (wpis z 19 grudnia 1991 w książce pt. *Ptaszysko*); „Jankowi – z bardzo, / bardzo serdeczną / przyjaźnią” (wpis z 23 sierpnia 1993 w książce *Balon bez poręczy*). Natomiast w *Gwarze utajonym* napisała: „Drogiemu Jankowi, który potrafi / najmądrzej wsłuchiwać się w zgiełk / świata, i – gwar utajony, / z zawsze tą samą, najszczerzą / sympatią” (15 grudnia 1995).

Wśród autorów wpisów dedykacyjnych pojawia się również nazwisko Bogusława Żurakowskiego – poety, literaturoznawcy, pedagoga, profesora Uniwersytetu Jagiellońskiego¹⁴, który w książce *Taniec bez ludzi* zamieścił wzruszające słowa: „Jankowi Feusette’owi, mojemu / 100% Przyjacielowi i świeżemu / Powietrzu” (Wrocław, 16 grudnia 1965), a w *Słowach czasu każdego* napisał: „Jankowi Chrzycielowi – / duchowemu sprzymierzeńcowi / te «słowa», które są «Spełnieniem»” (Opole, 10 grudnia 1975). W przyjacielskim tonie utrzymana jest także dedykacja zamieszczona w tomie *Znaki wodne*: „Jankowi Feusette’owi – / na pamiątkę spotkań / w Opolu, z pamięcią / o starej przyjaźni” (7 października 2000).

Inny poeta związany z Opolem – Zygmunt Dmochowski w tomie *Wezbrana rzeka* zamieścił następujący wpis: „Koledze po piórze / JANKOWI FEUSETTE / z serdecznością i przyjaźnią / od Kujawiaka i Opolanina / który wciąż jeszcze jest jak wezbrana / rzeka” (Opole, 9 kwietnia 1997), a *Wybór wierszy* opatrzył słowami: „Przyjacielowi mojemu – / Poecie – JANKOWI / bardzo serdecznie” (Opole, 8 września 2005).

¹³ J. Feusette, *Moje uniwersytety...*, s. 22.

¹⁴ Bogusław Żurakowski (ur. 9.07.1939 r. w Stanisławowie, zm. 1.07.2020 r. w Krakowie) związany był przez wiele lat z Opolem, gdzie ukończył studia z zakresu filologii polskiej oraz doktoryzował się w 1975 r. W latach 1962-1969 pracował jako kierownik Działu Terenowego w PBW w Opolu, później podjął pracę w Katedrze Literatury dla Dzieci i Młodzieży w WSP w Opolu.

Z kolei Henryk Wolniak na karcie tytułowej książki pt. *Horyzont* napisał: „Janowi Chrzycielowi Feusettowi / z wiarą w Jego Boskie / Horyzonty poezji” (listopad 1965), natomiast w tomie wierszy pt. *Czasoczary* zawarł następującą dedykację: „Drogiemu / Janowi Chrzycielowi / Feusette'owi / i Jego Oryginalnej Osobowości / Twórczej z najlepszymi / życzeniami i wyrazami / przyjaźni” (Wrocław, 5 stycznia 1977).

W kolekcji nie mogło zabraknąć książek autorstwa T. Różyckiego – wybitnego opolskiego poety, laureata wielu nagród literackich, w tym Nagrody im. Wisławy Szymborskiej 2023. W zbiorze wierszy *Ręka pszczelarza* napisał: „Jankowi / z podziękowaniem / za przyjaźń” (Opole, 2022), a w swojej wcześniejszej książce pt. *Księga obrotów* zamieścił następujące słowa: „Panu Janowi / serdecznie, z życzeniami / pomyslnych obrotów” (Opole, wrzesień 2010).

Wśród autorów tekstów dedykacyjnych pojawiają się również nazwiska kolegów z redakcji czasopisma „Opole”. Jan Goczoł – redaktor naczelny miesięcznika w latach 1975-1990 – w tomie *Poezje wybrane* skierował do niego następujące słowa: „Janowi – Jan / (nie tylko wspólnotą / imion), naszymi / ścieżkami różnymi / a przecież bliskimi” (8 maja 1986). Bardzo osobisty wpis ofiarował w książce *Psia fuga* Marek Jodłowski – poeta, krytyk literacki i teatralny, tłumacz, redaktor, pomysłodawca Opolskich Konfrontacji Teatralnych: „Janowi Feusette'owi, / z którym od dwudziestu lat / oddychamy powietrzem tego samego / pokoju” (Opole, 17 września 1990)¹⁵. Z kolei Wiesław Saniewski – polski reżyser i scenarzysta (m.in. filmów *Nadzór* i *Sezon na bażanty*)¹⁶ w *Pierwszym stopniu do piekła* skreślił słowa: „Jankowi, / którego, co tu dużo mówić, / brak mi we Wrocławiu” (9 listopada 1978).

Wspominając ofiarodawców dedykacji, nie sposób pominąć redaktorów i najbliższych współpracowników skupionych wokół czasopisma „Strony”, opolskiego dwumiesięcznika o charakterze społeczno-kulturalnym, którego J. Feusette był założycielem i redaktorem naczelnym. Pismo prezentowało twórczość pisarzy oraz publicystów regionu i kraju. Omawiało ponadto interesujące zjawiska z dziedziny teatru, muzyki czy plastyki. Wśród nich można odnaleźć wpisy krytyka literackiego, teoretyka literatury i poety – dra hab. Adriana Glenia, profesora Uniwersytetu Opolskiego – w publikacji *Istnienie i literatura*: „Szanownemu i Drogiemu Panu / Janowi Feusette'owi, / z szacunkiem / i wdzięcznością / za mocny uścisk dłoni / którą wciągnął mnie Pan / na pokład STRON” (Grabczok, 11 listopada 2010) oraz w wydawnictwie *Do-prawdy? Studia i szkice o literaturze najnowszej*: „Drogiemu Janowi / w podzięcie za tę dekadę, / która za nami / i w nadziei na te, które jeszcze / przed nami, / obyśmy znów znaleźli się we wspólnych / STRONACH” (Grabczok, 7 stycznia 2013). Także w książce *Marzenie, które czyni poetą*... *Autentyczność i empatia w dziele literackim*

¹⁵ Marek Jodłowski (ur. 5.05.1941 r. w Kielcach, zm. 31.07.1992 r. w Opolu) w latach 1970-1990 pracował w redakcji miesięcznika społeczno-kulturalnego „Opole”, kolejno na stanowiskach redaktora, sekretarza redakcji, zastępcy redaktora naczelnego i redaktora naczelnego.

¹⁶ Wiesław Saniewski (ur. 29.10.1948 r. we Wrocławiu) w latach 1974-1981 był kierownikiem działów filmowych w miesięczniku „Opole”, a później w „Odrze”.

Juliana Kornhausera A. Gleń wyraził podziękowania za współpracę: „Drogiemu Janowi, / w podzięcie za lata rozmów / i współpracy, / i z nadzieją na jeszcze...” (Grabczok, 3 marca 2014).

Innym przykładem dedykacji autorów związanych z redakcją „Stron” jest wpis Bartosza Małczyńskiego – filologa i filozofa, profesora Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego im. Jana Długosza w Częstochowie, w książce *Zestrojenia. Szkice o literaturze, muzyce i dobroci*: „Drogi Janie, / z przyjaźnią i wdzięcznością” (Opole, maj 2018). Warte przytoczenia są także słowa dra Bartosza Suwińskiego – poety, krytyka literackiego, adiunkta w Instytucie Nauk o Literaturze Uniwersytetu Opolskiego: „Drogi Janku, / rozejrzyj się po moich stronach, / daj się prowadzić impresji. / Z uściskami”, zamieszczone w książce *Bliki* (Opole, 2013).

Z opolskim środowiskiem literackim związany jest również dr hab. Jacek Gutowski, profesor Uniwersytetu Opolskiego – poeta, tłumacz, krytyk literacki, badacz literatury i eseista, który w swoich dedykacjach odnosił się m.in. do twórczości literackiej byłego dyrektora opolskiej biblioteki pedagogicznej. W książce *Życie w rozproszonym świetle. Eseje* napisał: „Jankowi / dziękując za absolutnie świetną / książkę i czekając na następne / serdecznie” (Opole, grudzień 2016), nawiązując do *Ludzkiej istoty... literatury*. O wcześniejszej książce J. Feusette’a wspomina z kolei w *Roku bez chmur* – tomiku nominowanym do Wrocławskiej Nagrody Poetyckiej Silesius w kategorii Książka Roku: „Drogi Janku, / dziękuję za świetne wiersze (Sprawa / gardłowa) i poruszające teksty / krytyczne. Miłej lektury” (Opole, czerwiec 2017).

Adresatem większości dedykacji jest J. Feusette, ale w kolekcji znajdują się też książki z dedykacjami, których adresatami byli wspólnie z żoną – Krystyną, lub tylko z wpisami dla żony. Warto przytoczyć w tym miejscu dedykację pióra B. Żurakowskiego, który w tomie *Pieśń* napisał: „Drogim Przyjaciołom – / Pani Krystynie i Jankowi serdecznie dziękując za / pomocne słowa” (Opole, 9 listopada 1971). W innej swojej książce pt. *Ciało i światło* zamieścił z kolei następujące słowa: „Jankowi i Krystynie – / na pamiątkę tych chwil, które bywają poezją, / z serdecznymi uściskami” (Opole, 25 lutego 1978).

Również U. Kozioł poświęciła swoje dedykacje Janowi i Krystynie Feusette’om, m.in. w *Wyborze wierszy*: „Miłym, serdecznym / Janowi i Krystynie Feusettom / serdecznie / i z dobrymi myślami” (Opole, 24 października 1978) oraz w książce *Ptaki dla myśli*: „Kochani – / Janie i Krystyno / – oby Wam się dobrze działo” (Opole, 24 października 1978). Innymi przykładami są także wpisy wspomnianej wcześniej I. Wyczółkowskiej, która we *Wstępie do teorii jawy* napisała: „Pani Krysi, Jankowi z wielką, wielką Sympatią Irena, 20.01.2000 r. – już, mój Boże!”, a w tomie *Ulica Równoległa* zamieściła następujące słowa: „Krysi i Jankowi / z tą samą, zawsze tą / samą przyjaźnią” (9 lutego 2006). Również M. Orski ofiarował im dedykację (w książce *Etos lumpa*): „Jankowi / oczekując na rewanż / z jego strony / i Krystynie / współautorce tego / oczekiwanego rewanżu” (5 kwietnia 1978).

Piękne słowa skierował do państwa Feusette’ów W. Bonowicz w tomie *Echa*: „Krystynie / i Janowi, / z pewną nadzieją, że te ciemne wiersze / zawierają nieco światła.

Serdecznie” (5 listopada 2014). Z kolei T. Różycki w książce *Litery* napisał następujące słowa: „Krystynie / i Jankowi / te Literki / z najlepszymi życzeniami / niech się układają” (Opole, 2016).

W przekazanym PBW w Opolu księgozbiornie znaleźć można także dedykacje upamiętniające jednorazowe spotkania z poetami i pisarzami, które miały miejsce podczas wieczorów autorskich organizowanych w bibliotece w czasie, kiedy J. Feusette był jej dyrektorem. Zainicjował on bowiem cykl spotkań z wybitnymi osobami literatury i kultury polskiej. W PBW w Opolu gościli m.in.: Olga Tokarczuk, Andrzej Stasiuk, Paweł Huelle, Eustachy Ryłski, Robert Makłowicz, Jacek Dukaj, Włodzimierz Nowak, Magdalena Tulli, Janusz Styczeń, Krzysztof Czyżewski, Barbara Toruńczyk, Ryszard Krynicki, Dawid Bieńkowski, Joanna Wiszniewicz, Krzysztof Varga, Michał Paweł Markowski, Jerzy Sosnowski, a także Jurij Andruchowycz.

Przykładem takiej dedykacji jest wpis Marzanny Kielar, która w swoim tomie poetyckim *Umbra* napisała: „Panu Janowi Feusette, / z serdecznymi podziękowaniami / za zaproszenie do Opola / i piękne spotkanie” (Opole, 15 lutego 2007). Z kolei Agnieszka Kuciak, która w czerwcu 2007 roku była gościem PBW, w książce *Dalekie kraje. Antologia poetów nieistniejących* zamieściła następujące słowa: „Szanownemu Panu / Janowi Feusette / z podziękowaniem / za miłe spotkanie / w Bibliotece”. W podobnym tonie podziękowanie wyraził także Hubert Klimko-Dobrzaniecki, który w *Domu Róży* napisał: „Panu Janowi w / podzięcie za ciepłe / spotkanie” (10 marca 2009).

PODSUMOWANIE

Zaprezentowany wybór dedykacji z Kolekcji ze Zbiorów Jana Feusette'a pokazuje, jak niezmiernie ciekawy materiał źródłowy stanowią tego rodzaju wpisy. Zakres chronologiczny omówionych tekstów dedykacyjnych jest imponujący, ponieważ zostały one napisane na przestrzeni 57 lat: od 1965 do 2022 roku. Analiza ich treści jest świadectwem i odzwierciedleniem żywych i częstych spotkań byłego dyrektora PBW w Opolu z poetami i pisarzami polskimi. Rękopiśmienne wpisy na kartach tytułowych książek wchodzących w skład kolekcji są przykładem dedykacji autorskich, będących często trwałą pamiątką przyjaźni, szczególnie z przedstawicielami opolskiej i wrocławskiej literatury.

Każda dedykacja to historia pewnej znajomości, spotkania oficjalnego lub prywatnego. Wpisy zamieszczone przez autorów w ich książkach przywołują często różne wydarzenia i fakty z życia, znane wyłącznie tylko dwóm uczestnikom aktu dedykacyjnego¹⁷.

¹⁷ E. Olszowy, *Dedykacje rękopiśmienne w księgozbiornie arcybiskupa Szczepana Wesołego w Bibliotece Teologicznej Uniwersytetu Śląskiego. Rekonesans badawczy*, „Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych” 2012, nr 1, s. 76.

Książki opatrzone autografami i dedykacjami złożonymi przez znakomitych twórców nobilitują księgozbiór, nadają mu unikatowy charakter i podnoszą jego wartość.

Kolekcja ze Zbiorów Jana Feusette'a, która liczy około trzech tysięcy woluminów, stanowi doskonałe uzupełnienie księgozbioru PBW w Opolu. Istotne znaczenie ma również fakt, że przekazane bibliotece przez darczyńcę materiały są, zgodnie z jego życzeniem, dostępne dla wszystkich zainteresowanych czytelników opolskiej książnicy.

BIBLIOGRAFIA

- Bereś S., Batorowicz-Wołowiec K., *Wojaczek wielokrotny. Wspomnienia, relacje, świadectwa*, Wrocław 2008.
- 40 lat Teatru w Opolu. 1945-1985, red. J. Feusette, J. Nowara, Opole [1986].
- Feusette J., *Ludzka istota... literatury*, Poznań 2016.
- Feusette J., *Moje uniwersytety wuespowskie*, „Indeks” 2014, nr 1-2, s. 22-25.
- Feusette J., O „Ludzkiej istocie... literatury” Jan Feuesette opowiadał w PBW w Opolu, wywiad J. Feusette'a dla Radia Opole, 26.02.2018, [online:] <https://radio.opole.pl/101,229142,o-ludzkiej-istocie-literatury-jan-feuesette-opow>.
- Feusette J., *Sprawa gardłowa*, Warszawa 2012.
- Kisala A., Załona A., *Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka w Opolu w latach 2001-2011*, [w:] *Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka w Opolu. Historia i współczesność (1951-2011)*, red. A. Załona, Opole 2011, s. 76-118.
- Kowalska I., Załona A., *Jan Feusette. Dyrektor Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Opolu w latach 1999-2012*, [w:] *Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka w Opolu 1951-2021. Historia, działalność, zasoby, ludzie*, red. A. Załona, Opole 2021, s. 197-228.
- Krauz M., *Styl dedykacji rękopiśmiennej a czas*, „Stylistyka” 2007, t. 16, s. 542-543.
- Krauz M., „Z wyrazami prawdziwej przyjaźni” – o strukturze i stylu dedykacji autorskich w księgozbiorze Floriana Śmiei, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego. Seria Filologiczna” 2011, z. 70, s. 337-354.
- Olszowy E., *Dedykacje rękopiśmienne w księgozbiorze arcybiskupa Szczepana Wesołego w Bibliotece Teologicznej Uniwersytetu Śląskiego. Rekonesans badawczy*, „Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych” 2012, nr 1, s. 29-84.
- Rękopiśmienne dedykacje autorskie w księgozbiorze Ossolineum*, zebrał i oprac. J. Długosz, Wrocław 1967.
- Trawińska-Słabęcka D., *Bibliofilstwo. Z dziejów sztuki wydawniczo-edytorskiej*, Jelenia Góra 1993.
- Wojciechowski M.J., *Ekslibris – godło bibliofila*, Wrocław 1978.
- Zemsał E., O dedykacjach rękopiśmiennych z księgozbioru Marii i Jerzego Kuncewiczów, „Folia Bibliologica” 2000, z. 52, s. 49-66.

ABSTRAKT

Artykuł omawia Kolekcję ze Zbiorów Jana Feusette'a, którą w latach 2022-2023 przekazał Pedagogicznej Bibliotece Wojewódzkiej w Opolu jej wieloletni dyrektor. Podarowany księgozbiór liczy około trzech tysięcy woluminów. W tekście zwrócono szczególną uwagę na książki posiadające znaki własnościowe: ekslibris i pieczęć, ponadto omówiono wybrane dedykacje rękopiśmienne, które stanowią cenny element ofiarowanych przez darczyńcę zbiorów. Wśród autorów dedykacji zamieszczonych w książkach pochodzących z prezentowanej kolekcji znajdują się wybitni pisarze polscy oraz krytycy i historycy literatury tworzący w XX i XXI wieku. Zaprezentowane w artykule wpisy dedykacyjne stanowią unikatowe uzupełnienie biogramu Jana Feusette'a, są wymownym dowodem jego dokonań na niwie literackiej i redakcyjnej.

Słowa kluczowe: Jan Feusette, Kolekcja ze Zbiorów Jana Feusette'a, Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka w Opolu, dedykacja, ekslibris

ABSTRACT

A Set of Books from the Collections of Jan Feusette (with Particular Emphasis on Books with Dedications) in the Pedagogical Voivodship Library in Opole

The article discusses a set of books from the Collections of Jan Feusette, which was given in the years 2022-2023 to the Pedagogical Voivodship Library in Opole by its multiannual director. This book collection includes circa 3000 volumes. The text pays special attention to books with proprietary marks: bookplates and seals. Moreover, selected manuscript dedications have been discussed, which constitute a valuable component of the collections given by the donor. Authors of the dedications written in books from the presented set comprise outstanding Polish writers, critics and literary historians from the 20th and 21st centuries. Dedicatory entries shown in the article constitute unique supplement of Jan Feusette's biographical note – they are meaningful evidence of his achievements within the literary and editorial fields.

Keywords: Jan Feusette, set of books from Collections of Jan Feusette, Pedagogical Voivodship Library in Opole, dedication, bookplate

MARTA JASIŃSKA

Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka im. KEN w Warszawie

AGNIESZKA SOKOŁOWSKA

Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka im. KEN w Warszawie
Filia w Nowym Dworze Mazowieckim

Książka bliżej czytelnika – wolny dostęp do zbiorów

Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka im. Komisji Edukacji Narodowej w Warszawie Filia w Nowym Dworze Mazowieckim rozpoczęła działalność w sierpniu 1954 roku¹. W swojej historii biblioteka osiem razy zmieniała lokalizację, jednak żaden z przyznanych placówce lokali nie zaspokajał jej potrzeb. W 2020 roku rozpoczęto działania mające na celu poprawienie warunków lokalowych filii i pozyskanie nowego lokalu w rozbudowanym i unowocześnionym budynku Miejskiej i Powiatowej Biblioteki Publicznej w Nowym Dworze Mazowieckim. Już w styczniu 2021 roku Zarząd Województwa Mazowieckiego zaakceptował potrzebę przeniesienia nowodworskiej filii do nowej siedziby. W kwietniu została podpisana umowa o wynajem lokalu pomiędzy dyrektorkami obu bibliotek i rozpoczęto proces remontowania i wyposażania wnętrza. Filia otrzymała w centrum miasta pomieszczenia o powierzchni 206 m² na dolnym poziomie nowego skrzydła Biblioteki Publicznej i rozpoczęła tam swoją działalność 1 września 2022 roku. Biblioteka posiada nowoczesną i atrakcyjną aranżację wnętrza, a pomieszczenia zaprojektowano tak, aby czytelnicy mogli swobodnie przemieszczać się po całej przestrzeni bibliotecznej. Wyodrębniono kameralne miejsca do pracy, czytelnię, magazyn zwarty, kącik dla dzieci, miejsca do odpoczynku oraz miejsce na wystawy okolicznościowe. Najstarszy księgozbiór, od nr 1 do 30 000 oraz archiwalne

¹ Kronika Biblioteki Pedagogicznej w Nowym Dworze Mazowieckim prowadzona przez Irenę Formińską-Pająk.

roczniki czasopism, umieszczono w magazynie zwartym, który składa się z sześciu segmentów. Najnowszy księgozbiór, od nr 30 001 do 43 395 (stan na 1 czerwca 2023), ustawiono na półkach działami, wykorzystując deskryptory ujęciowe BN². Zarówno w wypożyczalni, jak i w czytelni zastosowano ten sam podział materiałów bibliotecznych. Zaprojektowano też oddzielne miejsce na zbiory specjalne, uwzględniając nietypowe rozmiary pomocy dydaktycznych, które placówka gromadzi od 2016 roku (stan na 1 czerwca 2023 – 440 egz.).

Wychodząc naprzeciw oczekiwaniom użytkowników, dokonano całkowitej reorganizacji umiejscowienia zbiorów i ustawiono je w wolnym dostępie dla czytelnika. „Wolny dostęp do półek daje użytkownikowi sposobność bezpośredniego kontaktu z materiałami bibliotecznymi, umożliwia i ułatwia samodzielne poszukiwania. Daje też możliwość swobodnego przeglądania zbiorów bez konieczności ich wcześniejszego zamawiania i wypożyczania”³.

Przebieg procesu zmiany ustawienia zbiorów był dla pracowników biblioteki bardzo trudny i czasochłonny:

1. Wybrano działy i zamówiono przekładki działowe.
2. Każdą książkę przydzielono do odpowiedniego działu i wpisano jego nazwę na wewnętrznej stronie okładki.
3. W systemie bibliotecznym Prolib dokonano zmian w module *Egzemplarze – Dane egzemplarza – Sygnatura* (przy sygnaturze dodano nazwę działu, w którym powinna znaleźć się pozycja). W miejscu *Położenie* wybrano opcję NDWD (co oznacza, że książka jest dostępna w Nowym Dworze Mazowieckim w wolnym dostępie).
4. Rozpoczęto proces ustawiania zbiorów na półkach.

Po rocznym funkcjonowaniu w nowej placówce pracownicy zaobserwowali wiele zalet wolnego dostępu do zbiorów. Zdecydowana większość użytkowników była bardzo zadowolona z takiego ustawienia i uważała, że teraz łatwiej przeszukiwać zbiory na wybrany temat. Nauczyciele doceniali możliwość przeglądania i wybierania książek i pomocy dydaktycznych bez wcześniejszego zamawiania za pomocą rewersów. Wszyscy byli zadowoleni z szybszej obsługi przy ladzie. Według opinii czytelników wolny dostęp zachęca do wypożyczeń, a biblioteka postrzegana jest jako miejsce bardziej przyjazne dla użytkownika. Zwiększyła się też ilość wypożyczanych materiałów bibliotecznych, przy jednoczesnym zmniejszeniu zużycia papieru do drukowania rewersów.

² Deskryptory ujęciowe, [online:] <https://przepisy.bn.org.pl/deskryptory/zasady-tworzenia-deskryptorow-bn#10-deskryptory-ujeciowe> – 21 III 2024.

³ A. Tupikowska, D. Budek, *Wolny dostęp do półek jako forma ożywienia księgozbioru*, „Forum Bibliotek Medycznych” 2010, nr 2(6), s. 187-195, [online:] [https://bazhum.muzhp.pl/media/files/Forum_Bibliotek_Medycznych/Forum_Bibliotek_Medycznych-r2010-t3-n2_\(6\)/Forum_Bibliotek_Medycznych-r2010-t3-n2_\(6\)-s187-195/Forum_Bibliotek_Medycznych-r2010-t3-n2_\(6\)-s187-195.pdf](https://bazhum.muzhp.pl/media/files/Forum_Bibliotek_Medycznych/Forum_Bibliotek_Medycznych-r2010-t3-n2_(6)/Forum_Bibliotek_Medycznych-r2010-t3-n2_(6)-s187-195/Forum_Bibliotek_Medycznych-r2010-t3-n2_(6)-s187-195.pdf) – 21 III 2024.

Niewątpliwą zaletą wolnego dostępu do półek jest połączenie dwóch funkcji – przechowywania i udostępniania. Tradycyjne udostępnianie eliminuje z obiegu część księgozbioru, gdyż użytkownicy nie zawsze potrafią odnaleźć interesującą ich literaturę w katalogach bibliotecznych. Wolny dostęp czyni przystępną większą część zbiorów, ułatwia też niesprecyzowane poszukiwania, ponieważ czytelnik odruchowo przegląda książki o podobnej tematyce [...]⁴.

Bibliotekarze zauważyli też, jak znacząco zmieniały się oczekiwania użytkowników oraz forma oferowanych usług bibliotecznych. „Przy wolnym dostępie do zasobów, zainicjowanym jeszcze w latach 30. ubiegłego wieku, wykrystalizował się szeroki zakres oferty, wielokrotnie bogatszy, ciekawszy i użyteczniejszy niż ten, który był następstwem samych powiadomień katalogowych bądź rekomendacji bibliotekarzy, funkcjonujących z załady”⁵. Model bibliotekarza „ładowego” zastąpił bibliotekarz dyżurujący jako doradca i pomocnik przy wyborze literatury.

Oprócz zalet zaobserwowano również wady wolnego dostępu do zbiorów. Dużym problemem stał się nieporządek wynikający z przeglądania zbiorów przez czytelników. Mimo że zakupiono specjalne wózki do odkładania przejranych, a niewypożyczonych książek, dość często zdarzały się kłopotliwe sytuacje, w których trudno było odnaleźć pozycję odstawioną przez czytelnika do niewłaściwego działu. Kolejnym utrudnieniem było to, że bibliotekarz dyżurujący musiał być stale do dyspozycji czytelników, aby ich kierować do poszukiwanego działu i wspierać w wyborze literatury, co przy niskiej obsadzie kadrowej w niewielkiej placówce filialnej stawało się trudne w godzinach natężenia ruchu. Jednak zalety zdecydowanie przewyższają wady i zarówno użytkownicy, jak i pracownicy są bardzo zadowoleni ze zmian, jakie wprowadzono w Bibliotece Pedagogicznej w Nowym Dworze Mazowieckim. Można śmiało stwierdzić, że zdecydowanie podniosły się zakres oraz jakość świadczonych przez placówkę usług. Warto zauważyć, że czytelnicy mają coraz wyższe oczekiwania wobec oferty bibliotecznej, zatem biblioteki – by były atrakcyjne – muszą kojarzyć się z wysokim standardem. „W kontekście funkcjonowania bibliotek możemy mówić o jakości usług (stanowiących znaczną część działalności bibliotek), jak i o jakości zasobów (np. zbiorów tradycyjnych i elektronicznych, zasobów materialnych), którymi biblioteki dysponują”⁶.

Gdy było już wiadomo, że filia PBW w Nowym Dworze Mazowieckim otrzyma nową siedzibę, chcieliśmy podkreślić fakt, że dla tej biblioteki zaczyna się nowa epoka. Zdecydowaliśmy więc wprowadzić nowy porządek, nowe otwarcie. W bibliotekach pedagogicznych czytelnik może zapoznać się z zasobami przede wszystkim poprzez katalog zbiorów. W naszej bibliotece od ponad dwudziestu lat tworzony jest on z wykorzystaniem programu bibliotecznego Prolib. Obecnie udostępniamy go

⁴ *Ibidem*.

⁵ J. Wojciechowski, *Biblioteki w nowym otoczeniu*, Warszawa 2014, s. 62.

⁶ E. Strzelczyk, *Jakość postrzegana jako satysfakcja użytkowników. Zagadnienia metodologiczne*, [w:] *Zarządzanie jakością w bibliotece*, red. M. Wojciechowska, Warszawa 2017, s. 141.

jako katalog online w formie multiwyszukiwarki Integro. Czytelnicy najczęściej wyszukują interesujące ich pozycje, wpisując tytuł bądź nazwisko autora. Trudniej im znaleźć literaturę, gdy znają tylko interesującą ich tematykę. W tym najczęściej pomagają im bibliotekarze. Użytkownicy nie zawsze potrafią określić, czego konkretnie szukają. Dlatego też bardzo dobrym sposobem na przybliżenie książek czytelnikom jest umożliwienie im „buszowania” między regałami i samodzielnego wyszukiwania interesującej ich literatury. Aby tak się stało, księgozbiór musi być odpowiednio opisany, ustawiony i mieć zabezpieczenie przed niepożądanymi sytuacjami, na przykład złym ustawieniem czy nieuprawnionym wyniesieniem⁷. Aby go chronić, w nowodworskiej bibliotece wdrożono nowoczesny system zarządzania zbiorami RFID (ang. *radio-frequency identification* – system zdalnej identyfikacji radiowej) zintegrowany z systemem bibliotecznym Prolib. Najprościej mówiąc, RFID jest systemem do zdalnej identyfikacji obiektu, który wykorzystuje fale radiowe do przesyłania danych oraz zasilania przez czytnik elektronicznego układu znajdującego się w etykiecie RFID, stanowiącej jednocześnie etykietę obiektu⁸. Może służyć m.in. do zabezpieczania zbiorów.

W podstawowej konfiguracji system składa się z:

- ▶ Układu czytnika:
 - czytnika zawierającego nadajnik, odbiornik i dekodery,
 - anteny nadawczo-odbiorczej lub dwóch anten: nadawczej i odbiorczej.
- ▶ Układu etykiet zwanych transponderami lub znacznikami składającymi się z:
 - układu elektronicznego, będącego układem scalonym bez obudowy, który może mieć rozmiary od $0,4 \times 0,4$ mm; zazwyczaj nie ma własnego zasilania (jest pasywny),
 - anteny.

Istnieje wiele dziedzin, w których możliwe jest zastosowanie RFID:

- ▶ handel,
- ▶ zarządzanie procesami logistycznymi i magazynowymi,
- ▶ zarządzanie opakowaniami zwrotnymi,
- ▶ przemysł i produkcja,
- ▶ budownictwo,
- ▶ inwentaryzacja majątku w firmach i organizacjach,
- ▶ identyfikacja osób, kontrola i ograniczenia dostępu,
- ▶ i oczywiście biblioteki.

Cały proces wprowadzenia takiego sposobu udostępniania i wypożyczania księgozbioru podzielony został na kilka etapów. Pominiemy tu, ze względów formalnych, sprawy związane z pozyskiwaniem funduszy i zajmiemy się tylko opisem wykonywanych zadań.

⁷ Ochrona zbiorów, [online:] <https://www.arfido.com/ochrona-zbiorow.html> – 21 III 2024.

⁸ RFID, [w:] Wikipedia, [online:] <https://pl.wikipedia.org/wiki/RFID> – 21 III 2024.

Pierwszym etapem były zakupy. Trzeba przy tym pamiętać, że aby wdrożyć ten sposób udostępniania, należy u wybranego producenta zakupić sprzęt:

- ▶ etykiety,
- ▶ urządzenia do kodowania etykiet,
- ▶ bramki, które „pilnują”, by żadna nieodkodowana przez bibliotekarza książka nie została wyniesiona z biblioteki.

Dodatkowe moduły systemu Prolib:

- ▶ moduły do kodowania etykiet,
- ▶ moduły wypożyczalni RFID (dokupione w późniejszym terminie).

Drugim etapem było przygotowanie stanowiska pracy, czyli instalacja na komputerze dodatkowego oprogramowania wspomagającego pracę koderów z systemem, instalacja urządzenia do kodowania, instalacja bramek.

Trzecim, najbardziej czasochłonnym etapem było kodowanie etykiet przyklejonych już do danego egzemplarza. W tej fazie trzeba pamiętać, że wszelkie zmiany w inwentarzu muszą być wprowadzone przed zakodowaniem etykiety. Jeśli bowiem zostaną dodane jakieś poprawki bądź dodatkowe dane, etykieta musi być „wymazana” i zakodowana raz jeszcze, co może znacznie wydłużyć proces.

Zakupy zostały podzielone na dwie części, ponieważ bardziej przydatny był zakup modułu do kodowania etykiet niż do wypożyczania. Dlatego dopiero w czwartym etapie zostały dokupione dwie licencje wypożyczalni RFID i jedna licencja modułu kodowania. W sumie więc w filii są dwa stanowiska obsługujące wypożyczenia RFID (przy ladzie i na zapleczu, do prac bibliotecznych).

Piątym etapem była parametryzacja systemu i uruchomienie wypożyczeń z wykorzystaniem technologii RFID. Założyliśmy jednak, że czytnik będzie mógł wypożyczać zbiory na dwa sposoby: albo zamawiając je przez katalog Integro, albo przechodząc do półek i wyszukując według własnych wymagań.

Od kilku miesięcy czytelnicy w Filii w Nowym Dworze Mazowieckim korzystają z obu form wyszukiwania i widzą, że są zadowoleni. Zwiększyła się bowiem znacząco, w porównaniu do lat poprzednich, zarówno liczba odwiedzających bibliotekę, jak i liczba wypożyczeń.

W tej chwili ten sposób udostępnień zaczyna wdrażać kolejna nasza filia, a następne dwie rozpoczynają przygotowania. Przed nimi dużo pracy, ale doświadczenia zdobyte w naszej placówce pokazują, że jest to dobra droga, by pozyskać nowych czytelników.

BIBLIOGRAFIA

- Deskryptory ujęciowe*, [online:] <https://przepisy.bn.org.pl/deskryptory/zasady-tworzenia-deskryptorow-bn#10-deskryptory-ujeciowe>.
- Kronika Biblioteki Pedagogicznej w Nowym Dworze Mazowieckim prowadzona przez Irenę Formińską-Pająk.

Ochrona zbiorów, [online:] <https://www.arfido.com/ochrona-zbiorow.html>.

RFID, [w:] *Wikipedia*, [online:] <https://pl.wikipedia.org/wiki/RFID>.

Strzelczyk E., *Jakość postrzegana jako satysfakcja użytkowników. Zagadnienia metodologiczne*, [w:] *Zarządzanie jakością w bibliotece*, red. M. Wojciechowska, Warszawa 2017, s. 141-158.

Tupikowska A., Budek D., *Wolny dostęp do półek jako forma ożywienia księgozbioru*, „Forum Bibliotek Medycznych” 2010, nr 2(6), s. 187-195, [online:] [https://bazhum.muzhp.pl/media/files/Forum_Bibliotek_Medycznych/Forum_Bibliotek_Medycznych-r2010-t3-n2_\(6\)/Forum_Bibliotek_Medycznych-r2010-t3-n2_\(6\)-s187-195/Forum_Bibliotek_Medycznych-r2010-t3-n2_\(6\)-s187-195.pdf](https://bazhum.muzhp.pl/media/files/Forum_Bibliotek_Medycznych/Forum_Bibliotek_Medycznych-r2010-t3-n2_(6)/Forum_Bibliotek_Medycznych-r2010-t3-n2_(6)-s187-195/Forum_Bibliotek_Medycznych-r2010-t3-n2_(6)-s187-195.pdf).

Wojciechowski J., *Biblioteki w nowym otoczeniu*, Warszawa 2014.

ABSTRAKT

W artykule został przedstawiony proces wprowadzania nowego sposobu udostępniania zbiorów w Pedagogicznej Bibliotece Wojewódzkiej im. KEN w Warszawie Filii w Nowym Dworze Mazowieckim z wykorzystaniem technologii RFID. Pokróćce wyjaśniono, na czym polega ta technologia, omówiono etapy oraz efekt końcowy całego procesu.

Słowa kluczowe: RFID, Prolib, wolny dostęp do zbiorów, biblioteka, Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka im. KEN w Warszawie Filia w Nowym Dworze Mazowieckim

ABSTRACT

The Book Closer to the Reader – Free Access to Collections

The article presents the process of introducing a new way of providing collections in the KEN Pedagogical Voivodship Library in Warsaw, branch in Nowy Dwór Mazowiecki, with the use of RFID technology. This technology has been shortly explained. Furthermore, the stages and final effect of the whole process have been discussed.

Keywords: RFID, Prolib, free access to collections, library, KEN Pedagogical Voivodship Library in Warsaw, branch in Nowy Dwór Mazowiecki

KLAUDIA KIERC

Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka im. Hugona Kołłątaja w Krakowie

Kodowanie i roboty edukacyjne w bibliotece

Praktyka Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej
im. Hugona Kołłątaja w Krakowie

Jednym z podstawowych zadań bibliotek pedagogicznych jest wspieranie procesu kształcenia nauczycieli oraz uczniów w zakresie edukacji czytelniczej i medialnej. W dobie szybko zmieniającego się świata jednym z głównych obowiązków nauczycieli jest przygotowanie dzieci do funkcjonowania w nowej rzeczywistości, która zdominowana jest przez nowoczesne technologie i media cyfrowe. Aby nadążyć za zmianami, nie wystarczy tylko umiejętność obsługi narzędzi cyfrowych – trzeba również znać zasady działania komputerów oraz sieci, a także metody analizy informacji. Niezbędne do tego jest myślenie algorytmiczne i komputacyjne, które łatwo pobudzić, wprowadzając do edukacji elementy programowania¹.

PROGRAMOWANIE I KODOWANIE

Hasła *programowanie* i *kodowanie* już na stałe wpisały się w codzienny język, nie tylko jako domena informatyków oraz programistów, ale również nauczycieli i uczniów. Odkąd w 2017 roku programowanie i kodowanie stały się elementami kształcenia, nauczyciele nadal próbują je ośwoić. Wkraczając na drogę nauczania programowania i kodowania, należy najpierw uświadomić sobie różnice pomiędzy tymi dwoma terminami. Pojęcie *programowanie* zazwyczaj odnosi się do procesu tworzenia

¹ M. Roszak, *Nauka programowania jako wyzwanie edukacyjne nauczycieli przedszkoli i edukacji wczesnoszkolnej*, [w:] *Interdyscyplinarne badania z zakresu nauk pedagogicznych i humanistycznych*, red. E. Chodźko, M. Śliwa, Lublin 2020, s. 57.

programów komputerowych, czyli obejmuje pisanie kodu, jego projektowanie, testowanie i debugowanie, natomiast *kodowanie* jest słowem opisującym sam proces pisania kodu, czyli instrukcji dla komputera czy też innego urządzenia. W edukacji terminy te są używane zamiennie, jednakże korzystniej będzie stosować pojęcie *programowanie* dla wdrażania użytkowania aplikacji i programów komputerowych, natomiast terminu *kodowanie* – dla zadań i ćwiczeń kształtujących logiczne myślenie bez użycia sprzętu komputerowego.

DLACZEGO WARTO UCZYĆ PROGRAMOWANIA I KODOWANIA?

Bez względu na to, czy będziemy uczyć programowania czy kodowania, warto uzmysłowić sobie zalety płynące z tego procesu.

Umiejętności te są niezbędne w dzisiejszych czasach, nie tylko z racji wszechobecnych urządzeń cyfrowych, które jesteśmy zmuszeni obsługiwać, ale również z powodu mnogości zawodów obecnych na rynku pracy, w których kompetencje te są wymagane. W wielu aspektach języki programowania identyfikowane są jako trzeci język, którym człowiek umie się posługiwać, a umiejętność pisania kodów traktowana jest na równi z czytaniem i pisanie². W przyszłości osoby niepotrafiące programować maszyn będą uznawane za cyfrowych analfabetów.

Nauczyciele wielokrotnie rezygnują z podjęcia aktywności związanych z wprowadzeniem elementów kodowania i programowania, ponieważ często brakuje im doświadczenia, program nauczania jest przeładowany, są to dla nich nowe i nierzadko trudne zadania, więc koniecznością jest uzupełnienie swojej wiedzy, zgromadzenie wartościowych materiałów oraz ewentualny zakup sprzętu. Warto jednak pamiętać, że korzyści płynące z nauki logicznego myślenia są niewspółmiernie większe od obaw nauczyciela.

Wprowadzenie elementów kodowania i programowania do codziennych zajęć niesie za sobą szereg pozytywnych aspektów:

- ▶ Dzięki umiejętności programowania dziecko staje się czynnym twórcą – kreując działający program, nabiera pewności i wiary w siebie.
- ▶ Nauka programowania wspomaga klarowne wyrażanie własnych idei oraz myśli – robot czy komputer nie domyśli się, co ma robić. Twórca oprogramowania musi precyzyjnie określić jego zadania. Dzieci poprzez to uczą się precyzji w myśleniu i działaniu.
- ▶ Uczy logicznego myślenia – skuteczne napisanie programu wymaga starannego zaplanowania działań i przewidywania potencjalnych efektów.
- ▶ Wzmacnia konsekwentne dążenie do celu – pisanie kodu wymaga powtarzalności, a pominięcie jakiegoś kroku skutkuje nie działającym programem.

² B. Kuźmińska-Sołśnia, *Nauka programowania/kodowania w edukacji najmłodszych*, „Dydaktyka Informatyki” 2018, nr 13, s. 122.

- Wzmacnia cierpliwość i wytrwałość – czasami odnalezienie błędu w kodzie i jego ponowne stworzenie zajmuje więcej czasu niż zazwyczaj.
- Kształtuje przyzwyczajenie poszukiwania nowych, bardziej efektywnych i wygodniejszych rozwiązań.
- Wspomaga kreatywne oraz twórcze myślenie – stworzenie nowej gry czy animacji wymaga pomysłowości, a często także nieszablonowych rozwiązań.
- Przygotowuje do wykonywania zawodów przyszłości.
- Wspomaga bardziej świadome obcowanie z nowymi technologiami – pomimo wielogodzinnego korzystania z komputera czy smartfona dzieci nie zdają sobie sprawy z pełnego potencjału tych urządzeń.
- Wspiera cyfrową alfabetyzację.

Integracja elementów programowania i kodowania rozwija także umiejętność myślenia komputacyjnego, czyli „myślenia jak komputer” – krok po kroku.

OD CZEGO ZACZĄĆ?

Wprowadzenie elementów kodowania jest możliwe już w edukacji przedszkolnej. Zaleca się, aby przygodę z programowaniem i robotyką rozpocząć od ćwiczeń i aktywności bez użycia sprzętu komputerowego. Do ćwiczeń kształtujących logiczne myślenie wykorzystać można wszystkie ulubione zabawki: klocki (plastikowe, drewniane, Lego), układanki, puzzle, materiały plastyczne. Na początku warto oswoić dzieci z podstawowymi pojęciami, wskazać kody, jakie funkcjonują w codziennym życiu, oraz zakodować codzienne czynności (rozpisać, co dzieci robią krok po kroku, na przykład podczas mycia zębów). Następnie należy zastosować ćwiczenia związane z odbiciem lustrzanym, symetrią, kodowaniem poprzez kolorowanie, odwzorowywaniem, dopasowywaniem kolorów i kształtów, zadania z kratownicą i najprostszymi „współrzędnymi” (niekoniecznie w postaci numerów i liter), kodowanie poprzez liczenie elementów, hasła i szyfry (tutaj również nie tylko w postaci liter i cyfr), słowotwórstwo, zabawę ruchem czy rytmy. W edukacji wczesnoszkolnej można wprowadzać dyktanda graficzne oraz maty do kodowania. Doskonałą opcją będzie także wykorzystanie chusty animacyjnej czy gier planszowych (tych przeznaczonych do nauki kodowania, jak również standardowych).

ROBOTY EDUKACYJNE ORAZ MOŻLIWOŚCI ICH WYKORZYSTANIA W NAUCZANIU

Jednym z najefektywniejszych sposobów wprowadzenia dzieci w świat programowania jest wykorzystanie robotów edukacyjnych. Uczą one nie tylko podstawowych umiejętności okołoprogramistycznych, logicznego i abstrakcyjnego myślenia, ale

także pracy w grupie. Dzięki wspólnej zabawie dzieci uczą się komunikacji, dzielą się wiedzą, razem rozwiązują problemy. Umiejętność pracy w zespole jest w dzisiejszych czasach nieoceniona, a empatia, umiejętność dopasowania się do grupy czy rezygnacja z własnego celu na rzecz wspólnego zaprocentują w przyszłości³.

Zanim jednak uczniowie rozpoczną przygodę z rzeczywistymi robotami, warto zapoznać ich ze strukturą pisania kodów. Doskonałym narzędziem do realizacji tego celu będzie gra karciana *Cody Roby*, która uczy podstaw działania robotów – bez robotów. W grze sterujemy na planszy miniaturowymi papierowymi robotami za pomocą kart z ruchami *do przodu*, *obrót w prawo*, *obrót w lewo*. Finałem rozgrywki jest pokonanie przeciwnika i dotarcie na pole, na którym aktualnie stoi jego robot. Grę można modyfikować, dostosowując jej poziom do możliwości uczestników, i jest ona ogólnodostępna w internecie do samodzielnego wydruku.

Obecność robotów w bibliotekach wywoła wiele emocji i zainteresowania wśród użytkowników. Programowanie i robotykę można wpłatać do wszystkich rodzajów warsztatów, niezależnie od treści podstawy programowej. Technologie te będą przydatne do urozmaicania lekcji, dodatkowego powtórzenia materiału oraz tworzenia gier i zabaw. Roboty są wykorzystywane również w edukacji specjalnej – mogą być używane do ułatwiania komunikacji, doskonalenia umiejętności skupienia się dzieci oraz zachęcania ich do interakcji⁴.

Na rynku dostępnych jest wiele rodzajów robotów edukacyjnych – programowanie za pomocą flamastrów, wykorzystujące konstrukcje z klocków Lego oraz mechanicznych ramion. Kluczowym kryterium wyboru robota jest specyfika oprogramowania, które go napędza. Na poziomie przedszkola i klas I-III szkoły podstawowej warto, aby językiem programowania robota był *Scratch* i jego pochodne. Pozwoli on na sterowanie robotem za pomocą wygodnych komend w postaci blozków – graficznego (wizualnego) języka programowania. Na wyższych poziomach edukacyjnych zaleca się wprowadzanie bardziej skomplikowanych języków edukacyjnych.

Jednym z robotów przeznaczonych dla dzieci w wieku od piątego roku życia jest Ozobot, stworzony przez firmę EduSense. To mały robot, który nie wymaga korzystania z komputera ani tabletu (choć w pewnych sytuacjach może być to pomocne). Mimo swoich niewielkich rozmiarów jest niezwykle zaawansowany. Za pomocą sensorów wykrywa linie i ich kolor, dlatego programujemy go, rysując kolorowe linie na kartce papieru, układając trasy z przeznaczonych do tego drewnianych puzzli lub, w późniejszym czasie, wgrywając program z komputera lub tabletu. Robot reaguje również na specjalne kody tworzone za pomocą kolorowych kwadracików.

Dla nauczycieli, którzy rozpoczynają swoją przygodę z Ozobotami, firma EduSense stworzyła Akademię EduSense. Na platformie znajdują się bezpłatne kursy online, scenariusze lekcji oraz aplikacje. Przygotowane scenariusze są dostosowane do wieku

³ K. Bobko, M. Bubula et al., *Programowanie i robotyka w edukacji wczesnoszkolnej*, Kraków 2018, s. 53.

⁴ D. Janczak, *Wykorzystanie robotów w edukacji*, „Dyrektor Szkoły” 2018, nr 2, s. 44-47.

i umiejętności uczniów, mogą być używane przy organizacji różnych uroczystości, takich jak Dzień Babci i Dziadka, Dzień Dziecka, Dzień Ziemi, a także podczas zajęć związanych z porami roku. Są również przydatne do utrwalania podstawowych informacji, takich jak kierunki geograficzne, strony ciała, działania matematyczne, figury geometryczne. Mogą być wykorzystywane podczas zajęć czytelniczych do odwzorowywania podróży bohaterów, tworzenia alternatywnych zakończeń baśni i bajek, a także do ugruntowania wiedzy na temat Polski lub do tworzenia trójwymiarowych makiet. Wszystkie scenariusze są zgodne z nową podstawą programową.

Ozoboty doskonale sprawdzają się zarówno jako integralna część zajęć, jak i główny punkt zainteresowania. Mogą być używane w ramach warsztatów bibliotecznych do omówienia lektur, przeprowadzenia zajęć tematycznych oraz biblioterapeutycznych. Ze starszymi uczniami można je wykorzystać podczas lekcji bibliotecznych i bibliograficznych, a także w kontekście historii książki, wykorzystując tablet lub komputer.

Wielu nauczycieli obawia się, że mogą mieć trudności z eksploatacją robotów podczas zajęć. Jednak z obsługą Ozobotów każdy nauczyciel poradzi sobie z łatwością, ponieważ są one bardzo intuicyjne w użytkowaniu i nie wymagają specjalnej wiedzy informatycznej. Aby urozmaicić pracę z Ozobotami, można wyposażać pracownie nie tylko w odpowiednie drewniane puzzle w wersji podstawowej i rozszerzonej, ale również w wersji AI czy angielskiej. Dla starszych dzieci przeznaczona jest gra planszowa *Code the Globe*, w trakcie której Ozoboty zwiedzają różne miasta na świecie.

W Pedagogicznej Bibliotece Wojewódzkiej im. H. Kołłątaja w Krakowie młodszy uczeń bierze udział w zajęciach „Wyprawa do ZOO”, podczas których tworzą makietę ZOO, ćwiczą podstawy programowania Ozobotów, utrwalają wiedzę na temat dzikich zwierząt i rozwijają swoją kreatywność. Rysując kolorowe trasy dla robotów, dzieci trenują motorykę małą, a układając ścieżki z drewnianych puzzli, doskonalą myślenie komputacyjne i zauważają związki przyczynowo-skutkowe. Uczniowie klas IV-VI szkoły podstawowej podczas warsztatów „Miasta Świata” mają okazję zagrać w grę planszową *Code the Globe*. Rozwiązując dyktando graficzne, dowiadują się, jakie miasta będą zwiedzać Ozoboty, następnie kodują roboty tak, by rozwiązać zadania ukryte na kartach i na końcu stworzyć swoją własną trasę z puzzli.

Bardziej zaawansowanym w użytkowaniu robotem jest Photon. To robot o gabarytach dużo większych niż Ozoboty, co pozwala na nauczanie robotyki dzieci już w wieku przedszkolnym, poczynając od dwuipółlatków. Posłuży on nie tylko do nauki programowania, ale może również stać się ulubioną zabawką. Korzystanie z robota poprawia koordynację wzrokowo-ruchową i manualną, orientację przestrzenną, uczy pracy w grupie, wzbudza ciekawość i angażuje emocje. Konstrukcja robota jest bardzo bezpieczna, bez wystających kabli i elementów korpusu. Do robota Photon można zakupić specjalne maty podłogowe, fiszki oraz elementy dekoracyjne.

Photon dostępny jest w wersji edukacyjnej, do której dołączone są opracowane scenariusze warsztatów. Można również zakupić jeden ze specjalnie przygotowanych zestawów, w którym oprócz robota znajdują się materiały dydaktyczne. Robota

możemy programować tylko za pomocą komputera, tabletu lub smartfona. Dostępne są do niego trzy aplikacje: Photon Robot (fabularyzowana gra ucząca podstawowych i zaawansowanych zasad funkcjonowania Photona), Photon Coding (aplikacja z dostępem do wszystkich poziomów i funkcji programowania robota) oraz Photon Edu (wspierająca proces nauczania i uczenia się). Robota, tak jak Ozoboty, można wykorzystać nie tylko podczas wprowadzania elementów programowania i robotyki, ale także jako przerywnik podczas innych zajęć. Photon pomoże dzieciom w odkrywaniu własnych emocji, może być przewodnikiem po lesie, służyć pomocą w poznawaniu praw rządzących porami roku, zwiedzi wraz z uczniami państwa na świecie, rozwiąże zadania matematyczne czy przemierzy Układ Słoneczny. Z najmłodszymi dziećmi odkryje świat kolorów i dźwięków.

Wiele szkół oraz bibliotek zdecydowało się na zakup robotów, które stają się coraz bardziej popularne. Uczniowie podczas zajęć „Mój przyjaciel Robot” w PBW w Krakowie wykorzystywali Photona, grając w bingo, szukając zbiorów bibliotecznych oraz przemierzając labirynt z książek. Roboty wspólnie z uczestnikami warsztatów przemierzały tory przeszkód, brały udział w wyścigach, poznawały Układ Słoneczny oraz dzięki zwierzęta, a także utrwały zasady bezpieczeństwa, natomiast wspólnie z seniorami ćwiczyły koordynację ruchową i umiejętność obsługi narzędzi cyfrowych.

Dzięki swoim różnorodnym funkcjom oraz czujnikom Photon wprowadza dzieci w świat automatyki i robotyki, asystuje przy wdrażaniu i powtarzaniu elementarnej wiedzy z zakresu nauk humanistycznych, matematycznych, przyrodniczych, fizyki, podstaw mechaniki, wspomaga logiczne myślenie, wzmacnia kreatywność oraz wspiera realizowanie własnych pomysłów – wszystko zależy od potrzeb uczniów i nauczycieli.

Podsumowując, kodowanie i robotykę warto wprowadzać do edukacji najmłodszych dzieci, dzięki czemu w przyszłości będą potrafiły nie tylko rozwiązywać trudne zadania logiczne i algorytmiczne, ale również poprawnie obsługiwać media cyfrowe i świadomie z nich korzystać. Zadania niewymagające użycia sprzętu komputerowego pozwolą im doskonalić myślenie komputacyjne, a roboty edukacyjne umożliwią odkrywanie potencjału nowoczesnych technologii w bezpieczny sposób.

BIBLIOGRAFIA

- Bobko K., Bubula M. et al., *Programowanie i robotyka w edukacji wczesnoszkolnej*, Kraków 2018.
- Janczak D., *Wykorzystanie robotów w edukacji*, „Dyrektor Szkoły” 2018, nr 2, s. 44-47.
- Kuźmińska-Solśnia B., *Nauka programowania/kodowania w edukacji najmłodszych*, „Dydaktyka Informatyki” 2018, nr 13, s. 122, <https://doi.org/10.15584/di.2018.13.15>.
- Oferta edukacyjna dla przedszkolaków*, [online:] <https://www.pbw.edu.pl/images/ofertaedukacyjna/krakow/dlaszkol/przedszkola/20240219.pdf>.
- Oferta edukacyjna dla uczniów kl. 1-3 szkoły podstawowej*, [online:] https://www.pbw.edu.pl/images/ofertaedukacyjna/krakow/dlaszkol/kl_1_3/20240220.pdf.

Roszak M., *Nauka programowania jako wyzwanie edukacyjne nauczycieli przedszkoli i edukacji wczesnoszkolnej*, [w:] *Interdyscyplinarne badania z zakresu nauk pedagogicznych i humanistycznych*, red. E. Chodźko, M. Śliwa, Lublin 2020, s. 57-66.

ABSTRAKT

Odkąd programowanie i kodowanie znalazło się w nowej podstawie programowej, biblioteki stanęły przed nowym wyzwaniem – wspieraniem uczniów i nauczycieli w zakresie edukacji czytelniczej i medialnej z uwzględnieniem nowoczesnych technologii, jakimi są roboty edukacyjne. W artykule omówiono zalety wprowadzania elementów kodowania i programowania do codziennych aktywności uczniów, nakreślono, od czego warto rozpocząć przygodę z kodowaniem, przedstawiono dwa rodzaje robotów – Ozoboty oraz Photona, a także wskazano szereg zagadnień i przykładów tematów, w których roboty mogą być wykorzystywane.

Słowa kluczowe: kodowanie, programowanie, nowoczesne technologie, cyfrowa alfabetyzacja

ABSTRACT

Coding and Educational Robots in the Library: The Practice of the Hugon Kołłątaj Pedagogical Voivodship Library in Krakow

Libraries has faced a new challenge since programming and coding were included in a new programme foundation, i.e. supporting students and teachers within reading and media education with the acceptance of modern technologies – educational robots. The article discusses advantages of introducing the elements of coding and programming into the everyday activities of students. It has also been sketched where to start an adventure with coding and two types of robots have been presented – Ozobot and Photon. Furthermore, the article indicates several issues and examples of areas where robots can be used.

Keywords: coding, programming, modern technologies, digital alphabetisation

AGATA PAZDUR-BĄK

Biblioteka Jagiellońska

Nowe wydanie, nowe wyzwanie – studium przypadku

Nowoczesne rozwiązania technologiczne stają się integralnymi częściami publikacji drukowanych, dla których konieczne jest wprowadzenie w opisie bibliograficznym jasnych, ujednoliconych zasad stosowania. Autorami informacji zawartych w katalogach komputerowych, z których korzystamy, są bibliotekarze katalogerzy. Bez stałych wytycznych prezentacja danych w katalogach bibliotecznych może być niejasna lub nawet wprowadzać czytelnika w błąd. Co jednak zrobić, gdy technologia, autorzy i wydawcy wyprzedzają normy, przepisy i instrukcje? Aby przedstawić to istotne z punktu widzenia katalogera zagadnienie, zastosowałam metodę studium przypadku (*case study*)¹, która polega na skoncentrowaniu się na zbadaniu jednego zjawiska, zawiera jego opis i analizę. Z perspektywy praktyka chciałam omówić, na przykładzie drugiego wydania tej samej publikacji, istotną różnicę wprowadzoną przez autora i wydawcę przy wykorzystaniu popularnych technik kodowania informacji, dla których brak wytycznych w przepisach katalogowania książek. Modyfikację stanowi pojawienie się kodów QR jako integralnej części dzieła, bez której jego odbiór jest niepełny.

Kolejne wydanie tego samego tytułu rzadko kiedy drastycznie zmienia swoją zawartość, dzięki czemu możemy zduplikować istniejący już opis bibliograficzny wcześniejszego wydania i nanosić na niego „kosmetyczne” zmiany. Katalogi biblioteczne pełne są opisów publikacji zawierających informację o wydaniu uzupełnionym, poprawionym czy poszerzonym. W zaprezentowanym poniżej przykładzie spotkałam się z novum w postaci dodania do istniejącego we wcześniejszym wydaniu tekstu

¹ *Case study*, Encyklopedia Zarządzania, [online:] https://mfiles.pl/pl/index.php/Case_study – 8 III 2024.

kodów QR². *Quick Response* – szybka odpowiedź, podobnie jak zwykły kod kreskowy, służy do kodowania znaków w taki sposób, aby mogły być błyskawicznie odczytane przez specjalne czytniki. Kod QR, w przeciwieństwie do kodu kreskowego, jest dwuwymiarowy, a nośnikiem danych nie są kreski, ale kwadratowe ciemne i jasne moduły. Są one odpowiednikami zer i jedynek, za pomocą których koduje się dowolny znak. Można w nich zapisać: tekst, obraz, film, multimedia, adres strony www, znaki z alfabetu arabskiego, greckiego, hebrajskiego, japońskiego i cyrylicy.

Il. 1. Przykładowe kody QR. Źródło: <https://de.wikipedia.org/wiki/Mobile-Tagging> – 8 III 2024

Książka, która trafiła w moje ręce i wymusiła poszukiwanie odpowiedzi, jak sobie z nią poradzić, to *Wampir z Zagłębia* Przemysław Semczuka, wydanie nowe, uzupełnione z 2021 roku – zawiera 39 kodów QR.

CO NA TO FORMAT MARC21³?

MARC21 jest formatem służącym do zapisu i wymiany danych zgodnie z normą PN-ISO 2709, używanym w bazach katalogowych i bibliograficznych. Dane te są uporządkowane, ujednolicone tak, by odpowiednio zaprojektowane oprogramowanie mogło je prawidłowo odczytać i zinterpretować. Jest to pierwsze źródło wiedzy i „ściągawka” dla każdego katalogera, gdy stajemy przed dylematem lub gdy chcemy odświeżyć swoją pamięć. Niestety, żadne z opisanych w nim pól nie przewiduje możliwości pobierania kodu QR ani informacji z niego. Chcąc podać w opisie bibliograficznym informacje o kodach QR, możemy wykorzystać strefę uwag (pola 5XX), w której podaje się dodatkowe informacje uznane za ważne, a dla których nie ma innych stref opisu. Pola 336, 337, 338, czyli odpowiednio – typ zawartości, typ medium i typ nośnika, umożliwiają nam uzupełnienie opisu w taki sposób, aby przy

² M. Chrobot, *Wszystko o kodach QR*, [online:] <https://www.komputerswiat.pl/poradniki/jak-to-dziala/kody-qr-poradnik-czym-sa-kody-qr-i-jak-je-wygenerowac/hlm3ksp> – 8 III 2024.

³ MARC, Biblioteka Narodowa, [online:] <https://www.bn.org.pl/dla-bibliotekarzy/normy,-formaty,-standardy/marc> – 8 III 2024.

wyszukiwaniu publikacji w katalogu bibliotecznym czytelnik dowiedział się o konieczności posiadania urządzenia niezbędnego do odkodowania informacji zawartych w książce. Format oferuje również możliwość skorzystania z pola 856, w którym podaje się lokalizację i sposób dostępu do dokumentu elektronicznego, w tym dla dokumentu związanego z dokumentem głównym, na przykład linki do okładek lub inne części składowe dokumentu głównego w postaci zdjęć czy muzyki i filmu.

CO NA TO KATALOGER?

Truizmem jest stwierdzenie, że katalogować trzeba tak, aby powstały produkt był użyteczny dla odbiorcy. Niemniej w przypadku publikacji z nowatorskimi rozwiązaniami wydawniczymi potrzebne są narzędzia do ich pełnego odbioru. Konieczne jest również przekazanie czytelnikowi tego faktu przed wypożyczeniem publikacji, tak by mógł z niej w pełni skorzystać. Aby sprawdzić, jakie informacje znajdują się we wspomnianych 39 kodach, wykorzystałam własny telefon komórkowy. Stanowiska pracy w oddziałach katalogujących znanych mi jednostek wyposażone są standardowo w komputery, czasami także w czytniki barkodów, ale nie w czytniki kodów QR. W tym przypadku, tworząc opis bibliograficzny, kataloger uzależnia stopień jego szczegółowości od narzędzi, które posiada lub w które wyposażył go pracodawca. Uwaga ogólna w polu 500 jest jak najbardziej właściwym miejscem do podania informacji o występowaniu kodów QR. Jeżeli znamy ich zawartość, możemy w tym polu podać również szczegółowe informacje. Doświadczony kataloger weźmie również pod uwagę możliwość zastosowania pola 530 z uwagą dotyczącą innej postaci fizycznej dokumentu, kody QR mogą nas bowiem przekierować do zewnętrznych źródeł zawierających szereg multimedialnych dodatków. Program Alma, w którym na co dzień pracuję, nie obsługuje pola 856 – zostało ono w nim zamienione na tzw. portfolio, w którym możemy zapisywać linki do zewnętrznych źródeł. Nie wykorzystałam go w opracowaniu *Wampira z Zagłębia*, ponieważ specyfika kodów QR na to nie pozwoliła. Wiadomość o istnieniu dodatkowych, zakodowanych części książki można również zapisać dla czytelnika w rekordzie zasobu/egzemplarza, tak aby otrzymywał tę informację w momencie składania zamówienia poprzez katalog komputerowy. Unikniemy wtedy konieczności osobistego informowania go o ograniczonym dostępie do fragmentów publikacji. Jeżeli pracujemy w jednostce wykorzystującej katalog kartkowy, to na karcie podajmy stosowną informację. Gdy patrzę na omawianą publikację okiem bibliotekarza otrzymującego egzemplarz obowiązkowy, zobowiązanego do jego wieczystego przechowywania, nurtuje mnie wątpliwość, czy powinniśmy wydrukować (jeżeli to możliwe) zakodowane fragmenty i dołączyć je do publikacji? Co, jeżeli za kilka lat kody nie zadziałają lub technologia wykona tak duży skok, że nie będzie odpowiednich narzędzi do ich odczytu? Niezaprzeczalnie są to kwestie do szerszego zastanowienia i zaproponowania systemowego rozwiązania dla bibliotek.

CO NA TO CZYTELNIK?

Kiedy stoję po drugiej stronie komputera i wchodzę w rolę czytelnika, zastanawia mnie, czy zaproponowana wersja opisu bibliotecznego jasno zobrazowała, że część publikacji nie jest dostępna „do przeczytania” bez dodatkowego narzędzia. W omawianym przypadku niezbędny okazał się telefon komórkowy z właściwą wersją oprogramowania, którą musi posiadać użytkownik, konieczna wydaje się również informacja uzupełniająca udzielona przez bibliotekarza wypożyczającego książkę. Co należy zrobić w sytuacji, gdy publikacja znajduje się w czytelni? Czy jako biblioteka dysponujemy instrumentem do odczytu kodów, które możemy udostępnić czytelnikowi? Czy bez obejrzenia zawartości kodów QR publikacja jest kompletna w odbiorze? Powyższe rozważania mogą brzmieć jak dzielenie włosa na czworo, szczególnie że nie wyobrażamy już sobie funkcjonowania bez telefonów komórkowych. Należy jednak brać pod uwagę, że bez względu na charakter udostępnianej publikacji – czy będzie to bajka dla dzieci, czy podręcznik do medycyny – czytelnik powinien móc z niej skorzystać w pełnym wymiarze.

W końcowym etapie swojej przygody z tą nietypową publikacją postanowiłam sprawdzić, jak przedstawiono ten przypadek w największych polskich katalogach bibliotecznych. W opisie zaprezentowanym w Bibliotece Narodowej brak jakiegokolwiek informacji o kodach i ich zawartości, a w Katalogu Zbiorów Polskich Bibliotek Naukowych NUKAT opis zawiera pole 530 z informacją o występowaniu kodów, lecz nie znajdziemy tam informacji o ich zawartości. Na potrzeby użytkowników mojej jednostki obejrzałam wszystkie zakodowane dodatki, którymi były: zdjęcia oryginalnych akt, zdjęcia z miejsc zdarzenia, zdjęcia pamiątnika, struktury grupy operacyjnej, wycinki z prasy. Dla książki, która jest reportażem, wszystkie te informacje miały duże znaczenie z punktu widzenia całości przekazu; informacja o nich została zakodowana w polu 500 opisu bibliograficznego. Dla omawianego przeze mnie przypadku nie ma jeszcze wytycznych określających, jak traktować publikacje zawierające nowe rozwiązania technologiczne, stąd różne pomysły poszczególnych bibliotekarzy na to, jak podać taką informację w opisie bibliograficznym.

Żaden bibliotekarz nie będzie kwestionował stwierdzenia, że to katalog biblioteczny jest podstawowym źródłem informacji o zasobie biblioteki, a jego czytelność, przejrzystość oraz spójność zasad, według których został sporządzony, są niejako wizytówką każdej biblioteki. Czekamy więc cierpliwie na wytyczne pozwalające opracować tego typu dokumenty w jednolity sposób.

BIBLIOGRAFIA

- Budziński M., *Kody QR – po co i dlaczego?*, [online:] <https://www.whizbrand.com/pl/kody-qr-po-co-i-dlaczego>.
- Case study*, Encyklopedia Zarządzania, [online:] https://mfiles.pl/pl/index.php/Case_study.
- Chrobot M., *Wszystko o kodach QR*, [online:] <https://www.komputerswiat.pl/poradniki/jak-to-dziala/kody-qr-poradnik-czym-sa-kody-qr-i-jak-je-wygenerowac/hlm3ksp>.
- MARC, Biblioteka Narodowa, [online:] <https://www.bn.org.pl/dla-bibliotekarzy/normy,-formaty,-standardy/marc>.

ABSTRAKT

Celem niniejszego artykułu jest zaprezentowanie nowej cechy składowej publikacji, dla której nie ustalono jeszcze wspólnych zasad postępowania w obrębie tworzenia opisu bibliograficznego. Ukryte w postaci kodów QR teksty, filmy czy też szeroko rozumiane multimedia wymagają dodatkowych narzędzi do odczytywania. Informacje o takich dodatkach należy prezentować w katalogach bibliotecznych w ujednoliconej formie.

Słowa kluczowe: kod QR, Format Marc21, opis bibliograficzny, katalog biblioteczny, uwagi dla czytelnika, multimedia

ABSTRACT

New Edition, New Challenge – the Case Study

The purpose of this case presentation is to show a new component feature of the publication for which common rules of action within creating of bibliographical description have not yet been fixed. Films, texts or broadly understood multimedia hidden in the form of codes QR require additional tools for reading. Information about such additions should be presented in the library catalogues in a standardised form.

Keywords: code QR, Format Marc21, bibliographical description, library catalogues, remarks for the reader, multimedia

Indeks nazwisk

Abergel Ronni 73, 79
Adamczewski Piotr 25
Amparo Adonis 28
Andruchowycz Jurij 117
Andrzejewski Jerzy 110
Antos Jan 97
Anuradha P. 29
Apanowicz Jerzy 94
Aronson Eliot 71
Aronson Joshua 71

Baldwin Thomas 44
Bandurka Mieczysław 95-96, 98
Baran Józef 112-113
Baranowski Karol 8
Barańska-Szmitko Anna 94
Batorowicz-Wołowiec Katarzyna 110
Bednarska-Rusajowa Krystyna 94
Berens Kathi Inman 59
Bereś Stanisław 110
Bidzińska Dorota 72
Bieńkowski Dawid 117
Bilewicz Michał 72
Błaszczak Zbigniew 95
Błoński Mariusz 33
Bobko Kazimierz 130
Bonowicz Wojciech 113, 116
Bryll Ernest 112
Bubula Magdalena 130

Budek Dagmara 122
Bukowczan Wanda 28

Celer Bogumiła 95
Chakraborty Pinaki 62
Cherezińska Elżbieta 42
Chevalier Philippe 16
Chimkowska Angelika 40, 46
Chmielewska Iwona 86
Chodźko Ewelina 127
Chrobot Michał 136
Chrzczonowicz Antonina 99
Cilliers Juanee 64
Conti Marco 27
Corrall Sheila 29
Cox Andrew 35
Cros Marie 27
Czerski Wojciech Marcin 62
Czyrek Joanna 96
Czyżewski Krzysztof 117

Dabengwa Israel Mbekezeli 28
Demopoulos Alaina 67
Dębski Maciej 61
Długosz Józef 112
Dmochowski Zygmunt 114
Dorsey Jack 53
Doyle Brandon 52
Drucker Peter 60

- Dryll Stefan 99
 Dukaj Jacek 117
 Działek Jarosław 29

 Elsner Danuta 72

 Fell Ashley 61
 Féret Romain 27
 Feusette Jan 109-119
 Feusette Krystyna 116-117
 Ficowski Andrzej 72
 Figurska Katarzyna 9, 95-96
 Filanowski Błażej 94
 Fleger Halina 111
 Formińska-Pająk Irena 121

 Gal Uri 35
 Gaziński Radosław 95
 Gessler Magda 40
 Giniewska Anna 83-84, 87-88
 Gleń Adrian 115-116
 Głowacki Janusz 110
 Goczoł Jan 110, 112, 115
 Gorelik Alex 27
 Górna Bożena 96
 Grochowiak Stanisław 112-113
 Grzelakowska Elżbieta 95, 100-101
 Grzesiak Mateusz 40-41, 45
 Grzonkowska Joanna 97-98
 Gutorow Jacek 116

 Hajkowski Zygmunt 99
 Hewstone Miles 69
 Hill Nat 13, 20
 Honderich Ted 44
 Hudzik Krystyna 27
 Huelle Paweł 117

 Iredyński Ireneusz 110
 Iwicka-Okońska Anna 95

 Jachymek Agnieszka 86
 Jacquot Olivier 16
 Jakubczak Krzysztof 89
 Jan Paweł II 70, 110
 Janczak Dorota 130
 Janik Beata 28

 Janiszewska-Nieścioruk Zdzisława 70
 Jasińska Marta 9
 Jastrun Tomasz 112
 Jesionek Marta 8
 Jędrych Jarosław 34
 Jodłowski Marek 115
 Jouguelet Suzanne 15

 Kacmajor Magdalena 70
 Kacprzak Magdalena 87
 Kamińska Dorota 7
 Kapciak Alina 44
 Karpowicz Tymoteusz 109, 114
 Kawoń-Noga Dagmara 8
 Kielar Marzanna 117
 Kierc Klaudia 9
 Kisała Alicja 110
 Kleist Monika 89
 Klimko-Dobrzaniecki Hubert 117
 Kocójowa Maria 94
 Koenig Nico 13-14
 Kornhauser Julian 112
 Korzon Aniela 69
 Kowalska Iwona 109
 Kozioł Urszula 110, 112-113, 116
 Krauz Maria 112
 Krieger Mike 50
 Krynicki Ryszard 113, 117
 Kuciak Agnieszka 117
 Kuźmińska-Sołśnia Beata 128
 Kwiatkowski Piotr T. 97-98

 Laskowski Marcin 95-96, 102
 Lazarovic Samira 12, 18, 20
 Lem Stanisław 86
 Lesneski Traci Engel 16-18
 Lewandowski Robert 70
 Lippmann Walter 69
 Lipska Ewa 113
 Lorentz Zygmunt 99

 Łoziński Jerzy 44
 Łukasiewicz Jacek 110

 Macrae Neil 69
 Macready Hannah 52
 Makłowicz Robert 117

- Małczyński Bartosz 116
Mannheim Karl 60
Marchel Paweł 8
Markowski Michał Paweł 117
Marshall Gordon 44
Masłowska Dorota 113
Masłowska Milena 50, 52-53
Matingwina Thomas 28
Matsui Noriko 85
Mazur Stanisław 61
McCrindle Mark 61
McLachlan Stacey 51
Młynarski Wojciech 110
Mołodyńska-Küntzel Dorota 75, 78-79
Morin Viviane 12, 14
Mrozek Sławomir 110
Mróz Remigiusz 40-41
Murzyn-Kupisz Monika 29
Musk Elon 40
- Nessel-Łukasik Beata 97-98
Niemcewicz Julian Ursyn 110
Niinistö Sauli 65
Noorda Rachel 59
Novy Leonard 12, 17, 19-20
Nowak Włodzimierz 117
Nowara Jan 110
- Olszowy Ewa 117
Orski Mieczysław 110, 114, 116
- Passarella Andrea 27
Paternowska Eliza 87
Pavel Ota 110
Pazdur-Bąk Agata 9
Peterson Grif 13-14
Pietras Tomasz 93, 95-96, 98-101
Pinto A.L. 27
Piotrowski Paweł 46
Płatonow Magdalena 8, 83, 87
Podsiadło Jacek 112
Popielewska Kinga 72
Pulikowski Arkadiusz 94
- Radzicki Józef 71
Raju Jaya 28
Raptis Theofanis P. 27
- Raynault Audrey 12, 14
Roche Florence 12, 15-16
Roszak Magdalena 127
Rozados H.B.F. 27
Różewicz Tadeusz 112-113
Różycki Tomasz 112, 115, 117
Rylski Eustachy 113, 117
- Saby Frédéric 12, 15
Saint-Exupéry Antoine de 110
Sanak-Kosmowska Katarzyna 8, 61, 64
Saniewski Wiesław 115
Sauvignon Anna 85
Semczuk Przemysław 136
Semeler A.R. 27
Sipilä Juha 65
Sitek Wojciech 110
Smith Aldrich Rebekkah 19-20
Sokołowska Agnieszka 9
Sosnowski Jerzy 117
Stachura Edward 112-113
Stangor Charles 69
Stasiuk Andrzej 117
Steele Claude 71
Stefaniak Anna 72
Stephan Cookie W. 70
Stephan Walter G. 70
Stępowski Robert 41, 44
Stone Biz 53
Strzelczyk Edyta 123
Styczeń Janusz 109, 112, 114, 117
Sullivan Matthew Connor 12-13
Suwiński Bartosz 116
Systrom Kevin 50
Szczygłowska Lidia 25
Szeligowski Piotr 96, 102
Szłowski Dariusz 95-96, 99, 101
Sztompka Piotr 60
Szymborska Wisława 88
- Śliwa Magdalena 127
- Tatarkiewicz Władysław 112-113
Tokarczuk Olga 42, 117
Tomczyszyn Dorota 70
Toruńczyk Barbara 117
Trzynadłowski Jan 112

- Tulli Magdalena 117
Tupikowska Agnieszka 122
- Varga Krzysztof 117
- Wachowicz Monika 9, 95-96
Walenta-Czerniejewska Gabriela 95
Wałęsa Lech 70
Wasilewski Tomasz 96
Wiktor Jan W. 28
Wilczewska Maja 85
Wiliński Kazimierz 97
Williams Evan 53
Winiewski Mikołaj 72
Wiszniewicz Joanna 117
Witek Stanisław 44
Witkiewicz Stanisław Ignacy 110
Wocalewski Bolesław 99
Wojaczek Rafał 110
Wojciechowska Maja 123
Wojciechowski Jacek 123
- Wojtyła Karol zob. Jan Paweł II
Wolińska Iwona 89
Wolińska Katarzyna 89
Wolniak Henryk 115
Woods Christine E. 28
Wójcik Magdalena 7, 27-29
Wyczółkowska Irena 113-114, 116
- Yadav Savita 62
Yin Robert K. 64
- Zacłona Anna 9, 109-110
Zagajewski Adam 112-113
Zemszał Elżbieta 112
Ziatdinov Rushan 64
Ziętek Jacek 95
Zuckerberg Mark 49
- Żołędziejewska Monika 87
Żuk Tomasz 89
Żurakowski Bogusław 113-114, 116

Nowe Ogólnopolskie Forum Bibliotek Pedagogicznych nr 7

INSTYTUCJA
WOJEWÓDZTWA
MAŁOPOLSKIEGO

<https://akademicka.pl>

